

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czímzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legzélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Az eke mellett II. Horváth István. — Négy évi gazdálkodás a nagy-enyedi főtanoda vagyonával. Zeyk József. — Az áll. ig. tanács r. gyűléséből. r. t. — Vidéki élet: A dézsi egyházmegyéből. r. l. — Külföld. — Tárcza: Autobiographiám. (Töredék.) Néhai dr. Salamon Józseftől. — Egyházi s iskolai hírek. — A szerkesztő postája.

Az eke mellett.

II.

Bü rkös, 1877. sept. hó.

Azt ígértem volt, hogy az eke mellett a népnevelésről is beszélek valamit. Csak később látam át, hogy lehetetlent ígértem, mert a szoros értelemben vett népnevelésről nem lehet beszélni, legföllebb gyermek-, vagy ha úgy tetszik embernevelésről. Az igaz, hogy emberek összessége teszi a népet, de az is igaz, hogy a nép a maga összességében önmagát önmaga, nem pedig egy rajta kívül álló tanító, papi vagy más testület által neveli; saját beléletéből fakad törekvési iránya, ez határozza meg a korszellemet, és a korszellem szüli a nagy embereket, mély gondolkozásu férfiakat, erős jellemeket, vezér-csillagokat, népvezetőket. Már hogy a nép honnan veszi a saját növelésére szükséges anyagot, annak vizsgálása egy rövid cikk keretén kívül esik. Elég legyen megemlíteni annyit, hogy a népéletben mindig fel lehet ismerni, hogy a roppant anyag halmozából miféle elemeket használt fel kiváló fogékonysággal saját nevelésére, és hogy a népélet a maga összességében a felhasznált anyagok minősége és mennyisége szerint domborúl ki.

Ezért látszik oly roppant különbség — hogy ne mondjam ellentét, a különböző korokat mozgató erők és irányzatok között, a nélkül, hogy a korábbi és későbbi fejletési fokozatok között létező természe-

tes és okszerű összefüggést tagadni lehetne, A jelen — bár mily élesen megjelölt körvonalokkal válasszuk el a múlttól — ennek méhében fogamzott. A középkor jelleme a keresztes háborúk alakjában tükröződött vissza a népéletben, mikor Európa nemzetei — egy jeles történetíró szerint — nagy néptömegekkel egyesültek egy közös célra. Majd az egyes népek s nemzetiségek önálló kifejlődése lépett előtérbe. A mi a keresztes háborúk durva burkában mint észrevétlen csira szündergett, azt a 19-dik század nevezte el s a szent keresztségben *szabadság, egyenlőség, testvériség* nevet kapott, bizonyosságul annak, hogy *a nép a benne levő, bizonyos célra törekvő, gondolkozva és öntudatosan cselekvő, szellemi hatalom* (Lang szavai) közreműködésével a maga összességében önmaga önmagát neveli. E szerint mi egyenként és összesen, tanítók és tanítványok, nevelők és növendékek vagyunk egyszersmind. A tananyag tartalmát és terjedelmét, a nevelés célját és methodusát időszakonként a korszellem momentán nyilatkozatai, követelése határozzák meg, és mi tapasztalatunk hiányossága, értelmünk korlátoltsága miatt nem tudjuk tisztán és határozottan kimutatni, hogy ezen momentán tényezők mennyiben valósítják, vagy talán gátolják amaz öntudatosan cselekvő szellemi hatalom működését.

A leghelyesebbeknek declarált nevelési elvek csak időszertűek s csak addig érvényesek, míg a későbbiek, tért hódítva, ki nem szorítják azokat helyükből. Ha valahol veszélyes, a nevelés terén szászorosan veszélyes a csalhatatlanság követelése. Itt az időszakonként felmerülő elveket az határozza meg, hogy a kor fejlettségi fokának megfelelőleg, minek nézzük az embert, mint személyt; minek a társadalomhoz, államhoz, egyházhoz való viszonyában; sőt egy kissé tovább menve az is irányadó lehet — s va-

lósággal az is — hogy az ember számára az universumban, és az universumhoz való viszonyában mily helyet jelöltünk ki?

Nézzük csak a dolgot egy kissé közelebről. Egészen más nevelési elvek követelnek maguknak érvényt, ha az embert durva anyagnak, eszköznek, egy nagy gépezet részének, fisikai tényezők eredményének tekintjük; elvitathatjuk tőle az erkölcsi és valóságos tehetséget; ha elfogadjuk, hogy eredetileg sem nem jó, sem nem rossz, a mi neki használ az jó, a mi árt, az rossz; az erény csupán a divat ügye; az erény és bűn oly fogalmak, melyek csak az állam önkényes határozatai által állanak elő; és egészen mások, ha az embert — Lang szavai szerint — magában véve eredeti alkatánál fogva, szellemnek tekintjük s elfogadjuk, hogy az isteni neki legbensőbb lényege, ő Isten nemzetsége, Isten képére van teremtve, s minthogy az embernek az a rendeltetése, hogy a szellemet, mely, mint teheték, benne van, teljes fogalmára fejlessze; az az: hogy szabad, öntudatos szellem legyen; tehát az Isten az ember maradandó ösképe, azon cél, melyre neki törekednie kell. (ker. dog. 96. l.) Egészen más színben és jelentőséggel tűnik fel a nevelés, ha a családi életet, barátságot, a polgári életet, a maga jogi viszonyaival, csak önző céljaink kielégítésére, kényel-

mes élet biztosítására stb. stb. alakult szövetségnek, — és másként, ha erkölcsi életformáknak tekintjük, melyekben az emberben eredetileg levő erkölcsi tartalom nyilatkozik. És így tovább..

Azt nem lehet rossz neven venni, annyival kevésbbé kárhóztatni, ha a theologus az universumot egészben és részeiben, az embert lényegében, az ember elhivatását, a társadalmi, polgári, állami és egyházi életet, az egyén ezekhez való viszonyát, helyét, munkakörét stb. más szempontból s elvek álláspontjáról tekinti, mint a filosofus, fisicus, chemikus, historicus, politikus stb.; valamint azt sem, ha álláspontjának megfelelőleg a nevelés mezején amazokétól eltérő nézeteknek hódol. Ezeknek is épen úgy mint azoknak, megvan a maga jogosultsága és szükségyszerűsége, ezektől ép oly távolságra esik az obscurantismus vádja, mint amazokétól, Mindenik csak a maga álláspontjáról nézheti, ítélheti meg a többieket s a melyik anathemát mond, azt árulja el, hogy saját álláspontját csalhatatlannak tartja.

A theologus, midőn a világ okos szemlélése által meggyőződött arról, — mint Lang mondja — hogy az universumban egységes rend van, a mely mindent, nagyot és kicsinyt, közelit és távolit befoglal és harmonicus törvényei által összeköt, vagy más szókkal,

TÁRCZA.

Autobiographiám.

(Töredék.)

(Folytatás)

Alig erősödtem valamit a kiállott betegség után, s indultam Enyedre a magán szoros vizsgálatra. Társam volt *Alszegei Sámuel* ki később a debreczeni collégiumba ment által, s mint szt.-borzási pap közelebről halt meg. Korosabb volt ő, s kinőtt ifjú; én pedig akkor szinte koromhoz képest is kicsin természetű. Azokra nézve, kik a zilahi iskolát kinőtték, a kolozsvári kollégium volt az anya-oskola, s Enyeden a zilahi deákok ismeretlenek — mondhatni — idegenek voltak. *Quid boni ex Nazareth?* szinte minden ember arczáról ezen kérdést lehet-e irányunkban olvasni. Az ifjú Dr. *Váradai Sámuel* közbenjárásának sikerült csakugyan, hogy minket vizsgálatra bocsátottak, s ennek következtében a deákok közé be is soroztak. Örömmel tértünk vissza Zilahra; de két hét múlva veszi az atyám Dr. *Váradinak* egy levelét, melyben arra szólítja fel, hogy engemet rögtön vigyen be, mivel egy pár kiseded úrfiak mellé ajánlott, kiket szünnapokon kell olvasni és irni tanítani, a szorgidőre pedig vissza küldenek engemet a collégiumba, s

kosztomat fizetik. Nem is késett az atyám, szekeret fogadott, s együtt mentünk Enyedre: innen pedig engemet kivittek Mikeszászára, *Öry Károly* úr két kiseded gyermekei *József* és *Farkas* mellé szünidői magántanítónak. Elbucuzásommal atyámat utolszór láttam, mert másfél év múlva, rosszulletének hírére, bár sietve indultam is, csak eltemetése estvéjére érkezhettem meg. Nem hosszasan özvegykedett ugyan az anyám; mert egy gazdatisztségből nyugalomra haza szállott, már éltes és tisztos férfiú, *Pataki Ferencz*, nőül vette. Ez idő alatt egy husvéti szünidőre haza fordulván, mostoha atyám bizalmát annyira megnyertem, hogy végrendeletének vázlatát is megmutatta és véleményemet kérte. Ekkor még két figyermekei voltak; az egyik az első feleségétől, tanuló az ottani iskolában; a másik csak csecsemő korban, az anyámtól. Több gyermekeinek elhalálózásuk után, kevés reménye lévén ezeknek is életökhez, különösen házára nézve, mely saját szerzeménye volt, azon kérdést tevő előmbé: kinek hagyja házat az anyám és gyermekei haláluk esetére? Én pedig rögtön arra kértem, hagyja ezt atyám az iskolának. Úgy is lett, s a ház az anyám halálával az iskolára szállott.

De visszatérek iskolai életemre, s a N.-Enyeden töltött nyolcz év kedves emlékének egy pár sort szentelek. Az 180⁰/₇ év volt kezdete itteni iskolai életemnek, s már az első félév elhatározó is volt annak szerencséjére.

hogy a világ egy gondolkozó, mindentudó szellem műve: akkor az ember elhivatását, tehát a nevelés célját is körvonalozza, s egész határozottsággal kimondhatja, hogy az ember feladata az, hogy az érzékiségből a tiszta ismeret és öntudatos akarás általi szabad szellemiségre s épen ezáltal öntudatos egységre jusson istennel, a ki szellem; a ker. theologus előtt a szellemi ember lebeg, ki lényegének törvényét, mely korábban csak mint követelés állott vele szemben, saját akaratába felveszi, úgy, hogy a korábbi véges indokokhoz kötöttség helyébe a szabadság, mint az akaratnak önelhatározása saját végetlen lényege által; az önzés helyébe, mely a bűn forrása volt a szeretet; a félelem helyébe, mely a törvény álláspont lényegét alkotta az istenfiúság lép. Kész akarva idéztem a híres modern theologus Langtól, mert nála igen élesen látom kiemelve azon ellentétet, mely az ember valódi lényegéből folyó feladata és a társadalomtól követelt cselekvési készség, világi bölcsesség, hasznosság, megélhetés stb. között létezik, s melyek a nevelés eleibe egészen más feladatot tűznek, mint ezek.

A ker. theologus — ezen alapon — minden habozás nélkül elítéli azon nevelő intézetet, melynek növendékei, legyenek gyermekek vagy felnőttek, minden tettöknél azt kérdik, mit nyerhetek, vagy vesz-

Négy tanár úrknak hallgattam leczkáját, naponta egy, sőt némelyiknek két órán is. *Nemegyei M Jánostól* a Lucianus fordítását, *Herepei Adámtól* a köz történelmet, *Benke Mihálytól* lélektan, és *Kovács Józseftől* számtant. Ez utóbb említett tantárgyból vittem be Zilahról némi elismeretet, melyet unokabátyám *Osváth Ferencnek*, mint rectornak köszönök; de görögből csak olvasni tudtam, erre privátim Dr. *Gyarmathi Samu* mint zilahi k. eml. professzorom tanított.

A kisebb tanteremben hallgattuk a számtant, hol én, mint idegen, nem akarván a székekbe tolnakodni, a székek elibe tett padon ültem harmad magammal. Ülémekkel szemben állott a tábla, a felelő vagy dolgozó tanuló társ pedig szinte előttem. Itt történt, velem mindjárt a szeptemberi diligentián, hogy egyik dolgozó egy algebrai sorzásban a jegyet elvétí, s már a harmadik sorban az elhibázás kitünt. Szinte ösztönszerűleg segíteni kívánván a dolgozón, sugtam, hová tett a *minus* helyett *plus* jegyet; de ő nem találta el hamar; a professzor pedig, kinek kathedrája éppen a tábla mellett s ülémekkel szemben volt, észrevette a sugást, megkérdezte nevemet, s kiállított a táblához, folytatni a feladott példát.

Eleven emlékezetemben van most is, hogy megrezenve, de mégis lélekéberséggel állottam a táblához; megmutattam a hibás jegyet, kijavítottam, s az utána követke-

hetek? mi anyagi hasznom vagy károm lehet? miként használhatom fel embertársaim gyöngéit vagy előnyeiket? miként tehetem őket saját célom eszközeivé? kik a tudomány vívmányait — ha ismerni tanulták — csak olybá szeretik venni, mint melyek a megélhetést biztosítják, nem pedig olyanoknak is, mint a melyek a pneumatikus ember fejlesztésére is befolyhatnak; kik olyanforma irányzatot árulnak el, mint-ha az ember csak a társadalmi, polgári, állami intézvényekért lenne, nem pedig megfordítva is egyszerűsmind; kik — mint a viszonyok kívánják — most az egyén absorbeálását, majd annak tulságos előtérbe nyomulását követelik; elítéli azon nevelő intézetet, mely az egyéni önállóság letiprásával egy nagy gépezet számára nevel szolgáléleket; el azt, melyben az önzés, az „én“ tulságos előtérbe lépése érvényesül, midőn az ember önmaga, önmagának lesz bálvány, a midőn csak követel, de semmit sem ad; türelmetlen, ha követelését nem teljesítik, bosszus ha teljesítik, mert sohasem találja kielégítőnek; büszke, kiállhatatlan az áldások közepette, kétségbe esik, ha csapások következnek; az öröm kicsapongóvá teszi, a szomorúság földre sujtja; a jogok élvezetében tulságosan követelő, köteleiséget nem ismer s így tovább. Hol van itt a rend, békesség, lélek nyugalma? Hogy ily nevelési irány létezik, gyökereznek az

zett sorokat pedig letörölve, az egész példát szerencsésen kidolgoztam. Ekkor ismét azt kérde a professzor, hol van a gradusom, mert nevem nincsen, catalogusán? Egész hátorssággal feleltem már ekkor, hogy én hátulról kezdve a hatodik vagyok, s két szomszédaimat is, kik között a helyem van, megneveztem; a t. professzor pedig irónjával legott nevemet beírta. Nem sugtam ugyan többet; de a t. professzor többször felszólított, vagy új példák dolgozására, vagy néha a belevétett dolgozónak kisegítésére. A következett téli közvizsgálaton pedig, épen a t. Benke Mihály exámenén a történt velem, hogy a lélektanból ezen kérdést; quid est imaginatio? felteszi az előttem lévő negyedik deáknak, s midőn ez késik a felelettel, szólítja a következőket, s ezek sem felelvén, szólítja az utánam valót. Ekkor ismét merészelttem közbeszólni: hogy én el maradtam; mire a már kedvetlenkedő professzor rögtön azt mondá: *feleljek hát*, én pedig feleltem, a kérdést definiáltam, elosztottam, s újabb kérdést nem várva, a productiva és reproductiva imaginatiót is meghatároztam a cursus szerint. *Bene domine-t* nyertem, a másik félév első óráján pedig első szava volt a t. professzornak, azon hozzám intézett felszólítása: hol van a gradusom, mert nevem nincs a catalogusán? Megneveztem a kik között subscribáltam, s feljegyezte.

(Folytatása következik.)

akár az iskolában, akár a családban, akár a társadalmi, állami, egyházi intézményekben, akár ezek összeségében, akár a korszellemben, az a dolgon nem sokat változtat; a mindennapi élet elég kézzel foghatólag bizonyítja, különben nem tudjuk kimagyarázni azon sok ellentétet, egyoldalúságot, ellenmondásokat, melyek minden lépten előbukkanak, s melyek labirintjában az eltévedés veszélyének van kitéve az ember. E labirintból más kivezető utat a theológus nem tud mutatni, minthogy a legderekabbak, legtisztább jellemek oszoljanak szét, és önmegadásra jellemzilárdsággal prédikálják az ígét, mely az istenfűség evangéliuma, mert ennek mély érzete mellett is meg lehet gazdagodni, annak bírása mellett is jó és kényelmes élet biztosítható, mert az a hatalomnak, tekintélynek, befolyásnak legdrágább gyöngye, a szegénységnek, nyomornak, szükségnek legékeesszólóbb vigasztalója stb. szóval az istenfűség érzete mellett minden, de minden — hogy én is úgy szóljak — megszentelődik. A megszentelődés mive nem csak a papokra nehezedik, hanem a társadalom minden tagjára.

Horváth István,
ev. ref. pap.

„Négy évi gazdálkodás a nagy-enyedi főtanoda vagyonával.“

II.

Gombás, 1877. szept. hó.

A megválasztott gazda-gondnokkal szemben, ki az ügyek kezelését 1873 december havában veszi át, a főtanodai kezelő tisztviselőség és a tanároknak vizsgálat alatt levő tisztviselőkkel rokon és barát része, a legelleneségesebb lábra helyezi magát. A Kasza Dániel halálakor iratai számbavételéig hozzá ki és bejárt tanodai tisztviselők, a hiányzó irományokról nem akartak tudni semmit. Inspector, professor, Kasza főszámvitelőkönyve, melyet többen gyakran láttunk író asztalán, és melyben mindenképpen ellenőrzött, eltűnt.

Az 1873-iki egyházkerületi közgyűlésen, az enyedi főtanoda gyanu alatt levő tisztviselőit pártoló több nagy-enyedi tanár, egyházkerületi vizsgáló bizottság választását kérte a felmerült gyanuk kinyomozására, bizva abban, hogy többségben levő pártjok, melynek egyik vezére Szabó Sámuel tanár úr, püspök ő méltósága veje volt, rokonszevező bizottság választása által, a felmerült gyanukat elhallgattathatják; de csalódtak. Egyházkerületi főgondnok Báró Kemény Gábor ő méltósága törvényes elnöki jogával élván, nem rokonszevező, hanem részrehajlatlan vizsgáló bizottságot nevezett ki.

Ezen vizsgáló bizottság nagy rendetlenséget, és sok gyanus cselekményt talált a főtanoda ügykezelése körül, és vizsgálata eredményét az 1874-iki egyházkerületi közgyűlésnek bejelentvén, a közgyűlés kiküldött bizottsága véleményének alapján, április 18-ikán tartott gyűlésén, a felfordult rend helyre állítására, megválasztá az egyházkerületi bizottságot oly meghatalmazás és megbizással, mely szerint joga és kötelességévé lett téve

a. A gazda gondnok által felfüggesztett gazdasági hivatalnokok végleges elbocsátása iránt intézkedni.

b. A gazdagondnok ellenőrzése tekintetéből a központi kezelés, és egyes jószágok gazdaságait időről időre megvizsgálni.

c. A főtanoda ingatlan és ingó javait, okiratait inventáltatni.

d. A főtanoda vád alá helyezett gazdasági hivatalnokait rögtön felfüggesztetni és szükség esetén beperesíttetni.

e. A bevételek pénztári kezelését helyreállíttatni, és a rendszeresített kiadásokon kívüli költségek utalványozását gyakorolni.

f. Az ellenőrzési rendszert visszaállíttatni.

g. A Fosztó Ferencz idejébani és a professori kezelés eredményeiről összehasonlító kimutatást készített.

h. A főtanoda birtokain a két rendszer behozatalára az átmeneti kísérletet megtenni.

i. A hiányos főtanodai jegyzőkönyveket kiegészíteni, és örködni, hogy jövőre a főtanoda minden hatósága pontos és rendszeres jegyzőkönyvet vezessen.

A gyanus hivatalnokok elleni nyomozások folytatására és befejezésére, az egyházkerületi nyomozó bizottság továbbra is meghagyatott.

Az egyházkerületi bizottság megalakuló első gyűlését 1874 marc. 4-én tartá. Első teendője volt, az anyagi tényállás számbavétele. A pénztárban 5000 frt. adósságot és csak pár frt. kész pénzt talált.

Az erdőben fakészletet, évi 800 b. öl saját fogyasztás mellett 780 bécsi és 142 köb-ölet. A készletben levő ősz gabona, a szükségletet sem fedezte teljesen. Elszórva a birtokokban volt 3200 kis véka törökbúza, és a pinczében nem elég gondnal kezelt, mintegy 4000 veder különböző minőségű bor. A birtokokon minden gazdasági felszerelés: eke, borona, szekér, gépek a lehető legrosszabb karban voltak. Az igavonó marha részben haszonvehetetlen állapotban, a széna-értékesítés és trágya-elállítás céljából tartott fiatal szarvas marhák, meddő tehenek és juhak, miserabilisek voltak. A tanoda főépületei és a tanári lakok sem voltak kellő karban, a malmok pedig majdnem ijesztő állapotban találtattak.

A gazdasági épületek nem voltak kellőleg fenntartva, és az újabban épülteknek nagyobb része, már is romladozott és kontár építkezésről tanuskódott.

A perek el voltak hanyagolva, s a betáblázott tőkék legtöbbje, még nem volt az új telekkönyvekbe átkebelezve.

Adósság, üres pénztár, július 1-jén 6000 frtot meghaladó tanügyi kiadások, minden gazdaságban számtalan, a czélszerű munka lehetővé tételéért sürgős kiadás és tetemes, a tőkék biztosítása czéljából elkerülhetetlen és sietős perköltség, volt az „Isten fogadja“, mely az egyházkerületi bizottságot várta. (A régi hivatalnoki személyzet csekély kivétellel, makacsságból engedetlen, roszakaratu izgatások következtében hanyag). Juniusban az ugy is csekély tüzi fa-készletet értékesíteni nem lehetett, épületfára a kereslet nagyon megapadott, a törökbúza az adósság törlesztésére eladatott, és bort a minden irányban szét küldött minták és tett eladási kísérletek daczára, illő árban nem akart venni senki. A kamatok pontos fizetése már kezdett fenn akadni, csak a bérek folytak még be rendesen. Ily tényezőkkel szemben mit volt mit tenni? az eladható bor jobb értékesíthetése és mind folyton kínákozó nagyobb haszon fa-eladás reményében. Felhatalmazása alapján tett, mit legczélszerűbbnek vélt, kölcsönről gondoskodott, még pedig ott, hol hosszabb eljárás nélkül, gyorsan lehetett kapni. A bizottság az intézet papírjait eladni, a nagy papírok kihuzatási eseténi károsulástól tartva vonakodott. Innen ered az egyház kerületi bizottság idejéből maradt 12%os 8000 frt, a kolozsvári zálogháznál felvett adósság. Ez okozta 12,161 forint befolyt tőke, mint legolcsóbb kölcsön elköltését.

Az egyház kerületi bizottság 1874. május elejétől 1875 május végéig terjedő egy évi s pár napi működésről számolt az 1875-iki egyházkerületi közgyűlésnek, és működése dicsérettel jóvá hagyatott. Nézetem szerint méltán.

Mert a főtanoda feneketlen rendetlenségbe süllyedt ügyeit, az azokban beavatott egyének nagy részének minden felvilágosítás adást, útbaigazítást megtagadó magatartása daczára, a volt tisztviselők passiv ellenszegülése és hűtlenségeivel szemben tanusított lehető mérséklet, a főtanoda előljárósága iránt folyton megtartott udvarias, collegialis módor mellett a főtanoda vagyoni ügyei egy év alatt, mérsékelt anyagi áldozattal, a megbízásnak megfelelőleg, rendezve lettek. Rendezve lettek következőkben: a főtanoda összes fekvő és ingatlan vagyona leltározva és irattára jegyzékbe véve lett. A gazdaság czélszerű folytathatására, a nyomoruságos állapotban levő gazdasági felszerelés használható állapotba helyzetetett. A legveszélyezettebb épületek, helyre állítottak. A hűtlen, ellenszegülő, vagy tehetetlen hivatalnokok újakkal lettek felszerelve. És hogy jövedelmi önámításnak ne legyen a főiskola jövőre kitéve, és erdő-gazdasága rendszeres fordákban folyhasson, megkezdett a tanoda nagy-enyedi 3000 holdat tevő legfőbb és legjövődélmezőbb erdejének szakszerű rendezése, fordákra felosztása. A bétáblázotti, de telekkönyvileg még nem biztosított követelések, előjegyzés által egyről-egyig biztosítottak. Az összes gazdaságok útba lettek indítva, és minden egyéb megbízásnak meg lett felelve. És ezen leirt mérvű rendezés nagy túlköltség nélkül lön végrehajtvá. Mert az általam előbb előadott átvételkor talált állapottal szemben a 8000 frt kölcsön, a

3236 frt eladott marha-ár és a 12.207 frt 27 kr. meg 300 drb cs. kir szimpla arany tőke elköltése teljesen indokolt. Indokolt, mert gazdasági eszközök és iga-erőre rögtön 2000 forintot kelle kiadni, az egyházkerületi vizsgáló bizottság díjai 2211 frt 77 krt, az egyházkerületi bizottság költsége 1828 frt 75 krt tettek, a leltározás 1127 frt 42 krba került, a tőkék telekkönyvi előjegyzés általi biztosításának rögtöni eszközölése, és a legveszélyezettebb épületek jó karba helyezése, újból legalább 8000 frt költséget igényeltek; 1230 frttal és 300 drb cs. k. szimpla arannyal fekvőség lett vásárolva. Az 1873-ik évi pénztári maradványnál, az 1874-ik évi 2490 frt 89-krrel volt nagyobb.

Végre a rosszul művelt 73 hold szőlő 74-ben csak 4000 veder mustot termett és a készletben levő bor eladható nem lévén a szőlőken 2663 frt 34 kr. hiány volt. A még meghagyott régi tisztviselők némelyikének hűtlen kezelése, a birtokok kezelésénél tetemes károsulást okozott. Kamat csak 8290 frt 98 kr. folyt be, és fából jövedelem csak 8218 frt 4 1/2 kr. lehetett.

Tehát a 23,443 frt 27 kr. tőke elköltés, levonva ezen összegből a fentebbi beruházásokat, rendkívüli kiadásokat, és a pénztári maradvány többletet, valójában 9554 frt 44 kr. hiányra száll alá. Minnek 2663 frt 34 kr. erejéig bor el nem adhatás következtében, a szőlőken levő hiány levén oka, valódi hiány igazában csak 6891 frt 10 kr. volt. Azaz azon összeg, mely, kezeskedem, hogy a főtanoda mostani rendszeresített kiadásai mellett, jelen viszonyok közt, minden átlagos minőségű gazdasági évben elkerülhetlen fog lenni.

Az egyházkerületi bizottság működése megszűnt 1875. május végén, tehát egy évig s pár napig tartott, és miután több értékű függő termést és borkészletet hagyott hátra, mint a mennyit átvett és 75-ben más tőkét nem költött el, további adósságot nem vett fel, csak a váolt hiány terheli működési idejét.

Zeyk József.

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvár, sept. 30.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter elnök, b. Bánffy Albert, gr. Bánffy Miklós főgondnokok, Incze Mihály, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla ig. tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi előadó, Deák József pénztárnok, Szabó Ádám, számvevő, Bodor Antal titkár.

Titkár jelenti, hogy a honvéd-hadgyakorlatokról vizsztatérvén, a titkári teendőket vezetését f. h. 27-dikén átvette. M. Incze Mihály urnak, ki a titkárság ideiglenes vezetésére szives volt vállalkozni, köszönet és elismerés nyilvánítottatik.

Az időközben elnökileg ellátott ügyek bejelentetnek és tudomásul vétetnek, köztük a helyreépítendő Kendeffy-alapítvány eddig lefolyt kamatai kiszámítására a számvevő útastítatik s a pénztárnok felhivatik, hogy a kamatokat f. é.

decz. végével, kamatozás végett, helyezze el a takarékpénztárba.

A nagy-enyedi törvényszék vizsgálója a tanoda kisorsolási 10,000 forintjának elbírástása ügyében a tanoda gondnoksága útján kérvén Kiss Károly, Szabó Ferencz, Tatar Sándor és Kovács Gyula némely számadásait: az itt lévő kivánt adatok leküldetnek.

A nagy-enyedi tanoda gondnoksága jelenti, hogy évenként 4000 forint áru cipőt szándékszik a tanulók között kiosztani. Áttétetik az 5-ös bizottsághoz.

Ugyanaz jelenti, hogy a gazda-gondnok biztosítéka átkebelezetett; miután azonban e biztosítékot megelőzőleg, 2260 forintnyi teher van a jószágon, fölhivatik a gondnokság, hogy a gazdagondnoktól szabályszerű biztosítékot követeljen, ellenkező esetben az ügy a közgyűlés elhatározása alá terjesztetvén.

A s.-szent-györgyi székely Mikó-tanoda előjárósága fölfejt, hogy az építkezés teljes befejezésére még szükséges 10,000 forintnyi összeget beszerezni nem tudja s ezért ily erejű kölcsönért az ig. tanácshoz folyamodik. Mielőtt az ügy a következő nagy gyűlésen érdemlegesen tárgyalatnék: a számadásai fölküldésével különben is késlekedő tanoda az építési számadások fölküldésére utasittatik.

A szász-városi Kún-tanoda pénztárnoka a Kún-alapítvány kezeléséért fizetés-javítást óhajt. A nemes alapító gróf a maga részéről méltányosnak tartja a fizetésnek 120 forinttal való fölemelését. Az alapító gróf alapító levelében azonban az alapítvány egész jövedelmének megszabott rendeltetése levén: kérdés intéztetik a gróf úrhoz, hogy miből véli a fizetés pótlást fedezhetni, az ig. tanács különben is abban a véleményben levén, hogy az alapítvány urbéri papirainak kezelése igen kevés fáradságba kerül s remélhető, hogy a pénztárnok ügybuzgalma csekélyebb fizetés-pótlással is meg lesz elégedve.

A közoktatási miniszter a népiskolai tanterv mielőbbi elkészítésére hív fel, megküldvén saját tantervét is. Áttétetik a közgyűlés népiskolai bizottságához, avál a fölhívással, hogy a tantervet mielőbb készítse el, hogy eshetőleg már a közgyűlés határozata előtt is ideiglenesen alkalmazható legyen.

Az alpestesi iskola államivá leendő átalakítása iránt kötött újabb szerződvény megerősítették, köteleességévé tétetvén az egyháznak, hogy a tisztán iskolai vagyon e célra tökéltessék.

A körösi iskola községivé változtatása iránti szerződés, az iskola telket minden díj nélkül átkívánván a községnek bocsátani, sőt még a 441 forintnyi Csoma-alapot is: a szerződvény nem erősített meg; a Csoma-alap 8% kamatoztatása elrendeltetik s az egyház a községgel való újabb és méltányos egyezkedésre utasittatik.

A szebeni iskola az ottani állami iskolával egyesítetvén: a közokt. miniszter Horváth Miklós énekvezért id. tanítóvá kinevezte s a nyugdíjintézetbe belépésre kötelezi. Közöltetik az egyházközséggel.

Zajzon Ferencz udvarhelyi pap jelenti, hogy a csik-szeredai polg. iskolánál több hitsorsosunk vallásoktatás nél-

kül neveltetik és hogy Felméri Albert ottani tanító ajánlkozok 100 forint díjért a gyermekek oktatására. A főt. püspök ur fölkéretik ez ügyre vonatkozó részletes adatok beszerzésére.

Tomka Károly moldva-oláhországi missionarius e minősége megszűntére pitesti állomásáról is lemond; kéri díjlevele értelmében való kielégítettését, némi költségei megtérítettését stb. A kellő intézkedések megtétetnek s az egyház fölhivatik az új díjlevél megállapítására, hogy az állomás körözthető legyen.

Ugyancsak Tomka K. nyilatkozik Némethi G. tanító vádjaira, minek következtében N. G. fölszólittatik, hogy tankepesítési vizsgálatát a rendelet értelmében letette-e?

A szászvárosi 2-dik papi állomás intercalaris jövedelme leány-iskolai célokra levén engedélyezve: fölhivatik az egyh. község az ide vonatkozó tervek és költségvetés mielőbbi felküldésére, hogy a capitulumi özvegy-árvai alap kielégítése után fönnmaradt 799 forint 76 krnyi összeg kiutalható legyen.

A széki szőlő-váltási ügy egyeztetése meg sürgettetik, Mátyás Zsigmond egyeztető-biztosnak 100 forint előleg utalványoztatik.

A viczei temető, melyet az ottani catholicusok el akarnak hódítani, az egyházra levén telekkönyvezve: a cultus miniszterhez fölhivat intéztetik, megcáfoltatván ebben a cath. püspök alaptalan állításai s fölkéretvén a min. úr, hogy a temetőbe erőszakosan beállított keresztet eltávolíttassa, ellenkező esetben törvényes úton leszünk kénytelenek a birtok-háborítást visszaútasítani.

A kolozsvári főtanoda jelentése, hogy a r. tanárai fizetését 1200 fortra emelte, áttétetik a számvevőhöz, jelentéstétel végett.

Egy 400 fortos ügy az ügyvédi jelentés értelmében elintéztetik.

A Marton-féle ügyben beérkezett váló-peri okmányok, az eskető lelkész nyilatkozatával együtt fölterjesztetnek a cultus miniszterhez.

A csekefalvi lelkész a galyi l.-egyházba tett beszoigálásáért segélyt kér; galyi iskola községivé tétetvén; kérdés intéztetik, hogy az így felszabadult tanítói jövedelemmel mi történt?

A ny.-karácsonfalvi tagosítás bíróság meg levén erősitve, a pap az elleni fölszólalása tekintetbe nem vehető.

A gyalakuti egyház felfolyamodása, a már befizetett tanítói nyugdíj visszatérítése iránt visszautasítottatik.

Lőrincz Dénes vajai pap felfolyamodik az egyházmegyei tanács határozata ellen, mely szerint a nyugalmazott pap özvegyét is kegyév illeti. Lőrinczi Dénes díjlevele igazolván, hogy csak a nyug. pap haláláig volt fél-fizetésre meghiva: az egyh. megyei tanács határozata megváltoztatásával az egész fizetés Lőrinczi Dénest illetőnek mondatik ki.

A dálnoki iskola ügyében az esperes egészen más adatokat terjesztvén fel, mint a melyek fölröndeltettek: utasittatik a kivánt adatok fölterjesztésére.

A kajántói egyház 1870. évi befizetett adójáról nyug-

tatványt maig sem tudván nyerni: a kellő lépések e nyugtatvány megkapása iránt megtétetnek.

Kelemen Pál, andrásfalvi tanító Kovács Sándor leleli pap elleni követeléseivel r. törvényes eljárásra útasittatik.

Id. Péterfi Ferencz, bonczhidai elaggott énekvezér tiszteességes nyugalomba helyeztetik s utódja hivatalba lépésőtől számított 120 frt évi nyugdíj utalványoztatik részére az államsegélyből.

A kutyfalvi kisajátítás ügyében folytatott pör két forumon elveszvé: letétetik; a cult. miniszterhez fölrirat intéztetik, hogy köriratilag értesitse a hatóságokat, hogy egyházaink felsőbb hatósági helyben hagyás nélkül szerződéskötésre nem jogositottak.

A földtehermentesítési pénz-alap igazgatósága értesítettik, hogy a nagy-enyedi tanoda A. betűs papirjai B. betűsökhöz kicserélve szintén a tanoda nevére állítandók ki, a pénztárnoknak egyszersmind kiadatván a kívánt engedély e kicserélés keresztülvitelére.

Kispál Lajos, a kükküllői egyh. megye algondnoka elhunván: halála sajnós tudomásúl vétetik, az egyházmegye pedig útasittatik a hely betöltése végett szükséges candidatio megtételére.

B. Wesselényi Miklós kijelenti, hogy az elődei által a galaczi lelkésznek 1848 előtt terményben adott fizetést addig nem teszi folyóvá, míg Galacz önálló egyházzá nem tétetik. Sajnos tudomásúl vétetik.

Számvevő, fölhívásra, beadja jelentését a tordosi beszolgálók illetményei ügyében. E szerint jut a beszolgáló lelkésznek és tanítónak, egyen-egyen 208 frt 67 $\frac{1}{2}$ kr., az egyh. megyei özvegy-árvai pénztárnak 125 frt 10 $\frac{1}{2}$ kr., mely összegek kiútatnának.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

A dézsi egyházmegyéből.

Visszapillantás a püspöki vizsgálatra.*)

Lápos-vidéke 1877. sept. végén.

A folyó év egyházmegyénket részeltette a szerencsében, hogy főt. püspök úr és a generalis vizitáció meglátogatta. Abban a reményben, hogy e lap olvasó közönségét ez aktus ismertetése érdekelni fogja, megpróbálom azt főbb momentumaiiban leírni.

Folyó hó 8-án délelőtt 10 órakor érkezett a bizottság, főtiszteletű püspök Nagy Péter, generalis director Basa Mihály és helyettesített köz-főjegyző Vályi Pál urak személyében, egyházmegyénk első megállapodási helyére, Válaszútra. Itt várták az egyházmegye részéről algondnok Róth Pál, esperes Nagy Lajos, jegyző Kónya László s azon 11 község lelkészei, tanítói, gondnokai és presbyterei, kik megvizsgáztatás végett ide voltak rendelve. Az egyszerű fogadás megtörténte után bizottság és közönség templomba ment.

*) A püspöki visitátorról közöltünk ugyan már egy rövidke tudósítást, de nem tartom feleslegesnek e részletes s érdekes értesítést is közreadni.

Szerk.

Basa Mihály, papi testületünk e Nesztora, tartott beszédet — nem jegyeztom meg magamnak melyik Zsoltár — következő szavait vévén textusul: „*Bocsásd ki a te világosságodat és igazságodat, hogy azok vezéreljenek engemet az én vigasságomnak és örömemnek erős istenéhez... és dicsérjelek téged oh Isten, én Istenem!*“ Nem tudom, ha a szónok magas kora, ennek daczára tiszta, erős, érczes hangja és előadási élénksége, vagy már arczáról és minden szavából sugárzó mély hite, vagy beszédének tartalmas volta, nemes egyszerűsége és meleg közvetlensége, vagy talán mindezek együtt okozták, de a közönség nagy részének szeméire észrevétlenül lopódtak a megindulás könnyei s mindnyájunk előtt érthetővé lett a tradicionális tisztelet és becsülés erdélyi egyházi szónokaink ama már csak gyéren képviselt iskolája iránt, mely a forma sallangjait soha sem használja arra, hogy velök a tartalom szegénységét fűdje, s mert a hatást nem hajhássza, épen azért hat; nem szónoki figurákkal s pathetikus frázisokkal, hanem meggyőződésből származó s meggyőződést szülő egyszerű, érthető igazságok, művészi összerakásával.

Templomozás után a behívott egyházak vizsgálata történt meg. Hosszas volna e vizsgálat eredményét részletelesen leírni; s ha ezt mellőzöm nem azért teszem mert a fölmerült jelenségeknek nyilvánosságra hozatalát szükségtelennek látom, de mellőzöm mert a hasonló dolgok mindnyájunk előtt ismeretesek. Néptelen egyházak, romban levő egyházi épületek, nyomorult sorsban tengődő papok s tanítók, üres pénztár, sok szükség és földhöz ragadt szűkölködő nép: ezek s más e fajta miseriák, fájdalom nem hogy ismeretesek, de egyházkerületünk legnagyobb részével közesek. Ezeket többé nem ismertetni, hanem rajtok segíteni kell. Különösen deózi egyházmegyéknek ezen része, a mult időkből eredő s legtöbbszörre nem is a Sion öreit terhelő okok miatt, *gazdag az ilyen szegény egyházakban.* Annál nagyobb elismerés illeti meg azon protestans buzgalmu pátronusokat, gondnokokat, népet és lelkészeket, kik ambíciót csinálnak e romok fölépítéséből. Istennek hála ilyenekről is tudomást vehetett a vizsgáló bizottság. És tudomást vehetett mindenestre, a szegénység daczára is, sok jóra való törekvésről, minélfogva az újabb időben néhány egyházunk talpra állott, sokban indult meg a buzgalom, a mitől sikert lehet várni, s miután a régi sebet képező dezoláták ügye egyházkerületi törvény által elintézve lett, talán egyetlen egyházunk sincs, melyben a további hanyatlásnak eleje ne vétetett, s a meglévő több kevesebb alap, a jövőben talán szervezködő hitközség számára ne biztosított volna..

r. l.

(Folytatása következik.)

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(A Gusztáv-Adolf egyesület nagy-gyűlése)

A Gusztáv-Adolf egyesület nagy-gyűlése sept. 5 és 6-ikán ült össze majnai Frankfurtban. A résztvevők száma valami

550 volt, Németország, Elsass-Lothringia, Ausztria-Magyarország, Olaszország, Svájc, Belgium, Török- és Spanyolországból. Dr. Fricke Lipéséből első, dr. Diehl pedig majnai Frankfurtról, másod-elnöknek választatott meg. A múlt évben 739,344 márkával 1149 község és intézet támogattott. Az egyesület fennállása óta 2617 községre fordított 13,474,899 márk. Elállott a múlt évben 15 főegylet, 1 tanuló-egylet és 18 nő-egylet. Az összes egyesületeket illetőleg van most 43 főegylet, 1055 fiók-egylet, 9 tanuló- és 362 nő-egylet. 18 egyesület lépett ki a támogatást igénylők sorából. Befejeztetett a múlt évben 34 templom, 27 iskola és 17 paplak. Sürgős segítyt kívánnak: 354 község, 179 egyház, 105 iskola és 90 paplak. Az osztrák jubilaris alapra 4743 márk fizettetett be. A 16,990 márknyi szeretet-alap Donaueschingen községnek jutott, két 4150 márkos pedig Kastel, Kostheim és Kalk községeknek. A jövő évi nagygyűlés Hamburgban fog megtartatni.

Svájcz.

(Nemzetközi conferentia a vasárnap megtartása ügyében.)

A vasárnap megszentelésének elvi kérdése a legújabb időben sokoldalú megvitatás tárgyává lön. Anglia, Franciaország Németország számos kisebb-nagyobb összejevetelnek adott lételt, e valóban nagy fontosságú ügy tisztázása, illetőleg eldöntetése érdekében. Jelenleg Genfben ülésezik egy nemzetközi conferentia e tárgyban, hol a fentnevezett országokon kívül Svájc és Hollandia is képviselve van. E gyűlés, mely a tavalyi svájci congressus alapján és irányadása szerint alakult meg, múlt hó 13-án kezdte meg üléseit. Az elnöki megnyitó körvonalozza azon feladatokat melyeknek lehető megoldására jelenleg összesereglettek; igyekeznek a kérdést kapcsolatba hozni egyfelől a munkás-kérdéssel, másfelől a szentirással; keményen megrójják a kor indifferentismusát, s végül azon reményének ad kifejezést, hogy az illetők szava nem fog a pusztán elhangzani, s a már megérlelt eszme nemsokára azon stadiumba lép, hol nagy jelentőségéről üdvös eredményei is képesek lesznek tanuskodni.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvár, oct. 3.

— Van szerencsém értesíteni e lap tisztelt előfizetőit, hogy az erdélyi ev. ref. egyházkerület, köre metszett, színes térképének, mint az „Erdélyi prot. közlöny“ 1877-ik évi folyama rendkívüli mellékletének, szétküldése a mai nappal kezdetét veszi. Még pedig tekintettel arra, hogy ha a vidéki előfizetőknek összehajtogatva, kereszt kötés alatt a lappal expedíthatnák, roncsolást szenvedne, minden egyes példány, külön, fára göngyölve küldetik szét postai utánvét mellett. Az által, hogy a diszes kiállításra sem időt, sem költséget nem kíméltem, bizonyosságát akartam adni annak, hogy az „Erdélyi prot. közlöny“ kiadását nem tekintem üzleti vállalatnak, melyből nyereségre számíthatnák. E kiadásnál elég jutalom nekem az, ha az ügynek szolgálhatok s a t. közönség, áldozataim arányában, pártfogásával továbbra is

megtisztel. A kiállítás költséges voltáért felesleges példány keveset nyomattam. Bolti ára egynek 1 frt 50 kr. Diszpeldánynak 2 frt o. é. A megrendelések egyenesen hozzam intézendők. Kolozsvárt, 1877. oct. 4. STEIN JÁNOS, az „Erd. prot. közl.“ kiadója.

— A kiadó urnak, ki áldozatkészségének ez ügyben, valóban, eléggé nem méltányolható jeleit adja, fentebbi soraihoz, részünkről, a következőket csatoljuk. A térképen a színezett területek s a rajtok olvasható római számok az egyes egyházmegyék területét jelzik, míg a karmin-vörös lineák s közönséges számok a legújabb politikai fősztás szerinti törvényhatóságok határait tüntetik föl. Az egyházmegyék s tanodák statistikai táblázata, részint a névkönyv adataiból, részint az ig. tanácsnak az egyes egyházak osztályozására vonatkozó munkálataiból, részint a tanodák értesítvényeiből vannak egybeállítva. A térképen, az osztályozás szerint különböző jegyekkel jelölve, csupán az anya- és leány-egyházak vannak föltüntetve, a diasporák nem, mint előbb terveztük vala, mert ezekre vonatkozólag, minden igyekezetünk daczára, csak pár egyházmegyéből valánk képesek hiteles adatokat szerezni. Így is azonban azt hisszük, hogy, bár sok fáradság árán, de nem hiábavuló munkát végeztünk s ha általa egyházkerületünknek bármily parányi szolgálatot tehetünk, gazdagon jutalmazva érezzük magunkat abban a meggyőződésben, hogy ily munka többet ér, mint egy kötet meddő polémia. Ha a térképen apró vétségek fordulnak elő, elnézést kérünk s várunk. A tökéletlen csak tökéletlent állíthat elő s a hiányt a jóakarattal kell pótolni. Szerk.

— Az „Evang. prot. lap írja, hogy a jelen viszonyok között, azért kellett a konvent tanácskozási helyül Budapestet választani és tázni ki, hogy az országgyűlés folytonosan tartván, a konventi világi képviselők jelentékeny része, mint országgyűlési képviselők, csak úgy vehetnek részt a tanácskozásban, ha az egyetemes értekezlet a fővárosban lesz megtartva; sok nehézséggel járván reájuk nézve több időre onnan eltávozni. Különbben ezen tanácskozás egy pár napnál többet aligha vesz igénybe, mert a fölvekből megállapodván, bizottságokat kell kinevezni a szükséges munkálatok s tervezetek készítésére; ezen bizottságok dolgoznak a téli hónapokon keresztül és majd tavasszal a Debreczenben tartandó konventen tárgyalatnak aztán munkálataik.

— Hibaigazítás. A közelebbi számban, m. Zeyk József úr cikkében, a 126-ik lap második hasábjában, a kikezés 6-ik sorában e tételhez: „átlagosan 10—12,000 frtot tevő bevétel“ e szó csattolandó: „faeladásból“

A szerkesztő postája.

Sándor Jánosnak, Miriszló. Kétszeri nyilatkozatodnak készséggel adtam helyet, de átláthatod, hogy közérdekűbb közleményeket személyes szóváltásokért, továbbra is kiszorítai, nem volna indokolt. A kétszeri felszólalás s az arra tett észrevételekből az olvasó közönség ítéletét megalkothatta. Térjünk napirendre.

M Zeyk József, gondnok urnak. A folytatás beküldését tisztelettel kérem.

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztőségi szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzendők.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dedése, hová az előfizetési-
pénzek legzélszerűbben pos-
tautalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: (?) A szászvárosi Kún-tanoda érdekében. — Az áll. ig. tanács nagy gyűléséből. r. t. — Vidéki élet: A dézsi egyházmegyéből: Visszapillantás a püspöki vizsgálatra r. l. — Külföld: Anglia. A londoni iskolaszék működése az 1876/-iki tanévben. Felméri Lajos. — Tárca: Autobiographiám. (Törődök.) Néhai dr. Salamon Józseftől. — Egyházi s iskolai hírek. — A szerkesztő postája. — Körösvények.

A Kún-tanoda érdekében.

Kolozsvár, oct. 8.

(?) Magyarországon a különböző nemzetiségek összeolvadását s egy hatalmas nép alakulását legfőképp két körülmény akadályozza: egyik az egyes nemzetiségek egyéni önállóságra irányzott reménye s abból kifolyó nemzeti törekvése; másik egy közös nyelv hiánya, mely a hazában elterjedt műveltségnek közorganuma legyen. Ha Isten segedelmével s a nemzet öntudatos és erélyes törekvése által, évtizedek lefolyta után, bekövetkezik a forrón óhajtott idő, hogy a magyar nemzet úgy megerősödik az ország minden részében, hogy vele szemben a többi hazai nemzetiségek önálló létezése lehetetlennek tűnik fel még az elfogultabb szellemek előtt is; a magyar műveltség pedig oda fejlődik, hogy az idegen nemzetiségeket is áthatja, annyira, hogy nyelvünket és irodalmunkat Magyarhon minden miveltebb fia ösmerni fogja: akkor a nemzetiségi kérdések s az abból származó számtalan viszálykodás és gyűlölség is elenyészik s Magyarhon gyors és biztos lépésekkel fog haladni teljes magyarrá létele s ez által nagymérvű megszilárdulása felé.

E nagyszerű átalakulás előidézésére kettős feladat áll tehát előttünk; egyik: nemzetiségünk testét nagyobbítani, másik: nyelvünk, irodalmunk, szóval műveltségünket odafokozni, hogy az Magyarhon minden miveltebb hajlokában otthon legyen. E kettős feladat megoldásában az első szerep kétségkívül az

az iskolákra várakozik. Minden országban, legyen népessége bármily határozottan elkülönített nemzetiségekből összealkotva, vannak idegenek és közömbösök, kik csak egyéni jóllétükre gondolnak. Az ilyeneket meghódítani s rájuk és maradékaikra, a magyar műveltség által, a magyar nemzeti érzület bélyegét kitorúlhatlenül rányomni, az iskolák feladata. Az ilyenekből a nemzet teste eddig is sokat gyarapodott, ezután még nagyobb gyarapodást remélhetünk.

Továbbá a gyenge és közepszerű iskoláknak halálos ellensége a jó iskola. A nép, gyermekei nevelésénél főleg arra tekint, hol nyerhet teljesebb kiképzést; ugyanazért ha iskoláinkat jó karba hozzuk, úgy hogy azokban a tanulók sokkal magassabb műveltséget nyerhetnek, mint a más nemzetiségek iskoláiban, az idegen nemzetiségek igen könnyen odahagyják saját iskoláikat, s a mi iskoláinkat népesítik meg. Ennek az lesz következménye, hogy a nem magyar iskolák rendre mindinkább hanyatlanak, a magyar intézetek pedig nagymértékben felvirágoznak.

Abból, hogy valaki magyar iskolában növekedett és magyar műveltséget nyert, nem következik ugyan multhatatlanul, hogy magyar hazafi is legyen; de annyi bizonyos, hogy a magyar fajnak nem lehet oly elkeseredett gyűlölöje s a specificus nemzeti törekvéseket nem ápolhatja oly fanaticus rajongással, mint azok, kik zsenge gyermekkoruk óta ily ellenséges érzületben neveltettek. E mellett a tanalói együttélés által személyes vonzalmak támadnak, melyek a külső életben a közügyek terén kifejlődhető ellentéteket nagymértékben alkalmasok enyhíteni. Amerikában van két folyó, a Missouri és Mississippi. Összefolyásuknál a két folyó két különböző színe több mértföldre élesen megkülönböztethető. Ki a közös folyam mentén nem tett hosszabb utat, azt gondolhatná, hogy hiában folyt össze a két víztömeg, mert

mégis megtartja mindkettő saját egyéniségét. Pedig nem úgy van. Nehány mértfölddel alább a két szint már nem lehet megkülönböztetni: összeolvadtak, eggyé váltak. Így van ez a nemzetek életében is. Az együttélés s ugyanazon cultura mind nagyobb mérvben növekedő hatása lassanként eltompítja az ellentétek erejét, s a küzködő ellenfeleket egy néppé forrasztják. Ki gyűlölte valaha jobban ellenfelét, mint a britt gyűlölte az angolszászt? És mégis napjainkban a brittek és angolszászok egy egységes nagy nemzetet képeznek, kik a hajdani gyűlöletet csak a történelem lapjain olvassák. A közös cultura a nagy ellentéteket megemésztette s az ellenséges erőket kényszerítette saját hajóját huzni. Így lesz ez nálunk is, a történelem bizonyossága s a dolog természeténél fogva így kell lennie. De hogy az alakító erő mi legyen, hogy a közös műveltségre mi nyomjuk rá saját nemzeti bélyegünket, mindenekfelett iskoláinkat kell a tökély legmagasabb fokára emelni.

Különösen azon intézeteinkre kell kiváló gondot fordítanunk, melyek, mint a szászvárosi Kún-tanoda is, exponált helyeken, idegen, sőt sokszor ellenséges elemek közt állanak. Az ily intézetek valóságos missioi munkát végeznek. Tulajdonképp nem a jelen igényeit szolgálják; hanem jövő események útját törik és egyengetik. Így a szászvárosi Kún-tanodának is tulajdonképeni feladata, felfogásunk szerint nem csak az, hogy a vidékünkön élő gyérszámú magyar-

ság művelődési törekvésének eleget tegyen; hanem ennél sokkal több, az t. i. hogy a csekély magyarsággal, mint kovással megélesszük a körülöttünk lévő idegen tömegeket, hogy a 10—15 százaléknyi magyarság segítségével, magyar nyelvre és magyar műveltségre kényszerítsük a 85—90 százaléknyi idegen tömeget.

De hogy ezen sokszorosan nehéz feladatának kellőleg megfelelhessen, a lángoló hazafiság és ernyedetlen buzgóság mellett, kellő tanerőkkel is kell bírnia. Máskülönben magas feladatát meg sem közelítheti. Ugyanazért a tanodai előjáróság minden erejét összeszedi, hogy a vezetésére bizott tanodát legjobb tanerőkkel lássa el.

E törekvésből származott azon indítvány is, melyet kérelem alakjában a szászvárosi ev. ref. egyházköztséghez benyújtott, hogy az első papi, illetőleg a második papi állomást változtassa át két pap-tanári állomássá. A szászvárosi ev. ref. egyházközség lélekszáma ugyanis nem megy többre 780-nál. A szászvárosi ev. ref. egyház tehát nem nagyobb egy közönséges falusi egyháznál. Ekkora egyháznak két pap 5000 forint évi jövedelemmel tulságosan sok. Azt kérte tehát, hogy tekintve a Kún-tanoda nagyfonságú feladatát, valamint azt is, hogy a tanoda felvirágzása magának az egyháznak is felvirágzását nagyban elősegítené, a nélkül, hogy az egyházi szolgálat legkisebb csorbát is szenvedne, a megüresedett nagy papi állomást változtassa át két pap-tanári ál-

volt, Szebenbe vitetvén további tanulásra, nekem a szünidők szabadon maradtak, s ezeket is Enyeden töltöttem. Így lett az, hogy én különösen városi tanítványokat kaptam, s ezek között ügyvéd Barthos Sándor úr egyetlen s hasonló nevű fiát, édes anyja részén a nagy Bod Péter unokáját, kit öt évig tanítottam, s ezalatt kevés megszakadással kosztra is oda jártam, tanítottam még a háznál tanítványom nagyobb leány-testvérét *Annát* az első években, azután a kisebbet *Birit* pedig hosszabb ideig, a legkisebb, *Eszter*, kinek most mint n. esperes Herepei Gergely özvegyének, házánál lakom; ezen idő alatt született. Az egész házban rend, szorgalom és bőség volt, minnek mindennapi szemlélése az én fejlődésemre nagy befolyást gyakorlott. Tanítványom Sándor, a legjobb indulatu gyermek s ifju, és mindig szorgalmas tanuló volt, kit az életre kilépése után is kedves részvétellel kísérttem, s kinek 1848-ban a többi m.-igeni birtokosokkal együtt az oláhok általi meggyilkoltatását mai napig is fájjalom.

Ellenben jól esik ma is életben tudhatni nyug. huszár százados Ujfalvi Sámuel, hasonlóan egykori tanítványomat, kivel, és egyszersmind Barthos Sándorral is, 1813 tavaszától kezdve félévet a német-nyelv gyakorlásáért N.-Szebenbe töltöttem. Augusztus végén Enyedre mentem vissza, közök-

TÁRCZA.

Autobiographiám.

(Törredék.)

(Folytatás.)

A rövid szünidőn egy kedvesen meglepő óráim volt az, mindőn az apparitor jelenté, hogy menjek a censurai pénz után; még pedig, mint a kezénél volt catalogusból kinézte, az első osztályban fogok kapni. A philosophusok ugyanis még priváta cenzurát is állottak, s a nyert classificatio szerint közöttök száz forint osztott ki. Az első évek között ötön kaptak az első osztályban, s én voltam az ötödik.

Ezen helyen jegyzem fel, még pedig hálás érzéssel, hogy ámbár azon időben a névsor mind végig úgy maradt, mint az a subscriptiokor megállapított, s én két év mulva, az utánam lévők mind elmenvén, már utolsónak maradtam; még is minden jutalom — beneficium — és megkülönböztetésekben, az elsőik között részesíttettem.

Az Öry fiak két év mulva, amint először is elintézve

lomássá, úgy hogy a megválasztott két pap-tanár teljesítse azt a templomi szolgálatot, mit korábban a nagy pap végzett, e mellett azonban a gymnasiumban tanítsen annyi órát, hányat a rendes tanárok szoktak tanítani. Hogy pedig ezen üdvös átalakulás annál békésebben menjen át, minthogy az egyház hívei ragaszkodtak az akkori kis pap előléptetéséhez, a nagy papi állomás átváltoztatását csak elvben kérte kimondatni, mely csak akkor lett volna foganatba veendő, mikor az előléptetett működő pap megszűnt szászvárosi első pap lenni. Addig a kis papi állomás lett volna átváltoztatandó.

Az egyház, fájdalom! nem tudott az előjáróság által feltárt nézpontra magaslatára felemelkedni s kérését elutasította. Elutasító határozata által nemcsak a magyar cultura és protestantismus magas ügyét, hanem saját magának jól felfogott érdekét is érzékenyen megsértette.

Ez elutasító határozattal szemben a méltóságos állandó igazgató tanács, illetőleg a főtiszteletű kerületi közgyűlés feladata az ügyet kezébe venni s intézkedni, hogy a tanoda ügye, ne essék néhány elfogult szellem téves felfogásának áldozatúl. Erre a mélt. áll. ig. tanácsnak, illetőleg a ker. közgyűlésnek teljesen joga van.

Itt ugyanis nincs szó az alap áthelyezése, elidegenítése, vagy más célra fordítása felől. Az alap marad ott, a hol volt, szolgál, és pedig meggyőző-

tatói kötelességemet az akkori oratoria classisba megkezdeni, Ujfalvi Sámuel pedig szüleihez vitték, s onnan Bécsbe az Ingenieur akadémiába.

Az édes atyja, akkori b.-szolnokmegyei alispán, később főbíró, mint tevékeny és jó tapintatu s nagy tekintélyű tisztviselő, szerencsés gazda, tehetséges ember, országosan ismert kitűnő egyéniség volt. Irányomban jó indulatának nevezetes tanubizonysága volt azon nagyszerű ajánlata, minszerint kész lett volna engemet kedves fiával együtt a fennirt akadémiába küldeni, s érettem minden költséget hordozni, s hogy eziránt biztosítva legyek, netalán közbejöheto halála esetére, maradékát is irásosan kötelezni.

Ki hinné azt ma azok közül, kik engemet szinte fél-százados tanári munkásságom alatt ismertek, hogy bennem ifju koromban a katonai élethez, s különösen valaha a Genie Corps-ban szolgálhatni, nagy hajlam mutatkozott? Igy volt pedig, s ezt a n. Ujfalvi Sámuel átismerte, és egykor kedves fiával együtt ezen pályán láthatni szivesen óhajtotta volna. De a gondviselés másként intézte; ugyanazon évben elhalt mostoha atyám, s a már másodsor özvegyé lett anyám mielőbbi segítségére kellett sietnem: ezt pedig csak a pa-

désünk szerint, hathatósabban szolgál arra a célra, mire eddig szolgált. A különbség csak az, hogy a vallás csorbitatlan szolgálatát öszveköjtük a tudományos miveltség és a magyar hazafiság legszentebb érdekeinek szolgálatával. De kérdjük: a magyar protestantismus elválasztható-e a tudományos miveltség és a magyar hazafiságtól? Hisz hazánkban a magyar protestantismus volt századokon keresztül mindketőnek oszlopa és éltető eleme! Az alapítónak, ki a dézmát a szászvárosi ev. ref. egyháznak ajánlódokozta, nem lehetett célja két „sine curát“ teremteni. Az alapító bizonyára a protestantismus és magyar hazafiság magas érdekeit óhajtotta e vidéken biztosítani. A tanodai előjáróság indítványa tehát az alapító intentióit nemcsak hogy nem sérti, de ellenkezőleg azt épen megvalósítja. Ha a kegyes alapító sirjából kikelne, s látná a statusquot és az ellene küzdő indítványt, bizonyára ő lenne az első, ki az indítványt magáévá tenné.

Meggyőződésünk szerint tehát az alapítványokhoz való ésszerű ragaszkodás és a vallás érdekeinek méltó tisztelete, minthogy igaz protestantismus a kor színvonalán álló tudományos miveltség nélkül képzelhetetlen, a tanodai előjáróság fenn körvonalczott indítványával nemcsak hogy nem ellenkeznek, de megfordítva a legteljesebben megegyeznek.

Meggyőződésünkhez képest nem állhat tehát a méltóságos áll. ig. tanácsnak és főtiszteletű kerületi

pi állomás választásával remélhettem. Hálás emlékem lebeg ma is a rendkívüli férfin sirboltja fölött!

A logices præceptorságot kezdettem el tehát 1813 sept. 1-én s végeztem a következő év junius utolsó napján, midőn volt tanítványaim a deákok sorába léphetésre a szigorú megvizsgáltatást is bevégezték. Ez idő alatt a dr. Váradai édes anyjának, jóakaró asszonyomnak, halála alkalmat nyújtott első halotti beszédem megírására, s az enyedi templomban koporsója felett elmondására. Ugyanezen iskolai év vége felé irtam még egy közönséges prédikatiót a munkáságról, oly czéllal, hogy ha azon nyáron valahol alkalmam lesz, elmondhassam. Köz-tanító társaim között örömmnek tartom most is említhetni *Körösi Csoma Sándort*, a keleti utazót, *Bodola Sámuel*t, jelenleg ev. ref. püspököt, és *Bodola Károly*t, ki mint szászvárosi első pap 1836-ban halálozott el. A két Bodola társakkal együtt állottam ki ezen iskolai év vége felé a rigorosumot is a theologiai és philosophiai tudományokból, s a debreczeni nyári vásáron egybetalálkozva, együtt is utaztam velök Göttingába. Itt hallgattam az 1814—15 iskolai évben *Eichorn* magyarázatát az ó-szövetségről *Somossi János*, már akkor s. pataki választott tanárral; *Ständl*intől a dogmatica és moralis theologiát

közgyűlésnek semmi ésszerű ok utjában, hogy a tanoda indítványát érvényre ne emelje.

Ezt annyival inkább megteheti, mert a tanoda korábbi indítványa csak ideiglen átváltoztatást kérő indítványnyá módosított. Időközben ugyanis a tanoda szerencsés vala megnyerni a Kún-alapítványt. Ez alapítvány az alapító levél értelmében néhány év múlva oda fejlődik, hogy a Kún-tanoda önerejéből is képes leend a teljes gymnasiumhoz megkívántató tanerőket fenntartani. A fenn körvonalozott átváltoztatás tehát csak azon időre kéretik, míg a Kún-alapítvány a meghatározott összegre kinövi magát. Ez idő elteltével, ha az idők szelleme ugy hozza magával, újra helyre állítható lesz a mostani status quo. A visszaállítás sem járna semmi nehézséggel, mert az illető pap-tanárok vagy önként keresnének magoknak más papi állomást, vagy pedig egyszerűen megerősítenének továbbra is a pap-tanári állomás helyébe lépendő rendes tanári állomásban.

Az átváltoztatás tehát csak azon 25—30 esztendőre kéretik, míg a Kún-alapítvány kinövi magát. De erre az időre a magyar műveltség, a magyar nemzetiség és igaz protestantismus legszentebb érdekeinek nevében kérjük, mert mindnyájan érezzük, sőt tudjuk, hogy nemzetünk, kulturánk s ezekkel együtt egyházunk is legválságosabb harcát ép e 30 év alatt fogja megharcolni.

minden erdélyi társakkal, *Schulzétől* a metaphyzikát és *Ma-yertől* az experiment. physikát, *Heeventől* Anglia és Észak-Amerika statistikáját s ezeken kívül *Strohmayertől* a chemiai reagensékről és *Lückétől*, ki akkor még csak repetens volt, a János evangéliumáról tartott magyarázatot, ezeket két-két órán hetenként. Egyszerre kilenczen voltunk Erdélyből, ezen kicsiny, de tudományval tele városban, kik közül Király Mihály egerbegyi pap és esperes, Incze József kovásznai pap és tract. jegyző, Csorja Ferencz enyedi tanár, Bodola Károly szászvárosi első pap és Sebestyén István fejrői pap, s különösen az utól említett utitársak legkorábban már elhaltak, négyen pedig, ugymint Bodola Sámuel jelenlegi ref. püspök, Ferenczi János dálnoki pap és esperes, Hegedüs Lajos m.-vásárhelyi pap, velem együtt még Isten jóvoltából életben vagyunk. Magyarhonból akkor csak három valának Göttingában: *Somossy János*, kiról fentebb emlékeztem, *Péczei József* debreczeni tanár és *Toth János* komáromi tanár, ki korán elhalt, a más két jeleseket is, hasznosan megfutott pályájokról már leszólitotta a halál. Péczelit különösen hazája sorsán érzett bánatja 1849-ben emésztette fel; Somossi pedig késő véniséget érve, 1860-ban nyugodott el.

Tizenketten valánk tehát Göttingában egyszerre s mind-

Ha az ige testté válnék, ha az indítvány elfogadtatnék, jót állunk, hogy Hunyadmegye bércei közt egy ifju, lelkesedéstől duzzadó, élet-erős gymnasium fog a magyar cultura és igaz protestantismus oldalán félelmet és csüggedést nem ismerő önfeláldozással küzdeni!

Az áll. igazgató-tanács nagy gyűléséből.

Kolozsvár, oct. 7.

Jelen vannak: főt. Nagy Péter elnök, b. Kemény Gábor, b. Bánffy Albert, Zeyk Károly, Tisza László egyh. kerületi főgondnokok; Lészai Ferencz, Incze Mihály, Gyarmathi Miklós, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Kovács Ödön, Szász Béla ig. tanácsosok; Parádi Kálmán tanügyi előadó, Szabó Ádám számvevő, Bodor Antal, titkár.

Az időközben elnökiileg elintézett ügyek bejelentetvén, tudomásul vétetnek.

Főt. elnök ur kérdi, ha nem tartja-e az ig tanács időszerűnek, hogy a nm. cultus miniszter urhoz fölírat intéztessék, mely szerint az államsegélyből a f. é. történt 5 % levonás a jövő évi költségvetésben mellőztessék. A felírat sürgős felküldése elhatározatik.

Dr. Kolozsvári S. indítványozza, hogy a conventi tagok számára a vasúttól díjleszállítás eszközöltessék. B. Vay Miklós ő nmlga, mint a convent elnöke, felkértek a díjleszállítás kieszközlésére.

Korábbi határozat alapján tárgyalás alá vétetik az egyházkerületi képviselők ügye.

a) Vajda-hunyad-zarándi egyházkerületi képviselőkül Szilvási László és Réthy Lajos;

nyájan egészségesek, Király Mihályon kívül, a kit egy terhes forró nyavalya vert le, s mi rendre virasztottunk. A híres orvos, dr. Oslander járt hozzá, s hittük, hogy legjobb meggyőződéssel gyógyította; de midőn egy este kevés reménnyel távozna el a betegől, mi tartottunk felette consiliumot s el is határoztuk a még eszén volt beteggel és beleegyezésével, hogy ő csömörből kapta a terhes betegséget s ennek orvossága nálunk a kenés. A megkenést Csorja Ferencz vállalta el, ki leggyakorlottabb volt s azt még azon este szerencsésen véghez is vitte. Következett reggel az orvos megpillantá a beteget, s örömmel kérdezé: mi történt itt? a beteg meg van mentve! Az akkor jelen voltak elbeszéltek az egész történetet, s a jeles orvos nagyon örvendett, hogy a magyar betegséget láthatta s az orvoslást is, ha még egyszer végrehajtani hasznos lenne, látni óhajtotta. Csorja ezt véghezvitte, dr. Oslander pedig végig nézte. Felgyógyult társunk személyesen kívánván megköszönni a derék orvos ur fáradozását, egyszersmind papírba takarva néhány magyar aranyat tett le asztalára, de a mit dr. Oslander nem vett el, s egyebek között ugy nyilatkozott, hogy a magyar betegségeknek, a csömörnek megismerésével is magát megjutalmazva érezi.

(Folytatása következik.)

b) a gyulafehérvári egyházmegye részére Szilágyi Sándor és Tókos Sándor;

c) a kolozs-kalotai egyhm. részére: ifj. Zeyk Károly, Timár Lajos, Ignác Károly, Gyarmathy Zsigmond, Lészai Gyula és Paál Ferencz;

d) a dézsi egyhm. részére: Szacsvai Sándor, b. Bánffy Dezső és Dózsa Imre;

e) a széki egyhm. részére: b. Bánffy Dezső, Boros József, Pergő Márton, Ugron Sándor, Péter Antal;

f) a marosi egyhm. részére: Tóth Márton, Szász Károly, Ilyés István, Madaras János, Sántha Károly, Szentkirályi Sándor, Jenei József, Nagy Pál és dr. Knöpfler Vilmos;

g) az erdővidéki egyhm. részére: Nagy Lajos, Bartha János és Nagy János;

h) az orbai egyhm. részére: Incze György, Demeter Sámuel, gr. Bánffy György és Molnár Károly;

i) a kézdli egyhm. részére: Székely János, Vitályos György, ifj. Kovács Károly és dr. Bartók György;

k) a fogarasi egyk. részére: Pánczély Károly egyen-egyen igazoltatnak.

l) A szilágy-szolnoki egyházmegye választási könyve szabályszerű ugyan, de miután a törvényes 10 képviselő helyett csak 9-et választott: fölvilágosítás adásra hivatik föl.

k) Az udvarhelyi egyházmegye tanítóinak képviselőjül Szakács Mózes igazoltatik, de az egyhm. egyszerűen föl hivatik jelentés-tételre, ha az egyházmegye választó-kerületeinek képviselői megválasztattak-e?

l) a szebeni egyhm. esperese jelenti, hogy a képviselők megválasztását elrendelte ugyan, de a választó levelek közül csak egy érkezvén szabályszerű alakban be: kéri új választási határidő kitűzését. Az esperes utasítatik, hogy az összes választási iratokat, köztük a választást elrendelő esperesi körlevelet, terjessze föl részletes jelentése mellett.

m) a görgényi egyházmegye választási eredményeiről csupán az esperesi jelentés érkezvén be: az esperes utasítatik a választási jegyzőkönyv beküldésére.

n) a küküllői egyhm. a választási szavazatokat, „alaki forma hiánya miatt“ törvényeseknek nem tekintvén: az összes választásokat megsemmisítette. Az ig. tanács kimondja, hogy a választások megsemmisítése nem az egyhm. jogában áll s így a küküllői egyhm. hatáskörén tulment, az esperes utasítatván az összes iratok felküldésére.

o) a sepsii egyházmegye az ig. tanács augusztusi határozata értelmében megalakította az 5 választó-kerületet s a választások megejtetvén, az eredmény kihirdettetett a következők: megválasztottak: Nagy Sándor, Csulak Zsigmond, Fülöp Géza, Nagy Sándor, Toth Zsigmond; a tanítók részéről Császár Bálint. Nagy Sándor hidvégi lelkész két v. kerületben választatván meg: az 1. v. k. képviselőségéről lemondott s az egyházmegyei közgyűlés az új választást elrendelte. Az egyházmegyei közgyűlés, továbbá, fölküldi határozatát, mely szerint az ig. tanács szeptemberi 945 sz. rendeletét (hogy a 4-es választás is megejtessék, a közgyűlés

döntése alá terjesztetvén az ügy) fölszögesnek tartja fogantatosítani, mivel, ha a közgyűlés a 4-es képviseltetést rendelné el: „az új választás akkor is keresztül vihető leendő.“ (E határozat ellen különvélemény is érkezett be.) Az ig. tanács a 945 sz. rendelet fogantatosítását újólág és határozottan elrendeli; kimondja, hogy az egyházmegyei közgyűlés hatáskörén tulment, a midőn (a még nem igazolt) Nagy Sándornak az egyik v.-kerület képviselőségéről való lemondását elfogadta s új választást rendelt el, mihez képest az 5 választó kerület I-sejében való új választás megejtését beültlja, mind a 4-es, mind az 5-ös választás fölötti döntést s e szerinti igazolást a közgyűlés határozatának tartván fön.

p.) a nagy-enyedi egyházmegye jegyzője aug. 28-dikéről jelentést küld be, hogy megválasztottak: Szilágyi Farkas, Kállai Sándor, id. gr. Thoroczky Miklós, Gáspár János, Török Dániel. Aug. 31-dikéről új fölterjesztést tesz, beküldvén az egyh. m. közgyűlés választási jegyzőkönyvét, b. Kemény István külön véleményét a gombási s a csányi egyházak szavazatának be nem számításáért és a lőrinczrévei választásnál elkövetett „vastag törvénnyelenség“ ügyében. A főgondnok báró ezen kívül részletes fölterjesztést is intéz ezen ügyekben az ig. tanácshoz.

Az ig. tanács a nagy-enyedi egyházmegye választásainak igazolása előtt részletes tárgyalás alá véve a panaszos ügyeket: a gombási be nem számított szavazatra nézve kimondja, hogy az egyh. m. utasítatik annak beszámítására, a választási eredmény e szerinti kijelentésére s ez ügyben leendő újabb jelentés-tételre. A csányi és lőrinczrévei esetekre nézve közöltetvén az esperessel főgondnok b. K. J. beadványa másolatilag, okmányokkal ellátott részletes jelentés tételre utasítatik.

Az összes választásokra nézve általánosságban kimondatik, hogy a verificált képviselők értesítetnek megválasztásokról. B. Bánffy Dezső föl szólítatik, hogy melyik v.-kerület képviselését kívánja megtartani. Azon v.-kerületek hatóságai, melyekből a választási jelentés még be nem érkezett, föl hivatnak jelentéseik okt. 25-dikéig való megtételére.

A honvéd-parancsnokság ismételve átírván Kovács Gyula erkölcs-bizonyítványa iránt, miután az ig. tanács nem tekintheti magát erkölcs-bíróságnak, a már megküldött okmányok kiegészítésül közli a parancsnoksággal az 1874 évi egyh. kerületi közgyűlés jegyzőkönyvének 69. d) pontját, megjegyezvén, hogy más okmány e tárgyban az ig. tanács kezei közt nincs.

Schilling Ottó egyházkerületi ügyvéd ez állásáról lemond; az ig. tanács ügyvéd megválasztása, megejtett szavazás nyomán, napirendre tűzetvén: a titkos szavazásban részt vett 12 tag (elnök és dr. Kovács Ödön nem szavaz). A szavazatok összeszámitatván 7 szavazattal 4 és 1 szavazat ellenében ügyvédi megbízást nyer Balogh György. Az ügyvédi iratok átvételével és átadásával megbizatnak: dr. Kolozsvári Sándor, a számvevő, pénztárnok és titkár.

r. t.

VIDÉKI ÉLET.

A dézsi egyházmegyéből.

Visszapillantás a püspöki vizsgálatra.

Lápos-vidéke 1877. sept. végén.
(Folytatás.)

A vizsgálat (Válaszúton), 2½ órákor véget érven vizsgálók és vizsgáltak kifáradva és éhezve báró Bánffy Ádám őnmaga vendégszerető asztalához lettek meghíva. Hogy a fő-úri gazdagsággal kiállított s a házi gazda s úrineje részéről magyar szivességgel fűszerezett ebéd kedélyesen folyt le, azt lehet gondolni. De azt már eszünkbe sem vettük hogy a „Basa bácsi“ és Vályi aái személyében két öreg kálvinista esperes oly makacs toaszt versenyt folytasson, milyent házi gazdánk s neje társadalmi s családi erényei felkészítésében, nem lankadó kitarással, végedes végig folytattak. Bár a verseny eredményét kíváncsian vártuk, a diadal ez alkalommal eldöntetlen maradt, s nekünk meg kellett elégednünk ama tapasztalattal, hogy a kedélyes humor, szellem és prudentia olyan tulajdonságok, melyek papjainkat is szépen díszesítik. Azért kellett ennyivel beérnünk, mert a vita kellemős közepében előrobogott csengős-bongós lovaival „Mócsi bá“ s mennünk kellett megállapodásunk második helyére: Dézsre.

Na már aztán Dézs!... Ha Enyed már a régi idők-től fogva nem tartaná elfoglalva — egyébiránt én most sem tudom minő jogcimen — a világ-közepe epithetont, azzal nekünk okvetlenül fel kellene ruháznunk Dézs városát. Ismerve van azon vendégszeretet és szivesség, mellyel notabilitásaink, legyenek azok írók, művészek, politikusok, vagy egyházi férfiak, itt találkozni szoktak; és én teljességgel nem tudom elhinni azt a malicziózus ráfogást, mint ha a vizsgáló bizottság fogadásánál kitűnt szivesség a dézsi közönség részéről, ama nézetben lelné magyarázatját: *ilyet többet egyhamar nem látunk, mert ez 17 évenként csak egyszer előforduló rávítás.* Elég az hozzá, hogy Dézs kitett magáért. Daczára annak, hogy az eső csorgott, a fogadás szives, mondhatni tüntető volt. A tüzoltók testülete, a különböző ipartársulatok zászlóik alatt sörakozva, a felekezeti s polgári iskolák zsi-bongó népe, a különböző polgári s egyházi hatóságok s a városi közönség tömeges jelenléte, mind azt bizonyították, hogy Dézs városa eseményt csinál az erdélyi ev. ref. püspök érkezéséből, s akarja is, tudja is szivességgel s elegánciával fogadni. Megérkezés után a főhadiszállás egyházmegyei gondnok s városi polgármester t. Roth Pál úrházánál lett felütve. Itt lévén szállva főt. püspökünk, ide gyűlt még azon este a bizottság több tagja, az egyházközség előljárósága, a megye fő- és alispánja, az estvét együtt töltendők s a következő napi tenédkről tanácskozándók. Más nap templomozás előtt, megkezdődött a főt. püspökünket illető tisztelegő látogatások sora. Örömmel láttuk, hogy főpásztorunk állását s rendkívüli képességeit övedző tisztelet nem csak egyházi testületünk, hanem a közönség minden nemzétiségű, minden vallású és társadalmi állású rétegében szélesesen gyökerezik. E sorban első volt az egyházközség presbyteriuma, élén a tisztos ősz gondnok dr. Szőcs Sámuellel; azután következett az egyhá-

zi s polgári iskolák tanítói kara; a rom kath., gör. kath. és görög-keleti egyházak előljárósága; eljöttek a törvényszéki elnökség, királyi ügyészség, tanfelügyelőség, megyei tisztség stb. stb. Pontb n 9 órákor megkonduktak a harangok, siettünk a templomba, melynek tágas hajója már zsúfolva volt. Elhangzott a városi műkedvelők szépen sikerült vegyes karéneke, mire a szószéken feltűnt főt. püspökünk méltóságteljes alakja. Megható imája után „a *talentumokról*“ beszélt. Nem próbálom leírni a hatást; nem csak azért mert olyan olvasók számára írok, kiknek legnagyobb része valószínűleg hallotta már többször, egyházunk e concionatorát, kinél a beszéd alkalmosságúsége, a tartalom gazdagsága, a kidolgozás ragyogó tökélye s az előadás művészi plasztikája, mindég ugyanazon egy remek: hanem azért mert általában nem érzek magamban képességet oly szónoklati művet higgadtan megbírálni, melyet mikor hallok az exaltationnak egy bizonyos nemébe esem, s a hallás után későre is mindig csak az a reflexiom van reá; bár csak most is hallanám! Valóban ha a püspöki visitáczióznak, egyéb értelmé nem is volna, mint egyes vidékek közönségének alkalmat adni a szellemi élvezeteknek ilyen nemére, már ez is egy megbecsülhetetlen eredmény.

A vizsgálat folyásáról eredményéről s egy pár általános megjegyzésről t. szerkesztő úr engedelmével a jövő számban.

r. l.

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(A londoni iskola-szék működése az 1876--7. isk. évben.)

A londoni iskolaszék buzgó elnöke Sir Charles Reed múlt (september) hó 26-án tartá meg évi jelentését az iskolaszék 1876/7 évi működéséről. E sok tekintetben fontos és ránk nézve is tanulságos beszédből a következő adatokat emeljük ki:

1871-ben Londonban 574,693-ra ment az elemi iskolába való gyermekek száma és az iskolákban csak 262 ezer 259 számára volt hely. Azóta az iskolai helyiségek száma körülbelől megkétszereződött. A testületek által fenntartott (voluntary) iskolákban ma 284,744 gyermek fér be; míg az iskolaszék által nyitott vagy tervezett iskolák 220 ezer 549-nél többet fogadhatnak be. Ez utóbbi szám sokkal nagyobb, mint a minőt eredetileg az iskolaszék tervezett, és e gyarapodást sokan fel is fogják használni annak a bebizonyítására, hogy az iskolaszék hatáskörén túlcsepott, midőn a felekezeti iskolákkal versenyre kelt. Erre az ellenvetésre sokat lehetne mondani, azonban itt legyen elég csak annyit megemlíteni, hogy az iskolai helyek száma még ma sem akkora, hogy avagy csak az 1871-iki kimutatás szerinti gyermekek számát befogadhatná. Aztán az ezelőtt hat esztendővel szerepelt számok ma nem is felelnek meg a tényeknek. London népessége évenként 7—8 ezernyivel növelte az iskolázandó gyermekek számát: úgy, hogy ha 1871-

ben 574,000 gyermeknek kellett iskola, e szám 1877-ben körülbelül 620,000-re növekedett. E szám és az a körülmény, hogy csak 500,000 gyermek számára van hely az iskolákban, eléggé igazolja a fentebbi állítást. E mellett sok nem arra való iskolát bezárattak, sokat pedig az iskolaszék vett át, iskolai czélokra nem alkalmas épületeikkel egyetemben. Mindemez esetek csak apasztották az iskolai helyek számát. Aztán a családok folytonosan a külvárosokba költözködván, e miatt gyakran kétszer kell az ő iskolázási szükségleteiket kielégíteni.

Meglepő dolog, hogy az iskola-szék nyitotta iskolákban a különböző osztályok gyermekei egyesülése nem sok bajt okozott. Sok eset van rá, hogy útczakerülő gyermekek iparosok gyermekeivel egy padon ülnek, s a szülők eme szokatlan társítás miatt még sem igen panaszkodnak. Bár az ily iskolák meglehetősen hiányosak, mégis a társadalom különböző elemeinek egy kalap alá vonásáért további létezésre jogosultak. Az iskolaszék a jobb módu iparosok gyermekei számára oly iskolákat nyitott, melyekben a heti tandíj 25 kr. (6 d.) Rendesen két penny (8 kr.) a heti tandíj, de számos iskolában csak egy pennyt fizetnek.

Az iskolába járás nagy mértékben javult. A júniussal végződő év-negyedben az iskolaszéki iskolákban 164,214 gyermek volt beírva, kik közül átlag 80% járt naponként iskolába. E százalék 1875-ben 76 volt, 1873-ban pedig csak 61. De még moglehetős távol vagyunk attól, hogy — a rendkívüli körülményeket kivéve — a beírt gyermekek 95%-a rendszeren járjon iskolába. Erre nézve nagy hijával voltunk eddig elé — mondja Reed — a kellő helyeken megnyitott iskoláknak s igen sokszor ez volt az oka az elmaradásnak, és teljességgel nem a szülők makacssága vagy fizetni nem tudása. 1876. utolsó felében 30,000 iskola-szék megintés következtében 24,000 gyermeket köldöttek szülőik iskolába. Továbbá 17.000 gyermek azért ment iskolába, mert az iskolaszék szülőikhez 20,000 megidézést küldött. Végre 3,492 esetben fizettek a szülők bizonyos csekély büntetés-pénzt.

Az iskolába való szorgalmas feljárnak dolgában is jobban állunk. Ezelőtt 2 évvel, 142 gyermek közül egy járt oly későn iskolába, hogy jegyzőkönyvileg meg kellett róni; ellenben 1877-ben csak 315 között akadott egy olyan. Reed legbecsesebb haladásnak tartja a kisedóvodák gyarapodását, melyekben az utcán hivalkodó és fegyelmezetlen kisedeket rendre szoktatják.

Az egyesek nagylelkű adományai következtében az iskolaszék az elemi és közép oktatás áthidalására is tehetett valamit. Harminczkilencz ösztöndíjt osztott ki az iskolaszék. Ama 12 kitünő fiu között, kiket a londoni belvárosi iskolába köldöttek, az első ösztöndíjt oly fiu nyerte, ki négy évig járt az elemi iskolába, jó magaviseletért arany éremet kapott és osztályában ifjabb korában lett első mint bármely fiu ő előtte. Igen érdekes az a kimutatás is, mely a gyermekek szülői foglalkozását mutatja, melyből kitünik, hogy a nép-nevelés áldását leginkább azaz osztály élvezi, melyre a törvényhozás czélt. Van köztük akárhány ács, hajó-é-

pitő, solyem-szövő, ház-festő, csizmadia, szolga, kereskedő, segéd stb. Az ily szülők gyermekei, jóra való elemi iskolázás és az említett ösztöndíjak nélkül, teljességgel nem juthatnának közép-iskolába. Az iskolaszék az elsőt megadhatja, de a másodikat csak az egyes jótevők áldozat-készségéből tehetik. A harminczkilencz ösztöndíj közül eddigelé csak kilencz állandó a többi csak 3—4 évre szól.

Reed megemlékezik az ipari iskoláról is, és felemlíti, hogy 3,697 gyermeket szolgáltatott az ily jellegű felekezeti iskolának. Az iskolaszék oly iskolát is szándékszik nyitni, melyben a javithatlan hanyag és minden ellenörzés nélkül való gyermekek fognak járni. Az ily iskolába adandó gyermekek megválasztásában nagyon óvatosnak kell lenni, mert egyfelől nagyon kívánatos, hogy a rendes elemi iskola fegyelmét és az oda járó gyermekek jellemét ne veszélyeztessék oly gyermekek, kiket más jóra való felekezeti vagy magán iskolából kiutasítanak. Másfelől az is tekintetbe vendő, hogy van a szülőknek egy osztálya, mely csak azért, hogy gyermekét nyakáról lerázza, nem bánja ha belőle javithatlan, hanyag és iskolakerülő lesz is. Az említett iskolának eléggé büntető jellegűnek kell lenni a végre, hogy a gyermekeket az abba való jutástól elriassza; azonban a szülőkre nézve is legyen költségesebb, mint a közönséges iskola. Hogy rendes iskolai fegyelem alá nem bocsátható gyermekek ily menedéket találjanak, annyival kívánatosabb, mert Londonban az iskola-szék közreműködése által, a rendőrség előtt ismeretes minden tolvajbanda felbomlott és eme kimult czimboraságok tagjai számára okvetlenül kell valamely iskola-féle menhelyet teremteni. Sokkal jobb a londoniaknak, hogy ők magok és ne a tolvajok tegyék zsebükbe kezöket, s ez szolgáljon némi enyhítésére annak a kellemetlen kényszerűségnek, hogy az adó minden font sterlingje után 5 1/4 d = 22 kr. iskolázási pótlékot kell fizetniök.

Felméry Lajos.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, oct. 10.

— *A térkép ügyében a reclamatiók, lapunk kiadóhivatalához intézendők. Kolozsvárt, 1877. oct. 9. A kiadóhivatal.*

— *A Kún-tanoda érdekében, mai számunk élén olvasható vezércikkre, olvssóink figyelmét fölhevítjük. Részünkről készséggel nyitunk e nagyfontosságú kérdésben ujjalag tért az eszmecseréknek, bár — őszintén bevallva — gyakorlati eredményt alig remélhetünk, míg az első sorban érdeklött egyházközség kebeléből nem emelkednek hangok, az egyezkedés mellett. Nem tartjuk eszélyesnek e kényes ügyet törvényhozási uton forcírozni, de bizunk abban, hogy az egyházközség higgadt megfontolása s ügybuzgalma megtalálja a kérdés nyitját s az első tekintetre ellentétesnek látszó érdekek egy magassabb harmoniában egybetalálkoznak. Közlebről a „Nemere“ is cikksorozatát indított ez ügyben, melyre, ha bevégzi, visszatérünk.*

— A tiszánineni ref. egyházkerület őszi közgyűlését sept. 27-én és 28-án tartotta meg, Mádon. *Kún Bertalant*, e derék superintendenst, szivélyes óvatiokkal fogadták s fáklás zenével tisztelték meg. A közgyűlés tárgyait folyó ügyek képezték. Megemlítésre méltó az, hogy *Viski Krüzsely Bálint*, mármaros-szigeti jogtanárt s a „Mármaros“ érdemes szerkesztőjét, a sárospataki jogakadémiához *egyhangulag* tanárrá választották.

— Az országos rabbi-képző intézet zárkövének ünnepélyes letétele e hó 4-én ment végbe, Budapesten. Képviselve volt az ünnepélyen 120 hazai zsidóközség, továbbá Berlinből, Londonból, Bécsből, Prágából egyes rabbik, részint személyesen jelentek meg, részint idevélő iratokat küldöttek. Képviselve volt a pesti egyetem, a ref. papnövelde, gymnasium, a debreczeni s n.-enyedi ref. főtanodák, a fővárosi hatóság, az alsó- s felső-ház. A kormány részéről *Tisza Kálmán* s *Trefort Agoston* ministerek voltak jelen.

— Szabó Károly, jeles történetírónkat s t. munkatársunkat súlyos csapás érte. Kedves gyermekeinek egyikét, az alig 17 éves *Jolánt*, a viruló hajadont, a kiméretlen hállal elragadta tőle. Mély bánatát enyhítse a közrészvét, melyben mi is, őszinte szívvvel, osztozunk.

— Farkas József, pesti theol. tanár, kéri az illetőket, hogy a „*Ballagi-alapítvány*“ javára szánt adományokat, jelentés tétel végett, hozzá beküldeni sziveskedjenek.

— A szilágymegyei tanító testület folyó hó 11-ik 12-dikén fogja megtartani közgyűlését Zilahon. A gyűlés nyilvános, és népiskolai tárlattal lesz egybekötve, befejezésül pedig banquette rendeztetik. Terünk szűk volta miatt az érdekes tárgy sorozatot nem közölhetjük teljesen, csak azt említjük meg, hogy a számos kisebb-nagyobb érdekű ügy mellett mely tárgyalás alá tűzve van, egy pár általánosabb érdektű értekezés is helyet foglal, mint p. o. Boér Miklós értekezése a „Család és a családi nevelésről“; a Gémessi Miklósé a „Népiskolai fegyelmezésről“ s végre a Demeter Kálmáné a „Az elemi iskolából kikerült növendékeknek minő képzettséggel kell birni az anyanyelvtanból.“ Lesz még gyakorlati tanítás két órán át s rá bírálat, és egy vita kérdés. A gyűlések a képezde, esetleg a megyeház nagy termében fognak tartatni.

— Nyílt köszönet. A m.-valkói „tanítói- és népkönyvtár“ részére, a népnevelés ügy, de kiválóan a népkönyvtár eszméjének buzgó hive, t. Mihály Elek m.-valkói ev. ref. lelkész úr, ujabban nagybecsű könyveket ajándékozván, fogadja az ügy nevében, forró köszönetünket. M.-Valkon, 1877. sept. 17. Szentgyörgyi Lajos, könyvtárnok.

A főtiszt. püspök úr a következő köröszvényeket bocsátotta ki:

Köröszvények:

1032—1877. *Sz.-szolnoki* egyházmegyénkben: a) a *sz.-főkerecszturi* kántor-tanítói állomás. Fizetése: 100 frt. tizedkárptólás, minden bérfizetőtől (100) egy véka búza,

rozsz vagy törökbúza, a régi kántori telek haszonélvezete, 8 szekér tűzi fa, tandij minden iskola kötelestől (40—50) 1 frt. ismétlőkötől (10—15) 50 kr. tisztességes lakás kis kerttel. Érdemes tanítónak az egyház egy évenként használható 5 véka férő szántót bocsát élvezetébe, s reményt nyujt 2 szekér szénát termő kaszálóra is.

1081—1877 b) a *h-nádasdi* kántor-tanítói állomás. Fizetése: 55 véka búza, 54 veder must, 61 szekér fa, 55 csirke, 4 frt 40 kr. garas pénz, tandij minden gyermektől (70—80) 20 kr. és egy véka csős törökbúza, confirmandusoktól 1—1 véka csős törökbúza, ismétlőkötől 10 kr. és fél véka csős tb., 7 hold 1415 □ ° szántó, 2 hold 420 □ ° kaszáló, 332 □ ° gyümölcsös, 1465 □ ° kert udvarral együtt, három ünnepi legátioi díj 9 frt. tisztességes lakás.

1082—1877. c) a *lompéti* kántor-tanítói állomás. Fizetése: minden bérfizetőtől (80) egy véka rostált kétszeres búza, egy veder bor és egy szekér fa; can. portió 1 hold 120 □ ° szántó, 1 hold kaszáló; tandij minden gyermektől (70) 20—40 kr., fél veder bor és egy csirke; tisztességes lakás: két szoba-, konyha-, gazdasági épületekkel s veteményes kerttel. *Pályázati határnap mindháromra október vége.* Folyamodványok esperes t. t. Szabó Pál aához Diószadra (u. p. Zilah) küldendők.

1036—1877. *Széki* egyházmegyénkben: a) *ö.-füzesi* III. osztályu-

b) a *somkerek*i III. osztályu lelkészi állomás.

c) a *meleg-földvári* IV. osztályu-

d) a *buzsai* IV. osztályu lelkészi állomás. *Pályázati határnap mindenikre október vége.* Folyamodványok esperes t. t. Báthori Dániel aához Székere küldendők.

1056—1877. *Sepsii* egyházmegyénkben a *nyéni* I. osztályu lelkészi állomás. Javadalma: 335 kal. ős- és 335 kalangya tavasz búza, 100 szekér tűzi fa, 3 hold minden évben használható szántó, oszpora és stola mintegy 50 frt. tisztességes lakás. A megválasztandó lelkész köteles a rikanbeléli gyámintezetnek egy évi fizetése 20 szántóliját foglalólul lefizetni, ezután 19 éven át 2 frt 10 kr. díjt fizetni évenként; továbbá az egyházmegyei könyvtárnak évi 1 frt. lefizetésével tagjává lenni köteles. *Pályázati határnap október vége.* Folyamodványok esperes t. t. Csiszér Gábor aához Egerpatakra (u. p. N.-Borosnyó) küldendők.

1062—1877. *Marosi* egyházmegyénkben a *felei* isk. tanítói állomás. Fizetése: 211 o. é. frt. *Pályázati határnap október vége.* Folyamodványok esperes t. t. Vályi Pál aához Ny.-Szentbenedekbe (u. p. Ákosfalva) küldendők.

1078—1877. *Vajda-hunyadi* egyházmegyénkben a *dévai* I. osztályu lelkészi állomás. Javadalma: az egyházközség pénztárából 600 frt. ugyanonnan szolgatartás címén 36 frt., can. portio évi jövedelme 230 frt., vallásitanításért a reál-iskolában az ig. tanácstól 50 frt., a hunyadmegyei börtönben szolgálati díj 60 frt., stola évenként tehető 100 frtra. Szabad lakás terjedelmes kerttel. *Pályázati határnap október vége.* Folyamodványok esperes t. t. Bartha Lajos aához Dévára küldendők.

Kolozsvár, október 2-án, 1877.

A szerkesztő postája.

Egyházmegyei t. jegyző társaimat kérem, sziveskedjenek az őszi r. közgyűlésekről lapunk olvasóit értesíteni.

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztési szállás.

b.-farkasutca 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
kedése, hová az előfizetési-
pénzek legczélszerűbben pos-
taltalványnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt., félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: Emlékezzünk... ünnepeljünk. Lénárt József, s. tanár. — Gróf Kún Kocsárd. — Az áll. ig. tanács kis-gyűléséből. r. t. — Vidéki élet: A dézsi egyházmegyéből: Visszapillantás a püspöki vizsgálatra r. l. — Lapszemle. Külföld. — A testvér superintendentiák köréből. — Tárca: Autobiographiam. (Tördék.) Nohai dr. Salamon Józseftől. — Egyházi s iskolai hírek. — Körövények. — A szerkesztő postája.

Emlékezzünk . . . ünnepeljünk !*)

Maros-Vásárhely, 1877. oct. hó.

Réánk borultak ismét a hives, borongós őszi napok; elhozták hős szellőiket, hogy a munkáját végzett természetnek altató dalt zengjenek s eszébe jutassák amaz örök törvényt: „és támadni fog a halálból is élet.” Mi pedig együtt érezzük a költővel: *hervadásból, fényből támad, lelkünkön a kedves bánat.* Künn, hazánk határain túl, a természet, változatlan törvényeken nyugvó, csöndes változásai, teremtve elmuló s elmulva teremtő működése közepett, a föld gyermekeinek évszázadok alkotásait felforgató vihara tombol; a népek óceánját emésztő zivatar kavarja; csaták zajától terhes a lég. . .

Ha valaha, úgy most bizonyára fogékonyoknak kell lennünk a küzdelem és változás, a győzelem és elmulás, a rombolás és alkotás gondolataival foglalkozni; mert mind a természet és népelet, mind a hit és vallás mezején fel vagyunk hiva rá. Azonban mi maradjunk most csak ez utóbbinál; vessünk egy pillantást a hit- és erkölcsi élet folyamára.

* * *

*) T. munkatársunk felszólalása nagyon is időszerű s figyelemre méltó. Az ellentétes áramlatok mai zürzavarában, valóban, nagyon is óhajtható volna, hogy erdélyi egyházközségeink is kövessék külföldi s királyhágóntuli prot. testvéreink nagy részének hagyományos példáját s szenteljünk, évenként, kegyelletes s tanulságos innepet a reformatio áldott emlékére. Szerk.

Kétezer évvel ezelőtt, épen úgy mint most, meg volt az emberek keblében a vallásos érzés; az a vágy, mely felsőbbek után epeszt, az a sejtelem, mely a hódolat tárgyát keresi s függésünk érzésével egyszerre születik s együtt munkál bennünk. Minő táplálékot kapott ez érzés akkoron!?

Ott látjuk porban heverni a népek millióit a föld urainak, a hatalmas zsarnokoknak lábainál, elbük hozva éltet, vagyont, testet és lelket egyaránt, s hálákat adva, ha a nyomorult élelet továbbra is magokénak mondhaták. Ezek voltak a látható és látva rettegett földi istenek, urai birodalmuk határain belül életnek és halálnak. Ott látjuk a megközelíthetetlen fénybe és szentségbe burkolt papságot, mint közbenjárót a láthatatlan Istennek és a remegő tömeg között, uralva a szívek érzéseit, a gondolatot és szót, vakitra az áldozat tűzével, ijesztve a felsőbbek bosszújával. És ekkor akár az élettelen köszoborra, akár az öntött ércoszlopra mutattak rá, mondván: itt lakik az Isten, — megtörött a remegő térd s porba hullott az agyon kinzott szív, vergődve, mint bárány a kés alatt: mert Istenét kereste, mert imádkozni akart. Ott látjuk az iszonyu kasztrendszer s az embereknek nagy részét rabszolga lánczon vérzeni, kik a mellett, hogy lelkükön hordták a kor tudatlanságának s babonáinak súlyos sötétségét, hálát adhattak embertársaiknak, ha a barmokkal hasonló bánásmódban részesültek.

Ilyen sötét visszataszító képet mutat a történelem a népek kétezer év előtti állapotáról, melyet csak egy el nem oltható sejtelem sugára látszott át meg át járni: hogy jöni fog a szabadítás órája; jöni kell egy szabadítónak — s honnan jöhetne az egyebűnben, mint a magasból, honnan eső és napsugár alászáll áldani, éltetni?

Jöni kellett; el is jött. Honnan? ne kérjük.

A názárethi Jézus mindenek által érthető szava többszörös viszhangot vert a szivekben, mint menydörgés a béczek öblein; s bár csak egy emberi hang szólott, de a benne rejlő erő az akkor ismert világ egyik felétől a másikig szétoszlatta a lelkekre nehezű sötétséget, felrázta a zsibbadt emberi érzést, öntudatra ébreszté az emberben az embert.

Elhangzott a jelszó: „*szabadítsátok meg magatokat.*“ És úgy lőn. Miként a teremő „légyen“ szavára, miként a tavaszi nap első sugarára, lett a hitnek ébredése, erkölcsöknek új élete, szabadságnak első hajnala e földön, lett „*új ég és új föld.*“

Tizenkilencz század igazolta e proféczia igazságát. Az akkor ismert világ urai, a római császárok, három századon keresztül fentek pallosukat, rakták a máglyákat, hogy a szeretet és egyenlőség eszméjének ellenállhatlan terjedését meggátolják; mert érezték, hogy a mely szívbe ezek belopóztak, ott leomlott a kényurak trónja s nem lehetnek földi Istenek többé, de czélt nem értek, pallosuk megdömpült, trónjuk megingott és a názárethi próféta szava győzött. Az ellenségeikért, gyilkosaikért könyörgő marttyrok megköttözve is nagyobb hódítók voltak, mint a legiók urai s a föld egyéb hatalmasai. A győzelem teljes volt. Az igazság és szeretet meggyőzte a világot, a kereszt fénye, mint a hit világának napja, kelettől nyugatig világított.

De ekkor jött egy kor, mely e napon fogyat-

kozást idézett elő, úgy, hogy félni lehetett már a teljes elsötétüléstől. Milliókként sorakoztak a keresztyén név alá s mégis azt látjuk, hogy a krisztyusi eszmék aranykora, az első keresztyének által megnépesített Isten-országa elborult, odalett.

Jézus mondá: „*a ki első akar lenni közületek, szolgáljon a többinek.*“ Ennek daczára a magát „*katholikus*“-nak nevezett egyház felállítva a püspöki hivatalt, hogy néhány dolyfős pap uralkodhassék a tömegben úgy, mint paptársain. „*A ki magát megálázza felmagasztaltatik*“... „*egy a ti fejetek, a Krisztus!*“ Ezzel szemben ott van a magát egyházi s világi főnek hirdető pápa, ki csinált adományokból formált jogokból már a királyok koronáját is osztogatni akarja — sőt osztogatta is. — „*Az én atyám nem lakik kézzel csinált templomokban . az áldozatot és tömjénnek füstjét nem kedveli, a jó cselekedetekben gyönyörködik*“ És ime, milliók vonatnak el a szegény nép filléreiből, hogy faragványokkal, szobrokkal diszített boltzatokat emelhessen Róma, hol az oltár tüzével és füsttel teljes s a papi kar áldoz rajta, mint hajdan Moloch és Baal templomaiban, míg a nép bámul és éhezik, remeg és papi-tizedet, péterfilléret, misét és bünbocsánatot fizet — fizet. „*Ne csinálj faragott képeket, hogy azokat tiszteljed.*“ És ime képek és szobrok előtt csókjaival, térdeivel koptatja a kövezetet a papság által vezetett, fanatizált lelki szegények sereg. *Mín-*

városokat, s nevezetesebb helyeket, melyeken keresztül jötünk, vagy érintettünk. Fél század mulva másként állanak azok ma nagyobb részint s aki csakugyan tudni kíván azokról, találhat utazási vezérkönyveket, úti-rajzokat, leírásokat s ezek jobban kielégítik.

Bécset, másodszeri leérkezésünkkel is szinte oly nagy-szerűnek találtuk, mint első belépésünkkel, bárha már abban a nevezetes congressus félbeszakadott volt, most pedig talán a sok új építés és szépitések után rá sem ismernénk. A megelőzőtt évben felérkezésünkkel éppen azon nevezetes szeptember havát töltöttük vala itt, mely alatt a congressusra jött fejedelmek pompás bevezetésüket szemlélhettük s nagy-hírű követeket is láthattuk. Ezen idő alatt Szentgyörgyi Imre barátommal, egykori zilahi tanuló társammal, mint az erdélyi udv. cancellaria s egyszersmind a nagyemlékezetű korlátnok, gr. Teleki Sámuel házi irnokával többször találkoztva, elbeszéltem nékie a zilahi iskola szomorú sorsát, mely szerint épülete összeomlással fenyegetvén, leszedetett s magok az iskolai osztályok a városon szétszórva kifogadott szobákban tanulnak. Ő pedig ugyanezt a korlátnok ő oxájának elbeszélni alkalmat keresett és talált is. Ennek következtében a mélyen tisztelt korlátnok ur maga elibe ren-

TÁRCZA.

Autobiographiám.

(Töredék.)

(Folytatás)

Az 1815. év tavaszán I. Napoleon kijövrén Elbából egész Európa ismét ellene készült: én pedig attól tartván, hogy két tűz közé szorulva, hosszabb időre nem mozdulhatunk helyünkből — mint kinek nem volt honnan várni újabb segédelmet, ha akkori készletem elfogyott volna — leindulásról gondolkodtam, m.-vásárhelyi pap Hegedűs Lajos barátommal együtt majusban le is indultunk.

Már *Menusi Frankfurtban* három különböző miniszteriumnak hivatalai visálták útlevelünket, s ezen eljárás néhány napi várakozásba került. Regensburgnál a Dunán hajóra ültünk, ezen utazásunkban is valahányszor a szárazra kiszáltunk, mindenütt felfelé siető ausztriai sereggekkel találkoztunk. Szándékosan nem említem, nem rajzolgotam azon

deneket megpróbáljatok és a mi jó azt megtartsátok... A ki hallja az én beszédemet és nem hiszen, én nem kárhoztatom azt: mert nem jöttem, hogy kárhoztassam a világot, hanem hogy megtartsam." És ime, ki az evangéliumból merített hitét, meggyőződését meri követni, ki nem hódol vakon a vatikán parancsainak, azt Róma átka sújtja, hörtön vagy máglya emészti, mint eretneket „Isten nagyobb dicsőségére.“ „Egyedül az atya bocsáthatja meg a bűnöket földön és égen.“ És ime Róma püspöke vakmerő kezekkel az isteni jogokba nyúl, s a nép utolsó fillérét csalja ki bűnbocsánat czime alatt, visszalökve a keresztyének millióit a bűn és erkölcstelenség örvényébe.

Oh! hol végyek szavakat, hogy kimutassam minő ádáz játékot űztek a szeretet vallásával, Jézus üdvözítő tudományával, a hívők lelki üdvével és mindennel a mi szent és igaz? Kincseket halmoztak össze, hogy megvehessék a lelket és testet, az erényt és meggyőződést egyaránt; elzárták az evangéliom olvasásától a népet, hogy ne lássa hitének elárultatását; ezrivel gyilkoltatták a Jézus szabad szellemének visszaidézőit, hogy tovább is uralkodhassanak; búcsujárást, önkínzást, böjtölést, zarándokolást rendeltek, hogy kifárasztva testet és lelket hatalmukba ejthessék; megváltoztatták az urvacsorát s áldozattá formálták, míg a néptől elvonták a megtöretett testnek emlékeztető jegyét; sacramentumná tették a

delt vala s a zilahi iskola állását a rá befolyással bíró embereket, jövendőre néző gondolatokat tölem is kikérdezte. Bátorságot is vettem elmondani mindazt, amit a célra szükségesnek tartottam, különösen kiemeltem azon körülményt, miszerint néhány értelmes férfiak az iskola új épületét az ekkl.-ának egy sokkal alkalmasabb helyére kívánnák áttenni, hol a már meg volt birtok mellett feküdt egy más széles telek is, mely nyolczszáz forint terével csakugyan az eccl.-ának volt hagyományozva. De a nép ragaszkodik a régihez, s mivel vezetői sem hiányoznak, ha nagyszerű tekintély közbe nem jön, a régi czélszerűtlen, sőt merőben alkalmatlan helyezési ragaszkodástól elvonni sem lehetne. Említettem, hogy a most leszédett épület is azért hasadozott össze, mivel 1772-ben szaporítani kívánván az ekkl. a maga iskolájának szobáit, az építés csak is a réginek alapján engedtetett vala. Mely előadásom után a mélyen tisztelt gróf ur azon kegyes szándokát nyilvánítván, miszerint a zilahi iskolának is ezer frtot kíván ajándékozni; ezen kegyességet nem csak forrón megköszöntem, de egyszersmind azon bátorságra vetemedtem, hogy alázatosan kérjem, méltóztatna ő exja ezen összeget a fentemlített telken fekvő adósság letisztítására, s az által az új iskola oda építhetésének elő-

házaságot, hogy papi kézbe kerüljön a nép ez oldalról is, s épen papjaikat tiltották el ez u. n. szent cselekvénytől; zárt papi-rendet — hierarchiát — alkottak, hogy magokat kiemelve a nép köréből, Isten és emberek közti közbenjáróknak tolják föl s az indelibile character-féle okoskodással emberen felüli légkörbe emelve, elzárják magukat a hívők sergétől, melynek tanítása lett volna első kötelességek; zárdákat és kolostorokat állítottak, hogy tétlen, világtól elszakadott, mindenre elszánt tagjait bérenczekül, kémekül, kinzókul sőt bakókul használják a püspöki vérbiróságok; gyónást, bűnvallomást rendeltek, hogy így megtudva családok és egyesek, uralkodók és kormányok titkait, kizsákmányolhassák aljas céljaikra; kiátkozták s a fellázított néppel verették agyon a nős papokat, míg Rómában tizenhat gyermekes pápa tilt a főpapi széken (lásd. IX. Benedek, XXIII. János, VI. Sándor, II. Gyula stb. tört.) és végül bűnbocsánatot ígértek az egyház nevében, míg papjaik a megbotránkozató áli tiasság bűnfertőjében nyakig usztak.

A keresztyén egyháznak mindezen özönviz előtti állapotai közül, mint elvesztéssel fenyegető viharból egy biztató szivárvány mosolygott a hányatott, ölcsggedt szivek felé: „Az ég és föld elműlnak, de az én beszédim semmikép el nem műlnak.“ Ez lelkesíté a reformatori szellemeket; a *Katharok*, *Valdensesek*, *Vikleffiták*, *Hussiták*, *Vessel és Sava-*

mozdítására kegyesen határozni; csak ezen tekintély által remélhetvén, hogy az ekkl. is nem csak mellé áll a most még kevés értelmeseke tervéhez, hanem azt buzgósággal is fogja felkarolni. A mélyen tisztelt gróf ur kegyesen is nyilatkozott s most visszatértünkkel kimondhatlan örömmel érttettem meg, hogy már a pénz is nemcsak leküldetett: de a zilahi ekkl. hálás köszönete és a kegyes gróf czéljára lett fordításának nyilvánítása is megérkezett. Ezen örömmel indultam le Bécsből, Hegedüs barátom még néhány napra ott maradván s N.-Váradig érkezve, onnan egy kedvező alkalmattal egyenesen Zilahra siettem. Nem is sejdithettem még akkor, hogy az új iskola épület új helyeni felépítése megkezdésének terhesebb része az én vállaimra fog kerülni.

Kevés napokat mulatva anyámnál, be indultam Enyedre, hogy jóakaróimat s kedves emléktű tanáraitam tisztelhessem s egyszersmind azon száz frtot is, melyet a kollegyom a külső egyetemen megfordult ifjainak szokott ajándéku adni, én is átvehessem. Útam Kolozsvártt hozott keresztül, s itt szerencsés történetből találkozám a kedves poëtria Mátté Jánosné, Ujfalvi Rozália asszonnyal, egykori tanítványom Ujfalvi Sámuel nevelő anyjával, édes atyjának testvér nénéjével, nekem is kegyes jó akaró asszonyommal. A véletlen

narola ezért lánogtak. De haj! a kegyetlen papi erőszak martyrokat csinált belőlük s már már diadalán űrt a római zsarnokság, midőn az ige még egyszer testté lön, eljött az idő teljessége, a kor-szellemben megjelent Jézus soha el nem muló beszéde; az öskeresztyénség fölkel halottaiból, 1517. oct. 31-ke leemelte a sirját borító követ, s midőn az „egyedül idévezítő egyház“ az ő minden szentjeinek ünnepére virradott, akkor felvirradt még egyszer a Krisztus egyházára és tudományára is a világosság reggele.

Nem szólok hosszasan a reformatio áldásairól, hiszen minden Demosthenesnél szebben beszélnek az eredmények.

Luther, Zwingli, Kálvin! mi nem emeltünk szentekké, nem tettünk imádat tárgyává titeket; de a Krisztusnak adott tisztelet sugárai rátok is fényt vetnek s az eszme, melyet képviseltetek s győzelemre juttattátok, a hitujítás eszméje, és diadalának első emlékezetes napja, mely ez october 31-ével 360-adikszor virrad ráuk, méltó, hogy minden protestans gyülekezetben hálaadással innepeltessék. Ismét a szeretet és egyenlőség, a jótékonyság és türelem, a krisztusi világosság szelleme lengi át egyházainkat: *adjunk hát alkalmat papok és nempapok, hogy népünk is tanulja ismerni a multat és jelent*

találkozás örömeinek nyilvánításai s több kérdései után, megértve azt, hogy még állomásom nincsen: megragada s vezetett egyenesen b. Daniel Istvánnó, sz. gr. Mikes Anna urasszonyhoz, a hol csakugyan szállva is volt, s engemet udvari papnak rögtön beavatott, mely ideiglenes hivatást Enyedről visszatérve el is kezdettem, s négy holnapig folytattam. A tisztelt kegyes bárónőnek testi szemei elvalának homályosodva: de annál tisztábbak maradtak lelki szemei. Két jeles nővel szaporodott volt anyaszentegyházunk szinte egy időben: *Cserei Helena*, b. Wesselényi Miklósné és gr. *Mikes Anna*, özv. b. Bornemisza Jánosné, később b. Daniel Istvánnó asszonyságokkal, kik mindketten II. József alatt állották ki a hatheti tanítást s még hosszabb vexáltatást.

Ezen udvari papságom alatt szinte mindennap voltam együtt az ismeretes költőnő *Mólnár Borbárával*, ki a világtalan bárónőnek hiv őre, gondviselője s olvasás és beszélgetéssel folytonos időtöltője volt. Naponta olvastam én is a kezembe adott német könyvből magyarul 12 órától 1-ig a bárónőnek s akkor a szomszéd palotában gyermekei, unokái, s néha vendégeivel együtt ebédeltem. Vacsorám rendszerint özv. gr. Toldalagi Lászlóné gr. Korda Anna urasz-

s velünk együtt hálásan emlékezzék october 31-dikére, e nagy protestans innepnapra!

Emlékezzünk. ünnepeljünk!

Lénárt József,
ref. főtan. s. tanár.

Gróf Kún Kocsárd.*)

A régi gárdának, mely Széchenyi és Deák Ferencz nyomdokain haladva Magyarország és a magyar faj új életre ébresztésében halhatatlan érdemeket szerzett magának, egyik kiváló tagja volt eleitől fogva a nemes gróf is. Működése nem volt széles körre kiterjedő, országos hatásu, de azon kis kört, melyben élt és működött, nemes szelleme teljesen áthatotta és megelevenítette.

Született 1803-ban junius 25-én Algyógyon; szülői voltak gróf Kún István és gróf Lázár Klára. Élete első éveit szülői társaságában többnyire Algyógyon töltötte, hol atyjának szép birtoka és szép lakása volt. 1811-ben 8 éves korában a szászvárosi ev. ref. tanodában kezdte meg tanulását. Két év múlva 1713-ban Kolozsvárra ment át s a kolozsvári ev. ref. főtanodában folytatta tanulói pályáját egész 1817-ig, midőn diák lett. 1817-ben a nagy-onyedi Bethlen főtanodának lett növendéke, hol azon időben országos hirt tanárok működtek, Tompa, Köteles, Hegedüs és Szász Károly. E kitünő férfiak szelleme mély benyomást gyakorolt az ifju gróf lelkületére. Még most is, 60 viharos év lefolyása után, élénken emlékezik e derék férfiakra és sokszor egész ifjui lelkesedéssel magasztalja őket. 1818-ban

*) Mutatvány a Franklin-társulat által kiadott 1878 ik évi „Protestans uj képes naptár“-ból Szerk.

szonynál volt, kinek egyszersmind vasárnapi papja voltam. Itt volt szerencsém több jeles férfakkal ismerkedni, kik a a grófnéval estvéneként kártyázva, kedves időt töltöttek; s kikkel nekem is, ha a szám hiányzott, kártyázni kellett.

Ugyancsak ezen idő alatt történt a kitünő ékesszollásu pap s theol. professor *Nagy Györgynek* özv. gr. Toldalagi Józsefnével, báró Bánffi Borbárávali, egy darabig titokkal fedett, házassági szövetsége s ebből következett folytonos hányattatása. A grófnőt, vagy már professornőt gubernialis posta kísérte be Ny.-Szt.-Benedekről az utánna küldött szekeren Kolozsvárra; *Nagy Györgyöt* pedig egy el-lene hirtelen felköltött esketés nyomán, minden megszólítás meghallgatás nélkül a fő-consistorium professorságától megfösztotta, a báró és grófi család pedig a következett évi grlis synoduson a házasságot megsemmisítette. Indult volt ugyanakkor papsága ellen is kereset; de ebben a grlis synodus mgtartotta. A dézsi ekkl. hivta meg papjának, néhány év múlva pedig Kézdi-Vásárhely nyerte meg, hová 1827. apr. 29-kén köszöntött be, s itt végezte be rövid, de küzdésekkel teljes életét 1830. febr. 9-én.

(Folytatása következik.)

atyja erélyes akarata következtében Bécsbe ment, de a mérnöki akadémián tapasztalt szellemmel semmi esetre sem tudott megbarátkozni. Az ifju alig hagyta el hazáját, már is vissza kívánczolt. 1819-ben tehát Bécset oda hagyta, visszatért Enyedre, s a Bethlen főtanoda hírneves tanárai újból visszanyerték benne egyik legreményteljesebb tanítványukat.

Az enyedi tanodában, hol egy évig még theologiai előadásokat is hallgatott, tanulmányait bevégezve, a jogtan philosophia és politicumokból vizsgát állva, 1821 november havában Maros-Vásárhelyre ment a királyi táblára, hol a szünidők alatt a guberniumhoz is felesküdt. A királyi táblán, tanulmányait bevégezve, ügyvédi vizsgát állott, s megyéjébe térve vissza, aljegyzőnek választatott. A tehetséges fiatal gróf a megyei hivatalok rangfokozatán gyorsan emelkedett, aljegyzőből főjegyző, főjegyzőből alispán lett, mely utóbbi minőségben 1832-ig szolgált megyéjét. 1833-ban atyját gutaütés érte; részint ezért, részint pedig azért, mert a megye székhelyén uralkodó szellemmel máskülönbem sem tudott megbarátkozni, alispáni hivataláról még ez évben lemondott, lakását Algyógyra tette át s tévékeny szellemét a gazdaság folytatására adta.

1834-ben Kún Zsigmond elháltával, a szászvárosi ev. ref. tanoda főgondnokává választatott, mely hivatalt még ma is, agg kora daczára, páratlan szorgalommal és áldozatkész buzgalommal hordozza. Ezen kívül más közhivatalt nem viselt egész 1848-ig. A megye gyűlésekben azonban a közügyekben élénk részt vett, s a megyei szabadelvű ellenzék egyik vezéregyénisége volt állandóan.

A 48-iki nagy események gróf Kún Kocsárdot is kizavarták falusi magányából, s a magyar kormány bizalma által Hunyad megye főispáni székére hivatván meg, teljes odaadással szolgált a haza ügyét.

A szabadságharcz leverése után elfogott s a komáromi vár boltívei alá záratva 7 évig szenvedett. A nemes gróf még most is, agg kora daczára nagyon élénk, mozgékony, sokszor izgatott kedélyel bír. Elképzelhetni, hogy egy ily kedélyre a szigorú fogság fokozott szenvedést mért. E szenvedést növelte még azon körülmény is, hogy sokszor miveletlen, a tisztaság és illem iránt semmi érzéssel sem bíró egyénekkel záratott egy helyre, kiknek életrendje a fogságnak máskülönbem is fokozott szenvedéseit csaknem elhordozhatatlanná tette. 1856-ban szabadon bocsátatott s visszatért algyógyi birtokára. A szabadulás felletti örömet azonban nagy mértékben zavarta a szomorú kép, mely Algyógyon szeme elé tárult. Az ősi lakot, melyet szorgalma és nemes izlése egy kis paradicsommá varázsolt volt, barbar kezek által felégetve, feldulva, gazdaságát tönkretéve találta. Kopasz falak, megrongált fák, parlagon heverő és rozindulatu szomszédok által elfoglalt földek maradtak csupán.

A nemes gróf emelkedett szelleme azonban nem vesztette el erélyét. A helyett, hogy a romok felétt keseregjen munkához látott. Egy zsellérházba huzva meg magát, a romok között elkezdett építeni. Elkobozott, de ismét visszanyert birtokait rendbe szedte, jövedelmező állapotba helyezte, a feldult kastélyt helyrehozta, kertjeit beplántálta s néhány

évi lankadatlan szorgalom és takarékos életmóddal párosított gazdálkodással vagyoni állását oly karba hozta, hogy nem csak magának biztosított független, az anyagi gondoktól ment életet, hanem lelkének jóltevő hajlamát is követthette. 1866-ban Hunyad megye képviselőjévé választatván, falusi magányát újból odahagyta s előbb a kolozsvári, később a pesti országgyűlésen képviselte megyéjét, hol a Deákpartnak volt tántorithatlan híve.

1867-ben az alkotmányos korszak életbe léptével ő felsége bizalma Hunyad megye főispáni székére hívta meg újból. E fontos hivatalt azonban csak egy évig folytathatta. Megingatott egészsége lemondásra kényszerítette, s a megye mély sajnálattal vált meg derék főispánjától.

Ettől fogva a politikai ügyekben nem igen vett tévékeny részt, de a tanodai és egyházi ügyeket annál melegebben karolta fel. Különösen a vajda-hunyad-zarándi ev. ref. egyházmegye és a szászvárosi ev. ref. középtanoda talált a nemes grófban nem csak felvilágosodott és buzgó főgondnokot, hanem kegyes jóltevő pátronust is.

A nemes gróf kebelében a hazája és nemzete iránti szeretet valóságos szenvedélyvé fokozódott. Hazáját és nemzetét száját meggyőződése és mások véleménye szerint is nem szolgálhatta jobban, mint ha vidékünkön a reformált egyházakat és tanodákat segízezi. Ezek azon szervek, melyek ez idegen, fájdalom ellenséges érzületű elemek között szét-szórt Magyarországra életerőt és tovább fejlőd tehetéseket képesek oltani. Ugyanazért valódi apostoli buzgósággal karolta fel az egyházak és tanodák ügyét. A vajda-hunyad-zarándi egyházmegyében nem igen van oly község, melyet tetemes összeggel ne segítkezett volna. A hol templomjavításra, iskolaépítésre, pap vagy tanító fizetésének javítására, vagy egészen új állomások szervezésére égető szükség mutatkozott, gróf Kún Kocsárd nem várta hogy kérjék, önként, saját kezdeményezéséből tette le az egyház és haza oltárára bőkezű áldozatát; nemcsak, hanem rendszeren ő volt, ki éles látásával a szükségét először fölismerte, s hogy a szükségén segítve legyen, nemcsak áldozott a magáéból, hanem a megye tehetősebb embereit rendre járta s jótékony befolyása által másokat is áldozatra serkentett.

A szászvárosi középtanodát úgy tekintette eleitől fogva, mint a vajda-hunyad-zarándi egyházmegye népiskoláinak közös medrét, melynek hivatása a népiskolák nyújtotta magyar műveltséget egy fokkal magassabbra emelni s ez által a magyarfaj kulturális fölényét továbbra is biztosítani. Ugyanazért az egyházakkal és népiskolákkal párhuzamosan fejlesztette ez intézetet is. 1865-ben a régi két emeletes épületet több mint 20,000 forintba kerülő díszes szárnyépülettel toldotta meg. Az intézet jövedelmei pótlására a város piacán egy emeletes házat vett, mely jelenleg évenként 500 frtot jövedelmez, az új telekkönyv behozatala alkalmával pedig még egy más házat iratta az intézetre. A 60-as évek elején a szászvárosi ev. ref. középtanoda missióját hangsúlyozva, utra kelt, felkereste az ország legtehetősebb férfait s az intézet vagyónát több ezerre menő alapítvánnyal gazdagította ez uton is.

Áldozatkész buzgalma még ezzel sem múlt ki. Nem elégedett meg azzal, hogy az intézetet és az egyházakat

segélyezze, jótékonyágát kiterjesztette a szegény tanulókra is. A hátszegvidéki eloláhosodott egyházi nemes fiak számára 4000 ftos alapítványt tett oly célból, hogy annak kamatai a jobb tanulók segélyezésére szolgáljanak, ezen kívül évenként több tanulót tetemes összeggel segélyezett s a szászvárosi tanulóiban ma is, stipendiariusain kívül, 9 szegény tanulót segélyez. Jótékonyágát kiterjesztette a dévai állami főreáliskolára is, a szegény tanulók alapjára a múlt évben 1000 ftot adományozván. Azon országos mozgalomnak is, mely a hunyadmegyei eloláhosodott magyarság viszszaadítását tűzte ki célul, az ő nemes példája adta meg az első lökést.

Egyháza és hazája iránti forró szeretete ennyi áldozattal sem volt kielégítve. Nyílt titok volt, hogy halála esetére tetemes öröszeg fog az egyházaknak és tanodáknak hagyományozni. A testamentumot meg is csinálta és betette a szászvárosi ev. ref. tanoda tűzmentes ládjába. Nemes szive azonban ezzel sem nyugodott meg. Ohajtotta, hogy nemes tetteire még életében tegye fel a koronát. Ugyanazért az utóbbi napokban 50,000 ft urbéri papirt tett le az intézet pénztárába, hogy a kamatos kamatokkal mindaddig gyarapíttassék, miglen oly összegre nővi ki magát, mely az intézet jelenleg meglevő vagyonához csatolva, elégséges lesz egy a kor kívánalmainak megfelelő teljes gymnasium fenntartására.

Ilyen élet, ennyi nemes áldozat méltán megérdemelte, hogy az erdélyrészi ev. ref. egyházkerület az általa nyújtható legnagyobb megtiszteltetésben részesítse. Ugyanazért 1872-ben, Kolozsvárt tartott közgyűlésén státusgondnokává választotta. A nemes gróf azonban agg korára utalva, e hivatalt nem fogadta el. Az egyházkerület kérő sürgetésének azonban nem tudott ellentállni. Lemondását visszavette, s agg kora daczára, lakását darab időre Kolozsvárra tette át, hogy a status ügyeinek vezetésére közvetlen folyhasson be. S midőn meggyőződött, hogy a státusgondnoki teendőket megkivánják, hogy az év nagyobb részét Kolozsvárt töltsé, egészsége pedig, mely a kolozsvári zordonabb időjárás nem volt képes kiállani, ebben akadályozta, más ifjabb erőnek utját állani nem akarva, gondnoki állásáról egy év lefolyása után újból leköszönt, csak az egyházmegyei és tanodai főgondnokságot tartva meg.

A főgondnok úr 74 éves daczára, még testben, lélekben erőteljes férfi. Hálás tisztelői éveihez még számos éveket remélnek és kérnek Istentől. Adja az ég, hogy reményökben ne csalatkozzanak!

Az áll. igazgató-tanács r. gyűléséből.

Kolozsvár, oct. 14.

Jelen voltak: főt. Nagy Péter elnök, gr. Bánfi Miklós főgondnok, Gyarmathi Miklós, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Béla, ig. tanácsosok, Parádi Kálmán tanügyi elnök, Szabó Ádám számvevő, Deák József pénztárnok, Bodor Antal titkár.

Az időközben elnökileg ellátott ügyek bejelentése és tudomásul vétele után

Szász Béla fölemliti, hogy a „Nemere“ idei 78. számában pályázat hirdettetett az alcsernátoni iskola-szék elnöke által az ottani „ev. ref. leányiskola“ id. tanítónői állomására; kérdi, ha van e az elnökségnek tudomása a felekezeti tanítói állomás e szabály-ellenes betöltési módjáról? Az elnöknek nincs tudomása ez esetről, de hivatalosan kérdést intéz az illető espereshez.

A n.-szebeni esperes jelentvén, hogy az ó- és újfalusi egyházat illető Teleki-alapítvány kamatai évek óta ki nem vétettek, kéri azok kiutalványozását, és pedig részben Ágoston M. részére, ki több éven át sajátjából fedezte az egyházközség „közgyűlési költségeit.“ Fölhivatik a legitímált költségek kimutatására.

A gyula-fehérvári törvényszék vizsg. bírása Kiss Károly és társai ellen folyó bünvizsgálat ügyében Szabó Ferencz, Tatár Sándor, Kovács Gyula és Dancs Mózes volt főtanodai tisztviselőket illető több rendbeli vizsgálati és számadási okmányt; ezeknek netalán ellátatása kimutatását és eredményét kéri megküldeni. A számvevőnél levő vizsgálati iratok, a gazda-gondnok részletes előterjesztése és felvilágosítások a számadások ügyében megküldetnek, fölhevátván egyszersmind a vizsg. bizottság elnöke is, hogy netalán ez ügyben nála levő iratokat szintén beküldje.

A számvevő beadja megjegyzéseit Kovács Gyula volt erdősz számadási földerítésére, kérve egyszersmind a számadó feleletének, a benne foglalt illetlen kifejezések okán való visszaküldését. Az ig. tanács a számvevő megjegyzéseit sem vévén annak idején tárgyalás alá, ez uttal a számadó netalán illetlen kifejezéseit sem vizsgálja, hanem elvárja az egész számadási ügy végkiszittitását, föntartva határozatát a számadások végellátására, mihez képest az egész ügy visszatétetik a számvevőhöz.

Báró Baldácsi Antal alapító, peres ügyeket illető, átirata referádára kiadatik dr. Kolozsvári, az ügyvéd és a titkár személyéből álló bizottságnak.

A dézsaknai iskola községivé való átalakítása iránt készült szerződés megerősítettik.

A Kis-Budakon felállítandó állami iskola ügyében, mielőtt a nm. miniszter urhoz fölrirat intéztetnék, útasittatik az esperes, hogy az egyezkedési kísérleteket az ott helyi tanfelügyelőnél tegye meg.

A viczei lelkész díjlevele, számtételei átvizsgálása végett, áttétetik a számvevőhöz.

A kékesi egyházközség kéri, hogy papi állomását hagyassa 2 évre betöltetlen, hogy ezalatti jövedelmeiből épületeit kijavíthassa, adósságait törleszthesse, stb. Az egyház fölhevátik részletes kimutatására, hogy minő épület javítások, adósság törlesztések állanak előtte, hogy mennyit fizetnének a beszolgáló papnak stb.?

A széki egyházmegye korábbi fölhevátásra jelenti, hogy iskoláit jobb karbá helyezni nem bírja s miután szerinte arra sincsen kilátás, hogy az állam a szükséges állami iskolákat e területen fölállítsa, egész resignatioval tekint iskoláinak szomorú állapotára. Az ig. tanács figyelmezteti az

VIDÉKI ÉLET.

A dézsi egyházmegyéből.

Visszapillantás a püspöki vizsgálatra.

(Folytatás.)

A vizsgálat folyama kitüntette, hogy *dezsi egyházközségünknek* keblei ügyeiben — mint az egyházmegye központjához s szemefényéhez illik is — kivált az anyagi dolgokkal való sáfárkodást tekintve, *rend van*. Pénztökek biztosan elhelyezték; kamathátralék kevés; kiadások a bevételek arányához vannak redukálva; csak addig nyújtozkodik míg a takarékos és ezeknél fogva deficit nélkül él. Pedig össze-vissza is, nem sokra rúgnak az alapok, melyekből az egyházközség két papot, négy osztályú ifjanodát, leány-iskolát tart fenn, épületeket emel s konzervál és ezer forintnál több adót fizet stb. Erős bizonyosága ez annak, hogy egyházaink fölvirágzásának titka nemcsak az alapítók bőkezűségében, hanem a kezelők bölcsességében és lelkiismeretességében rejlik. Hátha még a kezelők pontosságához a hivek bármilyen csekély rendszeres áldozat-tétele is járulna?! mert az elmondottak után furcsán veszi ki magát azon körülmény, hogy a dézsi egyházközségnek tagjai sem képét sem semmiféle egyházi rovattal nem fizetnek s nem is fizettek állítólag soha. Régi igazság az, hogy a protestáns önsegelmezés nemcsak a fennállás s tovább fejlődés feltétele; hanem azon munkás élő hit mutatója is, mely nélkül nincs magyar protestantismus. És furcsán venné ki magát azon körülmény, ha egyházi törvényhozásunk éppen nagyobb eklézsiáink miveltebb s módosabb tagjait lenne kénytelen megfosztani az egyház ügyeiben való ténykedés jogától azon az okon, mert nem járulnak a terhek hordozásához. Pedig a jogok és köteleességek összefüggésének szabálya szerint, ennek előbb utóbb meg kell történni.

Fölvettetett a vizsgálat alatt egy peressé válni kezdő ügy is. Érttem a kisdud-ovoda felett támadott ama kérdést, ha vajjon az felekezeti, városi vagy megyei vagy közös tulajdon-e? tartózkodunk ez ügy nyilvános szellőztetésétől, annyival inkább, mert az az illetékes hatóságok eldöntése alatt állván, tárgyalására a vizsgáló bizottság sem látta az időt elérkezettnek, de tartózkodunk, mert hisszük, hogy egyik részen meglesz a loyaltás, mely egyes egyének érdekében nem állítja élére az ügyet; a másikon meglesz a bölcsesség és tappintat, hogy ne prostituláljon ott a hol békésen lehet igazítani, és ne vágja ketté karddal, mit szálszanként is ki lehet bontani.

r. l.

L A P S Z E M L E. *)

A „Nemere“ f. évi 80-dik és 81-dik száma, a szászvárosi ev. ref. egyház másodpapi állomásának két pap-tanári

*) Külföldi rovatunk terjedelme, mely úgy az egyházi és iskolai, mint a vallásos és erkölcsi eszmék terén, honunk határain kívül föl-fölmerülő nevezetesebb mozzanatokot van hivatva t. közönségünkkel közvetíteni, — kívánatosabb teszi vala az egyensúlyi szempontjából lapunkban egy rendező rovat nyitását, melynek czélja t. olvasóinknak könnyebb s terjedelmesebb áttekintést nyújtani saját

egyh. megyét, hogy korábbi zsinati határozat értelmében ott, a hol az egyház megfelelő tanítót állítani nem bír, a pap köteles a tanítást végezni; föl hívja tehát az egyházmegyét, hogy e törvény alkalmazásával is indítsa meg iskolái jobb karba helyezését, annyival is inkább, mivel amaz egyh. megyében nemzetiségi érdekek is forognak koczán; a tanrend és tankönyvek kimutatásának a tanfelügyelőhöz leendő haladéktalan beküldése újlag elrendeltetik.

A gyalakuti tanító koránál fogva törvényszerint nem lévén már állami nyugdíj-képes: a: egyház kéri a 12 frtnyi évi díj kötelezettsége alól való fölmentésének kieszközölését s egy évi már befizetett díjnak az adóhivataltól való visszaszerzését. A tanító keresztlevelének beszerzése után fölterjesztés intéztetik ez értelemben a nm. miniszter urhoz.

A kolozsvári főtanoda 1874—76 évi számadásai folyóvizsgálatván, helybenhagyatnak, azonban a tanoda tetemes kamat hátralékai behajtására útasítatik; ennek kapcsán a rendes tanári fizetések 1200 frtra való fölemelése, a számvevői jelentés alapján, helybenhagyó tudomásul vétetik, a curatoratus által kimondott azon fentartással, hogy a metalan bekövetkező deficit fedezése semmi szín alatt sem tökéből, hanem első sorban a személyi kiadások redukciója útján történjék.

A vall. és közoktatási miniszter leirata nyomán a küllői egyh. megye több tanítója tanképesítése iránt kérdés intéztetvén az espereshez, ez megteszi jelentését, melynek értelmében a miniszter fölvilágosítottatik.

Az alcsernátoni egyh.-község leány-iskolája részére n. Cseh Farkas ur által hagyományozott telek eladása iránt kötött szerződés kiegészítés végett visszaküldetik.

A köpeczi egyh.-község fa eladási és föld-vásárlási szerződvényei, némi hozzáadások után megerősítettek.

Teleki Mózes ploesti tanító a missio alapból évi 40 frtnyi segílyt nyer.

Lászlófi Ferencz és neje 420 frtnyi tartozása és három évi kamatja, végrehajtás útján, felhajtván, az ügyvéd befizeti; a töke földhitelintézeti papirokba fektettetik, a kamat takarékos pénztárba helyeztetik s a közgyűlésnek ajánlat tétetik, hogy az 13/4 évi föl hajtatlan kamat (46 frt 20 kr.) kitöröltessék.

Benkő János esperestől felvilágosítás kéretik a gr. Teleki Juliánna-féle két 500 frt alapítvány iránt folyó per állásáról.

A Weér György-féle tartozás ügyében folyó perre nézve ügyvéd újabb jelentés tételére hivatik föl.

A szilágyfőkereszturi lelkész tized-kárpótlási papirjai kisorsolás útján, szaporodván: a szaporulat kamatai részére kiutaltatnak.

Szász Domokos az általa, a Prot.Közlöny mellékletével, kiadott térkép egy példányát fölajánlja az ig. tanácsnak, mely a térkép közrebocsátását elismerő méltánylattal veszi.

A m.-láposi lelkész jelentést tevén, hogy gr. Teleki Miksáné, és Collens-Cook Jenny, évi 50 frtos alapítványait nem fizetik, lelkész az alapító levelek föl küldésére útasítatik.

r. t.

állomássá való átalakítása kérdésében, egy új felszólalást közöl Csernátóni M. urtól „A szászvárosi ev. ref. egyház egyik papi állomása secularisatiója“ czim alatt. Feleslegesnek tartjuk ismételni e lapok hasábjain már oly részletesen kimutatott érveinket, melyek ez átalakítást úgy nemzetiségi, mint közmívelődési szempontból kívánatosnak teszik, de lehetetlen nem rectificálnunk azon szempontot, melyből t. cikkirő ez átalakításról, mint *secularisatio*ról beszél. Elismerjük, hogy egyházkerületünknek egyenes érdekében áll egyik legjobban javadalmazott papi állomásunk fentartása annyi gyenge közt, de valljuk meg, a *secularisatio* kifejezésnek helyes értelmet adni jelen esetben nem tudunk. Mi egyszerűen két oly cselekvési kör fusióját céloztuk, melyek hogy békésen s a *secularisatio* gyanúja nélkül összeférnek egymással, azt hisszük, nem szükséges bizonyítgatnunk! Czikkirő ur megjegyzéseiből ellenkezőleg olyforma tűnik ki, mintha a papi és közoktatási functiók incompatibilitását hangsúlyoznák.

Még megfoghatatlanabb logicával jár el a t. cikkirő azon állításában, hogy a tanári állomások szaporítása csak azon esetben szükséges, ha a tanoda növendékeinek száma egy vagy más uton szaporodni fog; ez, valljuk meg, olyan sült galambféle kívánság. Bármely tanoda létszámának szaporodására az első lépést magának az illető tanodának kell megtennie. Ha a Kún-tanoda osztályai száma növekedni fog, biztosítva lehetünk, hogy a tanulók száma is lépést fog tartani e növekedéssel, ehhez csak egy kis higgadt megfontolás és jó-akarát szükségeltetik.

Hogy a tanoda növendékeinek fele, t. cikkirő saját szavai szerint „*ugyis idegen ajku és vallásu*“, erre nézve csak az a megjegyzésünk van, hogy a cél, melyet elérni akarunk, épen az, hogy ez idegen ajku és vallásu növendékeknek út nyitassék a magyarosodásra, úgy nyelvi, mint nemzetiségi tekintetben. Ugy sejtjük, hogy t. cikkirő egyik leglényegesebb érvünket és indokunkat számbavételre sem méltatja.

A mi az egyes egyházak autonómiáját és szabad elhatározását illeti, azt bolygatni nics szándékunk, ámbár azon hiedelemben élünk, hogy autonom intézkedéseknek, akár positiv, akár negativ irányban történjenek azok, csak addig van érvényük, míg eredményeikben is csak magán érdekük maradnak, s általánosabb mérvet nem öltenek. Pedig itt, tagadhatatlanul, ellenkező eset forog fenn, a mint azt a dolog különböző oldala s természete magával hozza. E bevallásunk azonban épen nem vonatkozik a cikkirő ur által incriminált püspöki pályázati felfüggesztésre. E felfüggesztést nem szabad egyőbnek tekintenünk, mint alkalom nyújtást arra, hogy a tényálladék minden oldalról kellőleg megvitattassék: s az érdekelt felek hasznára eshetőleg az

érdekeink s azoknak különböző, de minden tekintetben fontos felfogási módjairól is. Hogy e rovat jellege határozottan polemicus esz, azt tagadni nincs okunk, de egyszersmind megjegyezzük, hogy e polemia mi a szó legnemesebb értelmében, meggyőződéseinkhez hiven s üdvös eszmecsere céljából fogjuk folytatni, kerülve minden személyeskedést s igyekezve lehetőleg positiv eredményeket állítani fel a megtámadott vagy nem helyeselt véleményekkel szemben is.

Szerk.

elfoglalandó álláspont is kimutattassék. A pályázat kétségkívül ismét folyóvá fog tétetni, mihelyt a dolog egy vagy más oldalra eldő. A megoldás, nézetünk szerint is csak kölcsönös békés kiegyezés, *complanatio* útján érhető el; de ez esetben is ajánljuk még egyszer s komolyan az illetők figyelmébe e nagyfontosságú kérdést, melyben egyoldalú felfogásnak helye nincs, s a kívántató eredmény csak tágas, szabaddabb nézpon által közelíthető meg.

Az „Evangeliumi protestans lap“ legújabb száma e kérdést veti fel: „*Jogosult-e a felekezetiesség?*“ még pedig egy, a miskolczi nagygyűlés alkalmával elmondott pohárköszöntőre feleletül. Protestans szempontból könnyű a kérdés eldöntése, s bizonyára senki se fogna akadni, ki meg ne egyeznék abban, hogy ha a felekezeteket abszolút szükségességnek nem is tekinthetjük, de létezésük relativ jogosultsága kétségbevonhatatlan. Valóban szépen van fejtegetve az álláspont a szóban forgó vezércikkben; a mi azonban a dolognak polemicus oldalát illeti, az azt hisszük téves felfogáson, félremagyarázáson alapszik. Czikkirő ur a *felekezet* és *felekezetiesség* fogalmait látszik összezavarni. Midőn a pohárköszöntő a felekezetiességet támadja meg, ezalatt kétségkívül a felekezeti visszavonást, gyűlölséget érti, nem pedig a szabad, független felekezetek létjogát; mi egy protestans ajkról valóban furcsának tűnnek fel. Szívesen megbocsátjuk e félreértést a valóban emelkedett, költői szellemű cikk kedvéért s ha az Aristotelesi „*forma dat esse rei*“-féle elvet nem is írjuk alá, az csak azért van, mert a Hegel abszolút-idealismusa s Aristoteles realismusa közt alkalmasabb, s modern gondolkodásunknak megfelelőbb közvetítőt is találhatunk az újabb formal philosophia terén a keresztényiség és felekezetek, a noumenon és phaenomenon dualismusának kibékítésére.

K Ü L F Ö L D.

Anglia.

(Wycliffe-ünnepély)

Londonban néhány nap előtt ment végbe Wycliffe excommunicatálásának 500-adik évfordulója. Lond Plunket, ki az ünnepélyen elnökölt, beszédében úgy tüntette fel Wycliffet, mint reformatorot, a reformatorok előtt, mint bibliafordítót azok előtt, kiket e néven szokás nevezni, mint nagy bölcseségű, magos miveltésű rettenthetlen bátorságú s valódi kegyességű államférfiut. Egy más szónok szerint Anglia háromszorosan van lekötelezve Wicliffe iránt, mert e reformator egyszerre utasította vissza a pápaságot, a fülbeigónást és a transsubstantiatio tanát azon korban, midőn ezek a szó legvastagabb és legsötétebb értelmében voltak elfogadva.

Svájcz.

(A svájci egyház-alkotmány.)

A schaffhauseni nemzeti egyház-szervezet új terve szerint a lelkészek minden nyolczadik évben újra választat-

ak. A hitvallás kérdését a zsinat nem formulázta, nem indifferentismusból, de mert azt inkább helyén találta a liturgiában, cahechismusokban, s különösen a hivek szíveiben. Az egyházak azon tagjai, kik valamely nyilvános botrányban vettek részt, kizárhatnák ez egyház kebléből két évi időtartamig. Ha egy község választóinak harmadrésze kinyilatkoztatja, hogy új községet kíván képezni, joga van a templomnak oly időbeni igénybevételére, midőn az a többség által elfoglalva nem tartatik. Kevésbé világos clausula az, mely szerint a schaffhauseni lelkészek kötelezik magokat az evangéliumot az ó- és új testamentom és a reformált egyház alaptanai értelmében, a mint azt confessionalis körökben értelmezik, hirdetni, míg a concordatum szabad utat enged azon lelkészeknek is, kik e kötelezettséget el nem vállalták. E tervezet különben még a főtanács elé fog terjesztetni, megvitatás és eldöntés végett.

Franciaország.

(Egy francia író a catholicismus jelen állásáról.)

Schérer Edmund, egy francia író, a „Temps“-nak szept. 2-iki számában egy egyháztörténelmi mű ismertetése alkalmából a többek közt következőleg jellemzi a catholicismus álláspontját a modern társadalommal szemben; „A catholicismus roppant lesüllyedését nemcsak, és nem annyira azon politikai és társadalmi praeogativák elvesztése jelzi, melyekkel nem rég is birt, de még inkább az a morális szakadás, mely közte és a század között létrejött. A század idegen lett az egyház életéhez és érdekeihez. Az egyháznak megvan a maga irodalma, de melyik laicus törődik ma azza? A világnak szintén megvan a maga irodalma, tudománya és szépművészete, de melyik pap foglal helyet abban? Lammenais volt az utolsó pap-író, ki még magára tudta vonni a nagy közönség figyelmét. Egyébiránt ezen nincs mit csudálkozni. Az egyház maga mindent elkövet arra nézve, hogy separáljon a világtól. Lejárata előtte magát, gyanuba hozta tanintézeteket, egyetemeinket; növendékeit szemináriumokban nevelteti, hová a modern szellem egy sugara se hat be, s így nem csak szempontjaiban, de beszéd- és cselekvésmódjában is oly utakat követ, melyek tőlünk idegenek. A mai (katholicus) pap nem hozzánk hasonló, de valami felettünk vagy alattunk álló, ki más atmosphaerában él, nem érti szükségleteinket, nem működik velünk, nem társul, nem folytat érdekközösséget velünk a társadalom hasznára és közjávára.“ Ime, így nyilatkozik egy nagyírú író a mai catholicismusról.

Oroszország.

(Szép, ha igaz)

Írják, hogy a mióta az orosz sereg átlépte a Pruthot több mint 66,000 biblia és írásbeli függelék adatott el közöttük. A biblia-társaság Bukuresti ügynöke lelkesedésében kissé elveti a sulykot, midőn azt írja, hogy mióta az általános hadkötelezettség Oroszországba behozatott, tiszték és altiszték parancsot kaptak gondoskodni arról, hogy legényeik kivétel, nélkül olvasni tanuljanak. S valóban, szerinte leg-

alább alig is kapható orosz katona a táborban, ki legalább olvasni s írni ne tudna.

Azonban „nunc venio.“ Nevezett buzgó ügynök, a mint ő azt egyenesen dr. Obermüllertől, a nagyherceg orvosától hallotta, (így hát a dolog minden kétségen felül áll) arról is értesít, hogy házban, táborban, sőt még az uton is mindenütt lehetne látni kisebb-nagyobb kozák-csoportokat, kezükben könyvvel, hangosan felolvasva, vagy hallgatva a felolvasást. A hosszú téli éjeken egyébbel sem töltik az időt (!) Hozzáteszi még, hogy a mi a legörvendetesebb, egy orosz katonát sem lehet hallani valamit az evangéliom ellenére beszélni (hát tenni?) A biblia árulókat a legnagyobb szívélyességgel fogadják, s — ezt szóról szóra írjuk — „örömük túlteltségében oly mozdulatokat tesznek felénk, mintha megakarnának ölelni.“ Így az exaltált biblia-ügynök. Mi azonban magának a szent-írásnak érdekében hisszük, hogy ha ennek csak fele is igaz volna, bizonyára örvendetesebb hatását tapasztaltuk volna, mint a minőt tapasztalnunk, fájdalom, bő alkalmunk nyílott.

(Új orosz egyetem.)

A „Revue politique“ hire szerint Sziberiában, és pedig Omskban 1880. jul. 1-sőjére egy új orosz egyetem megnyitása van tervezve. Egy orosz nagy kereskedő e célra már is 100,000 rubelt irt alá. Ha a terv sikerülni fog, ez új egyetem valóban fontos missio betöltésére lesz hivatva.

A királyhágotúli testvér superintendentiák köréből.

A dandantúli ref. egyházkerület közgyűlése

folyó hó elsején s következő napjain Pápán tartatott meg, Pap Gábor püspök és Pázmándi Lajos főiskolai gondnok, mint hivatalára nézve legidősebb s.-gondnok urak elnöklete alatt. Főbb és közérdekűbb tárgyak a következők voltak:

1. Tanítóképezdére tett alapítványait Horváth Mihály mezőföldi esperes és Stettner Ignác nyárádi lelkész urak 500 – 500 forintban, a gyűlés színe előtt, megérdemelt éljenek között lefizették. Felemlitendő, hogy ugyancsak a tanító képezdére Polgárdi a mezőföldi egyházmegyéből esperesi uton küldött 84 frt 40 krt.

2. Vasmezei tanfelügyelő és Nyitramegye főispánja felhívták püspök urat, hogy az elmúlt 2 évi, valamint sz ez után történendő tanító változások, az országos tanítói nyugdíj rendezése és rendben tartása szempontjából hozzászólásukat nyújtsák be. Tudomásul szolgál, azonban fájdalmas érzést keltett ez több szempontból, ugyanazért püspök úr megbizatik, hogy a már ez érdemben tett felterjesztésére a választ sürgesse s a legközelebbi conventen, a többi egyházkerületek képviselőivel a baj orvoslására hatni igyekezzék.

3. Határozatba ment, hogy az állami vagy más felekezeti iskolákban, intézetekben, a hit- és erkölcostant illető lelkészeinek tanítani kötelesek.

4. A párisi világiállításon az egyházkerület, mint olyan, nem állít ki.

5. Azon autonómiákat megszorító vallásminiszteri leirat ellen, mely az osztály összevonásokról intézkedik, s mely ennek jövőre megengedését magának kívánja fentartani, kerületünk kérvényez feliratilag.

6. Cultusminiszteri leiratra vonatkozólag kimondatik, hogy népiskoláink az országos törvény ide vonatkozó rendelkezésnek megfelelőleg vannak már berendezve. A hat osztály a tanterv szerint is elrendelve. A hol mégis hiány mutatkoznék, felhivatnak esperes úrak ezen hiány azonnali orvoslására.

7. Hit- és erkölcsstani népiskolai kézikönyvre Tóth Ferencz kis kátéja helyett pályázat nyitattott.

8. Pápa azon kérvénye, hogy lelkeszi hivatalát 2 évig üresedésbe tarthassa, nem adatott meg.

9. Az államsegélyből 5 % levonotván, e miatt indokoltan felir az egyházkerület az illető helyre.

10. Papnövendékeinek anyagi helyzetét javítandó a ft. egyházkerület elhatározta, hogy jövőre, és már ez évben, a papnövendékek tandíjt nem fizetnek, a szabályrendeletkezés alá kerülő stipendiumok felét 50 frt 30 frt stb. nyerendik végre a legátióba is mindennemű specificatio ezennel eltöröltetik, hogy az illető papnövendékek érdekei e tekintetben is meg ne rövidíttessenek.

A bányai ev. egyházkerület közgyűlése.

A tulajdonképeni kerületi gyűlést megelőzte okt. 6-dikán a kerületi értekezlet, melyben b. *Radvánszky* Antal kerületi felügyelő, jelzé a főbb tárgyakat, melyek körül folyand a gyűlési tanácskozás.

Oktober 7-én délelőtti 11 órakor pedig megtartá a kerületi gyámintézet az ünnepélyes Istentiszteletet és közgyűlést. Az istentiszteletet *Győri Vilmos* végzé, szónokolván 1 Mózes 25, 1. 2. 8 nyomán „A mi gyámintézeti tevékenységünkről;“ nevezetesen annak nehezítő, lelkesítő és áldásos körülményeit tekintve.

Az ünnepély után következett a gyámintézeti közgyűlés. Szavazatbontás után *Veres Pál* világi, *Sárkány Sámuel* egyházi elnököknek hirdették ki.

Következett ezután a segélyosztás, mely szerint *Szeged* kapta a 400 frtos szeretet adományt. Továbbá 50 frtjával segélyeztettek: Ujvidék, a bánáti missió, Ó-Buda, Schittriserberga, Salgótarján, Fóth és Jakabfalva. Kisebb adományokat nyertek: Beska, Resica, N.-Szt. Miklós, Ujpest, Szécsény, Csóvár, Badin, Báth, Apatelek, Csömör. Török-Becse. Fájdalom! mindössze csak 501 frt 80 kr. volt elosztható.

Hétfőn, okt. 8-án kezdetét vette, a tulajdonképeni kerületi közgyűlés. Világi elnök *Radvánszky Antal* üdvözlő beszéde után ft. *Dr. Szeberényi Gusztáv* superintendens felolvasá évi jelentését, mely a b. Baldácsi-féle alapítványról, a Békésben végzett püspöki látogatásról s a közadakozásokról szólt.

Tüzetesen körül iratott a czél, melyre egy „Szókács-alapítvány“ gyűjtésének folytatása elrendeltetett. Elaggott

lelkészek és tanárok segélyezése lesz az alapítvány czélja, melyre a kerület hiveinek áldozatkészsége felhivatik.

Kedden, október 9-én beterjesztette a pénzügyi bizottság jelentése. Bevétel volt 12,562 frt, kiadás 12,088 frt, kerületi vagyon 76,000 forint, mely a múlt évihez képest 2000 forint gyarapodást tüntet fel. E pénztárban kezelte a Mokussinyi Mihály-féle 13,000 frt, a Németh István-féle 315 frt alapítványok is.

A tanügyi bizottság jelentése szerint van a kerületnek 6 középiskolája. A selmeczi liceum, a szarvasi gymnasium és tanítóképző, a pesti főgymnasium, az aszódi, békés-csabai és besztercebányai algyumnasiumok összesen 1363 tanulóval bírtak, kik között volt agostai 608, helvét 104, r. kath. 191, görög 34, izraelita 427. Ezen 68 tanár által vezetett intézetek felől dicséretes haladás jelentetett be.

Egyik főügyét a kerületnek képezvén a bánáti missio is, felolvastatott az arról szóló jelentés. Két rendes lelkész gondozza a nagy szórványt s működésük áldása örvendetesen mutatkozik azon 4 új anyaegyházban és szám os rendezett filiában, melyeket az intézmény teremtett.

Az orosháziak, kik a második lelkeszi állomás megüresedése alkalmát arra akarták kizsákmányolni, hogy az illető papi fizetést megcsontkítva, az elszakított értéken iskolát alapítsanak, méltóknak találtattak arra, hogy azon esetben, ha az eddigi fizetés mellett vonakodnak papot választani, büntetésül az esperesség által beállítandó adminisztrációt kapjanak, az eddigi teljes papi fizetés mellett.

Elosztatott az államsegély részint szegény egyházak és papok között, részint pedig a kerületi pénztár és a kerületi özvegy árvaintézet javára juttatott egy-egy részlet.

Indítvány tétellett a zsinatnak mielőbbi tartása iránt; ez indítvánnyal kapcsolatban bemutattattak a tiszántúli és dunántúli ref. superintendenciák felhívásai ugyan e tárgyban.

A kerület kijelenti, hogy a zsinattartás ügyét eredetileg az ágostai egyház pendítette meg, nyomtatásban megjelent „Előmunkalatait“ az esperességekhez terjesztette, és a véleményeket összegyűjtötte, és így örömmel fogadja a testvér superintendenciák ebbeli felhívásait. Azonban végleg nem határozhat, míg az esperességi vélemények összesítve nem lesznek. E végből tehát jövő május 1 jét tüzi ki, melyen e vélemények összesítése b. *Radvánszky Antal* elnöke alatt eszközöltessék.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, oct. 17.

— Szász Károly, ministeri tanácsos, lapunk t. munkatársa, a tegnapi vonattal városunkba érkezett s pár nap mulva, családi ügyekben, M.-Vásárhelyre utazik.

— Zsedényi Ede, a királyhágóntuli ev. superintendenciák főfelügyelője, közelebről, a Budapesten tartott egyetemes közgyűlésen, nemes áldozatkészségének újabb jeleit adta. Szegény felekezeti néptanítók jutalmazására mind a négy ev. egyházkerület részére 400 és így összesen 1600 frtot

ajánlott fel akkép, hogy abból minden kerületben 8 néptanító jutalmaztassék egyenként 50 frttal, oly módon, hogy minden esperesség a kebelében alkalmazott felekezeti néptanítók közül superintendensének 3 egyént ajánljon, ki ezek közül, a mely kerületben pedig 8 esperességnél több van, az összes ajánlottak közül 8-nak f. é. november havában kifogja a díjt osztani. A hittan hallgatók serkentésére 100 aranyot ajánlott fel, úgy hogy a pozsonyi, sopronyi és eperjesi hittani intézeteknek egy-egy másod évi tanítványa, ki ág. hitv. szegény lelkész, vagy felekezeti néptanító fia, és képessége, szorgalma, erkölcsössége által, mind a mult, mind a folyó 187¹/₈ iskolai év első fele alatt annyira kitünteté magát, hogy a hittanárok által megjutalmazás végett az illető superintendensnek ajánlható, február hónapban 25 arannyal megajándékozandó. A bányai egyházkerületben hittanintézet nem létezővén, a szarvasi lyceumban a f. iskolai év végével 25 arany azon tanítványnak adassék, ki egy szegény ev. lelkész, vagy felekezeti néptanító fia, az ottani iskolai pályát befejezővén, lelkészi pályára és ennek folytán, akár magyar, akár német birodalmi ágost. hitv. evangéliumi hittani intézetnél theológiát hallgatni készül és a szarvasi lyceum VII. és VIII. osztályának tanárai által e jutalomra ajánlatik.

— M. Zeyk József, gondnok urnak, a nagy-onyedi főtanoda ügyében megkezdett cikksorozatát, tőlünk nem függő akadályok miatt, egy időre meg kellett szakítanunk. T. olvasóinktól elnézést kérünk.

— A „Franklin-Társulat“ magy. irod. intézet által épen most küldettek be szerkesztőségünknek a következő közkeveltségben részesülő, csinosan kiállított, s a legnagyobb gonddal szerkesztett naptárok az 1878-ik évre: „István bácsi naptára“ vagyis családos házigazdáknak s gazdaszonyoknak és földmivelőknek való képes kalendárium 1878-dik közévre. Alapítá Majer István, szerkeszti Köhalmi Klimstein József tanár. Tartalma: I. Az erkölcsi világ. II. Gazdák naptára. III. Népmvelő naptára. IV. Történeti naptár. V. István bácsi a hazában és a nagy világban. VI. A művészet országából. VII. A természet-világából. VIII. Tréfák mezeje. Számos képpel. XXIII. évfolyam. Ára füzve — 50 kr. „Protestans új képes naptár“ 1878-ik évre, szerkesztette Dúzs Sándor tr. XXIV. évfolyam, képekkel, s a protestans eggházi tiszti névtárral. Ára füzve — 50 kr. „Falusi gazda naptár“ 1878-ik évre. A magyar gazdák, kertészek, lelkészek és tanítók számára. Szerkeszti Máday Izidor. XIV. évfolyam, számos ábrával. Ára füzve — 80 kr. „Hónvéd-naptár“ az 1878-ik évre. (Egyuttal katonai naptár.) A magyar nép számára, szerkeszti Aldor Imre. XI. évfolyam. Ára füzve — 60 kr. A „népszélsője“ naptára 1878-ik évre. A magyar nép számára, szerkeszti Aldor Imre. X. évfolyam. Ára füzve — 40 kr. Kossuth-naptár 1878-ik évre, szerkeszti Honfl Tihamér. VIII. évfolyam. Kossuth Lajos legújabb nagy arczképével. Ára füzve — 40 kr. „Nemzeti nagy képes naptár“ 1878-ik évrz. Szépirodalmi ismeretterjesztő tartalommal, szerkeszti Aldor Imre. X. évfolyam. A magyar birodalom kormányzati, közigazga-

tási, törvénykezési s tiszti czimtarával. Ára füzve 1 frt. „A magyar nők házi naptára“ 1878-ik évre. Szerkeszti K.-Beniczky Irma. X. évfolyam, képekkel s naplói jegyzetekkel ellátva. Ára füzve — 60 kr. „Deák Ferencz naptára“ 1878-ik évre. Szerkeszti Aldor Imre. II. évfolyam. Zichy Mihály „A királyné Deák Ferencz ravatalánál“ nagy rajzával s sok képpel. Ára füzve — 50 kr. Eötvös naptár 1878 ik évre, tanférflak és tanbarátok számára. Az Eötvös alap javára kiadja a központi gyűjtőbizottság Zichy Antal, Szász Károly, Pósa Lajos, Lederer A. stb. közreműködésével szerkeszti György Aladár és Komjáthy György I. évfolyam. Ára füzve — 60 kr. Uj fali naptar 1878-ik évre. Egy egész iv. Ára — 20 kr.

A főtiszt. püspök úr a következő körözvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek :

1101—1877. *N.-onyedi* egyházmegyénkben a *harasztosi* kántor-tanítói állomás. Fizetése: a terményeket pénzben számítva, 400 frtra tehető. *Pályázati határnap november 10-ike*. Folyamodványok esperes t. t. Basa Mihály aához Harasztosra (u. p. Felvincz) küldendők.

1113—1877. *Sz.-szolnoki* egyházmegyénkben: a) a *m.-goroszlói* kántor-tanítói állomás. Fizetése: minden bérfizetéstől (80) egy 21 kupás véka kétszeres búza; mintegy 40 veder must, 12 szekér fa haza szállítva, három fordulón 6—6 boglya szénát termő — minden évben használható — kaszáló; tandij minden tankötelestől (62) személyenként 20 kr., egy véka csős törökbúza, egy szekér fa és egy csirke.

1140—1877. b) a *deásházi* lelkészi állomás. Javadalem: 400 o. é. frt. kész pénz, stola helyett minden bérfizetéstől (150) egy félveder must; fára 12 frt., 3 hold 670 □ ° szántó. megszántva és pap által adott maggal bevetve, 1485 □ ° minden évben használható kaszáló az egyháztagek által lekaszálva; tisztességes lakás, minden gazdasági épületekkel s veteményes kerttel.

1141—1877. c) a *m.-csaholyi* kántor-tanítói állomás. Fizetése: mintegy 70 véka búza, 56—60 veder must, 55—60 szekér fa, márvásosoktól körül-belől 3 frt., özvegy aszszonyoktól 1—1 zsák; tandij: kezdőktől 27-, könyvnélkül tanulóktól 40 kr. egy véka csős törökbúza és egy csirke minden tanulótl; fordulónkénti 5 vékás földet ősz-vetés alá, valamint az 5 szekérnyi szénát termő rétet az egyháztagek mivelik; m. Zeyk József úrtól 8 véka búza; egy holdnál nagyobb területű iskola-telek, melyet a tanító belátása szerint használ. *Pályázati határnap mindháromra november 15-ike*. Folyamodványok esperes t. t. Szabó Pál aához Dió-sadra (u. p. Zilah) küldendők.

Kolozsvár, október 10 én, 1877.

A szerkesztő postája

Kónya Lászlónak. Hól kése az éji homályban?

A küllői egyházmegyéből, r. levelezőnkől, a képviselő választás ügyében, részletes tudósítást kérek.

Éppen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

Lukács Ödön

Egyházi Beszédei. 35 beszéd templomi és temetési használatra. Egy testes kötet. Nagy 8-rét 280 l.
Ára 1 frt 80 kr.

Közönséges Egyházi Beszédei. Nagy 8-rét 150 lap.
Ára 1 frt.

Fejes István

Temetési beszédei 130 lap.
Ára 1 frt.

Egyházi Beszédei. Két testes kötet.
Ára 4 frt.

Egy szép asszony. A Kisfaludi társaság által 50 arannyal jutalmazott költői elbeszélés.
Ára 60 kr.

Dr. Kerényi Ede, felgymn-tanár

A világtörténet időrendi átnézete. Különös tekintettel Magyarországra a legrégebb időktől a jelenkorig.
Ára 1 frt.

Magyarország történetének időrendi átnézete. A legrégebb időktől a jelen korig.
Ára 36 kr.

(A legilletékesebb hazai lapok igen elismerőleg említik Dr. Kerényi tankönyveit és oda nyilatkoznak, hogy ezen történelmi kézikönyvek, iskolai irodalmunkban, hiányt pótolni vannak hivatva — ajánljuk tehát azokat a nagy közönség jóindulatu figyelmébe.)

Megrendeléseket elfogad és pontosan eszközöl. **STEIN JÁNOS.**

(6—*)

Reformatus egyházirodalmi ujdonság!

Épen most jelent meg és kapható

STEIN JÁNOS

könyvkereskedésében Kolozsvárt:

NÉPSZERŰ HALOTTI BESZÉDEK.

Irta: **FÁBIÁN DÁNIEL**, szilágy-csohi ev. ref. pap.

I-só kötet ára 1 frt 40 kr.

A második kötet még ez év folytán hagyja el a sajtót.

Az első kötet tartalma: I—X. Közönséges halotti beszédek XI—XVI. Halotti beszédek gyermek felett XVII—XXIII. Halotti beszédek ifjak felett

Ugyanott kaphatók:

Népszerű egyházi beszédek. Irta Bartók János
1 frt 40 kr.

Templomi imák. Vasárnapokra, innepekre s más alkalmakra. Köz isten-tisztelet használatául készitette Bozsodi József. Második kiadás. Ddiszkötésben
2 frt.

Halotti emlékbeszédek (orációk) néhány utófohászszal. Irta Tompa Mihály.
1 frt. 60 kr.

Egyház szertartási beszék. Készitette Révész Bálint, kötve
2 frt 40 kr.

Egyházi beszédek különféle alkalmakra. Irta Könyves Toth Kálmán.
1 frt 40 kr.

Kálvin élete és a kalvinizmus. Emlékül a nagy reformátor halála évének háromszázados fordulatra írta Révész Imre. Kálvin aczélmetszetű arczképével.
2 frt.

Halotti imák. Közönséges esetekre és alkalmakra. Irta Szász Károly. Kötve
2 frt.

Székács József összegyűjtött egyházi beszédei. Első kötet
3 frt.

Megjelenik
minden csütörtökön

Szerkesztőégi szállás.

b.-farkasutéza 16. sz. hova
a lap szellemi részét illető
közlemények czimzandók.

Kéziratok nem adatnak vissza.

ERDÉLYI PROTESTÁNS KÖZLÖNY.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

Kiadó-hivatal:

Stein János könyvkereske-
dedése, hová az előfizetési-
pénzek legczélszerűbben pos-
tautalvánnyal küldendők.

Előfizetési ár:

Egész évre 6 frt, félévre 3
frt., évnegyedre 1 frt 50 kr.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: Szász Domokos.

Tartalom: (—ő) A választások után. — Négy évi gazdálkodás a nagy-enyedi főtanoda vagyonával III-ik közlemény. Zeyk József. — Vidéki élet: A dézsi egyházmegyéből: Visszapillantás a püspöki vizsgálatra (folyt.) r. l. — A sepsii egyházmegyéből: Nyilvános köszönet. Albu Endre. — Lapszemle. — Külföld. (Németország, Anglia, Holvéczia, Egyptom.) — Irodalmi szemle. — Tárcza: Autobiographiam. (Török.) Nohai dr. Salamon Józseftől. — Egyházi s iskolai hírek. — Körözüvények. — A szerkesztő postája.

A választások után.

Kolozsvár, oct. 23. 1877.

(—ő.) Az egyházkerületi képviselők legnagyobb részben megvannak választva.

Az új képviselők sorában sajnálattal kell nélkülöznünk néhányat azok közül, kikhez már hozzászoktunk volt s kikről jól esett tudnunk, hogy minden irányban buzgó és hasznos tevékenységüket egyházi közéletünktől sem vonják meg. De tulfelől örömmel üdvözljük az ujonnan választottakat. Vannak közöttük, kiket már régen vártunk és vannak, kikhez új reményeket kapcsolunk.

Általában véve megelégedéssel, sőt örömmel constatáljuk amaz eleven *érdeklődést* egyházi ügyeink iránt, melyet a lefolyt választásoknál tapasztalánk. Jól esik látnunk, tudnunk, hogy népünket és népünk jobbait nem csak azon választások érdeklik, melyeknél világi hatalom, dicsőség és reális haszon forognak kérdésben. Vallásos életünkre kedvező jel gyanánt tekintjük azt, hogy az egyházkerületi képviselői mandatumokat jobbaink örömmel fogadják el, vagy éppen keresik, s a nép nem közönyös többé az iránt, hogy kik legyenek a „választottak“.

Lehet, hisszük is, hogy ez *érdeklődés* felköltésében nem kis része van ama harcoknak, melyek a lefolyt öt év alatt gyűléstermeinkben annyi zajt ütöttek, s még a rajtuk teljesen kívül álló körökben is

figyelmet ébresztettek. Az a vis movens, mely egyházunk némely tagjainak eddig szunynyadozó tevékenységét felkölté, lebet, hogy nem éppen szín-arany, nem csupán vallásos buzgóság vala. Talán ujjal is reá lehetne mutatni egy pár esetre, hol a „buzgó férfiak“ egyházi életünkben eddig ismeretlen kortesfogásokhoz folyamodtak, ad majorem dei gloriam, és oly eszközöket is felhasználtak, melyeket a vallásos buzgóság bizonyára nem sugallhatott, de igen is a pártoskodás, vagy a mi még ennél is rosszabb, az egyéni és családi érdekek féltése..

Az ilyenek *érdeklődése* — *küzdelem a létért*.

Hála a gondviselésnek, hogy az efajta *érdeklődők* egy talpalatnyi tért se hódítottak, sőt ellenkezőleg sokat veszítettek!

Az ilyenmü *érdeklődésben* természetesen nincs okunk gyönyörködni. De ha jól meggondoljuk a dolgot — mégis köszönettel tartozunk e létért való *küzdelem* vezérférfiainak is. Nélkülök tán nem lett volna annyi, s bizonyára nem oly *éles küzdelem*, mint velük és általuk. És ha *küzdelem* nem lesz vala: aligha kifejlett volna az a pezsgő elevelenség, az a fokozott *érdeklődés*, melyet manap tapasztalunk.

Olyanforma szolgálatot tevének ők az ügynek, mint annak idején Tetzelt a reformationnak, vagy Metternich az ujkori szabadelvü politikai reformoknak.

Egyházi életünkben is visszaélésekre és hatalmi tulkapásokra, meg az ezek ellen megindított harcra volt szükségünk, hogy fölébredjen a *közfigyelem* és *érdeklődés*.

És mert ez így van, nem sopánkodunk a mult harcrai fölött s nem félünk a jövő küzdelmeitől.

A vihar tisztítja az atmoszférát, — az eszmék harcra jótékony az erkölcsi világban is.

Nem perhorreskáljuk tehát a harcot. De szívünkbenől óhajtjuk, hogy legyen az — az *eszmék harcra*.

Sajnálattal kell bevallanunk, hogy lefolyt küzdelmeink nagy része nem viselte magán ennek jellegét. Sok drága időt veszítünk el kicsinyes párttorzalkodásokkal vagy személyes ügyek és érdekek miatti vesződésekkel.

Vajha ne lenne így jövőre!

Ugyan még mindig nincs okunk e részben valami rózsás reményekkel kecsegtetni magunkat; de mégis hisszük, hogy lassanként csak csendesebb és rendeztebb mederbe térnek elvégre a mi ügyeink is.

Sokat várunk ez irányban igazgató tanácsunktól.

A hiábanvaló perpatvarkodásnak egyik legbővebb forrása szokott lenni a törvények hézagos — vagy többfelé magyarázható volta. Láttuk, hogyan alarminoztatott ez év elején egész egyházkerületünk a mandatum kérdésével; mert kétfelé magyaráztuk a törvényt. Közelebről szemünk előtt állanak a választásoknál fölmerült zavarok, s ezek legfőbbike a sepsi-tractusnak kitűnően összekuszált választási kérdése, melyben már maga az igazgató tanács se tudá mitévő legyen. Bizony nem válnék egészségünkre, ha ezekből ismét egy pár monstrum-pór nőné ki magát! Hogy ez ne történhessék, és hogy általában kevesbítettessék az ok és alkalom a hiábanvaló vitatkozásokra: kívánatosnak tartjuk, és el is várjuk igazgató tanácsunktól, hogy vegye, vagy bizottságilag vétesse, revisio alá szervezeti törvényünket és készítsen a hiányok pótlására novellaris javaslatokat, me-

lyek alapján már legközelebbi közgyűlésünk kiigazíthatná a törvény félremagyarázható szabványait, pótolhatná a hézagokat s ezzel utját zárhatná úgy a visszaéléseknek, mint a fúrasztó és haszonnélküli szó-és penna-vitáknak.

„Négy évi gazdálkodás a nagy-enyedi főtanoda vagyonával.“

III.

Gombás, 1877. szept. hó.

A gondnokság, mely két régi főgondnokból, a volt egyházkerületi bizottság algondnokoknak megválasztott két tagjából, a gazdagondnokból, továbbá az időnkénti rector és jegyző-tanár urakból áll, az egyházkerületi közgyűlés után 1875. június elején vette át a főtanoda vagyoni ügyei kizárólagos vezetését, és vezető azokat mai napig is. Fájdalom a kellő igyekezet és lelkiismereteségnek nem megfelelő eredménnyel.

Az 1875. 1876. és 1877-ik évek Erdély gazdáira nézve, de főleg Erdély azon vidéke gazdáira nézve, melyben az enyedi főtanoda birtokai fekszenek, örökre emlékeztetésekre lesznek. Ezen három évben a gazdaságra nézve káros klimaticus viszonyok, gyarló gazdasági eredményeket idéztek elő. Annyira, hogy e vidék gazdaságai alig adtak annyi jövedelmet, mely adót, munkáltatást és kezelési költséget fedezzen. A szőlők csekély termései pedig, az évi munkáltatási költséget távolról sem fizették mindenütt vissza, a még hozzá jött borárak csökkenése mellett. Ez okozta, hogy Alsó-Fehérmegye adó-hátraléka, meghaladja a 600,000 forintot, ez okozza, hogy e megyében mindenki

TÁRCZA.

Autobiographiám.

(Töredék.)

(Folytatás.)

A kolozsvári theol. katedrára, mely Nagy Györgytől a fennirt módon vétetett el, akkori zilahi tanár ^{Benedek} János választatván meg, helyébe a zilahi ref. egyház az általa alapított tanári állomásra sept. 17-kén 1815. közmegegyezéssel engemet hívott meg. Előttem lebegett ugyan a mit Jézus mondott: „egy próféta sem kedves a maga házában“; de szülőföldem kedves iskolája mellé hálás érzéssel ajánlkoztam.

A szüreti szünidő közbejövén, csak nov. 2-án köszönhettem be az iskolába, még pedig annak udvarán, s csaknem az iskolai épület leszedett felső emeletének kőhalmán. Körülállott hazámfiain meleg érzéssel idevezeltem s két kérdésre függesztett figyelemmel foglaltam el: 1. *Mi függ a*

*szülektől a nevelésben? 2. Mit tett és tehet az iskola ezen czélra? Most újból elolvastva is, eleven gondolatszikkákat, s jól ömlött mondatokat találtam beszédemben. Ugyanezen november hava 15-én a templomban tartottam a gyakorlat szerint beköszöntő prédikációt ezen alapigékről: Jer. 1, 7. *Monda az ur énnékem: Ne mond: gyermek vagyok én; hanem valamire küldtek téged, el menj, és valamiket parancsolok néked, megmondjad.**

Mire küldött tehát az ur engemet; vagy mi az én hivatásom? ezen kérdésre feleltem beszédem két részében: 1. *Hivetni e szent helyből a vallás igazságait és vigasztalásait. 2. Az iskolában, a nevelkedő nemzedék művelésén munkálni.* A zilahi ref. ekkleziáiban ugyanis az a gyakorlat állott eleitől fogva, hogy urvacsora osztás alkalmával a délutáni tanítást a rectorok tartották s mivel ezt az előttem volt professor teljesítette; hiven folytattam én is. Nekem ugyan ezen foglalkozás nagyobb mértékben jutott, mert a gyülekezet két jóles papja egyszerre öregedvén, többször szólítottam fel a szolgálatra. Ebbeli készségemnek volt is az a jó következtése, hogy valahányszor az iskola körüli segedelemre kértem hazámfiain, mindannyiszor készségre találtam.

nagy nélkülözések közt kénytelen élni. S innen van, hogy a tanoda birtokainak jövedelmei, ezen években, a közép átlagon jóval alól maradtak. A rossz évek miatti pénztelenség oka, hogy a tanodai erdőknél még rendes évi fordája sem volt mindég teljesen eladható, és ezen felül a tüzi- és épület-fának árai tetemesen csökkentek.

Az angol tőke kamatjának fizetése, gróf Mikó Imre ő nagyméltósága és professor Vajna egymásra gyorsan következtetett halálával 1874. után, mai napig fenn akadt, mivel az annak felvételére meghatalmazottak mind elhaltak, és maga idejében az elébb elhunytak, Fosztó Ferencz gondnok, Farnos Károly tanár helyébe, megállapítva levő módon, új meghatalmazottak nem lettek, az előjáróság által, maga idejében kinevezve. A magánosoknál kiköcsönözve levő tőkék kamatai, az általános pénztelenség következtében, nem folytak pontosan be, 1875-ben 8232 frt 46 kr., 1876-ban 8451 frt 17 kr. vétetett csak be ezen címeken. A késedelmes kamat-fizetők be lettek ugyan rendre peresítve, de a lassu törvénykezési eljárás mellett eredménye csak most kezdődik ezen beperesítéseknek.

Tehát a bevételek ezen három évben minden irányban tetemesen megapadtak, a rendszeresített kiadások pedig előbbi magasságukban maradtak meg, de sőt három nyugdíj, illetőleg végkielégítés, és a teljes rendezésekig fokozott, központi gazdasági hivatalnoki munkaerő költségével, még emelkedtek.

Az épületek, malmok, gátok és zsilipek elhanyagolt állapota miatt, évről évre szükségessé vált nagyobb mérvű javítások és ujjáépítések pedig szakadatlan, tetemes, elkerülhetetlen rendkívüli építési költségeket idéztek elő.

Nem csoda tehát, hogy 1875-ben 25.882 frt 81 kr., 1876-ban 14.605 frt 64 kr. hiány állott elő.

Építés volt a fő szükség, s honnan vehetni segédelmet, a nehéz kérdés. Az egyháznak s iskolának közös pénztára mintegy ötezer frtot tett s egy közös kezelője volt; de mennyi ebből az egyiké s mennyi a másiké, ezt tisztán megmondani a pénztárnok sem tudta. Egy bizottmány csakugyan, melybe engemet is beneveztek vala, az anyakönyvből s eredeti adomány levelekből teljes tisztasággal kimutatta, hogy a fenemlitett tőkepénzben csupán ötszáz frt az ekklézsiáé. Ebből önként következett tehát, hogy az iskolának külön pénztárnok választassék; de az országos segédlem gyűjtés eszméje is felmértült; ebből pedig azon meggyőződés, hogy az iskolát, mely eddig csupán a helybeli ekklézsi felügyelete alatt volt, az erdélyi reform. fő-consistorium felsőbb igazgatása alá kelletik ajánlani. Megtörtént ez is, s a mlgs. fő-consistorium ezen iskolát is, mint egyik gymnasiumát, kegyesen fogadta és egyszersmind sajátlagos képviselőül az igazgatásban, insp. fő-curatornak hadadi báró Wesselényi József, akkori köz.-szolnokmegyei administratort, insp. curatornak pedig zilahi Laskai Sámuel kir. tanácsost nevezte ki; megjegyezvén egyszersmind, hogy a zilahi anya-ekklésia dom. fő-curatora, s a kebli presbyterium által kinevezendő két értelmes tag, mint iskolai

Ezek után lássuk a nagy-enyedi főtanoda vagyonát, készítsünk részrehajlatlanul indokolva évi átlagos bevételi és kiadási költségvetést. Hasonlítsuk azokat össze, az 1875. 1876 ik évek tényleges eredményeivel, és vonjuk le mindezekből következtetéseinket.

Az Enyedi főtanodának van ma összesen elhelyezett tőkéje 251.924 frt 34 kr. Ebből 140,428 frt 3 kr. többé kevésbé pontosan, de fizeti, különböző kamatláb mellett, kamatját. Még pedig 65,100 frt angol tőke 3 %-kal 1953 forintot aranyban; 2625 frt 4 %-kal 105 forintot; 5434 frt 80 kr. 6 % kal 326 frt $8\frac{8}{10}$ krt.; 4200 frt 7 %-kal 294 frtot; 61,518 frt 23 kr 8 %-kal 4891 frt $45\frac{3}{100}$ krt. 1250 frt 10 %-kal 125 frt. évi kamatként. Tehát így összesen 5,740 frt $54\frac{63}{100}$ kr. és 1953 arany forint a biztos kamat-jövedelem. 82,731 frt 36 kr. után összesen 6,437 frt $42\frac{48}{100}$ kr. kamatto, ugyszolván nem fizetik s ezen tőkék nagy részben be is vannak már peresítve. De a perek lassu folyása következtében, nem tudható mikor lesznek (béfolyván) számításba vehetők, azonban teljesen biztosítva vannak. 28,793 frt 95 kr. tőke, régi időkben elkövetett mulasztások következtében, elvesztettek tekinthető, 35,611 frt 23 kr. kamat-hátralékával együtt.

Értékpapir van :

Nemzeti kölesön	40 frt
Magyar földhitelintézeti kötvény	2000
Erdélyi pincze-egyleti részvény	14,000
Gőzcsepő-gép részvény	500

mintegy 830 frt kamat-jövedelemmel.

A korcsma bérek 11.848 forintot és a malom bérek 3251 frtot tesznek.

inspector fogja a gymnasium helybeli igazgató testületét kiegészíteni.

Ekkor már az új iskola-épület megkezdéséről kellet gondolkoznunk. Mely czélra először is egy terv és rajz kívántott, s ezt Schilling János mérnök s barátom, ki éppen a Meszes alatt az ördögkúti határt mérte, kérésemre átjövén Zilahra s ott a szükséges felmérést végezve, el is készítette, s a consistorium elfogadta. Ezen év tavaszán (ápril 28-án 1816.) egy segédlemre buzdító beszédet tartottam a templomban, következő alapigére: Sol. 118. 25. *Kérlek Uram, adj jó előmenetelt*; az ekkl. gyűlés pedig száz cubik-öl kőnek kihányását és behordását megajánlotta s fele részében már őszig teljesítette is. A nyári szünetek az építés előkészületeivel teltek el, s már az iskolai új év kezdetén, a gyermekeket behozó vidéki szüléket az alap köfal rakásának szemlélése lepte meg. October 5-én egy népes vásár napján az alapkő s benne a pergamenre készült s ón skatulába zárt emlékirat tétetett le, melynek alkalmával ahoz illett rövid beszédemet Istenhez emelő fohással végeztem. Az előttem volt asztalra sokan tették le szíves ajándékait s többek között egy éltos nőtlen udvari tiszt, *Baksai István* husz forintot adott kezembe azon megjegyzéssel,

A fekvő birtok áll:

1. 1870 hold	szántó
2. 1105	kaszáló
3. 73	szőlő
4. 1844	legelő
5. 6030	erdő
6. 118	terméketlen

fő alkatrészekből.

A szántók állagban közép minőségűnél jobbnak nem mondhatók. Kaszálóból 721 hold szénafű, 375 hold rét.

Szőlői a 18 hold miriszlői fajszőlővel beállított értékes szőlő, és a 9 holdas Heningfalvi még csekély terjedelmében fajszőlővel beállítva levő jelesszőlőn kívül — további 46 hold terjedelemben, részint csak másod s harmad minőségűek, és részben gyenge karban is vannak.

Erdei állauak a 3000 hold fel-enyedi és 700 hold vingárdi értékes erdőken kívül Fel-Enyeden 200, Vingárgárdon 100 hold erdőnek nem nevezhető ritkásból, mely igazában legelő. A fiatal 297 holdat tevő és még eddig nem értékesíthető Hidegkúti erdőből, továbbá a Toroczko-Szt.-Györgyhöz tartozó 1334 hold erdőből, mely utóbbinak fája, lábán az erdőn, kurta ölenként, emporumaitól nagyon távol fekvő, csak 2 forintért adható el, és vevői rendszeren a nagy-enyedi piacra hozván eladni, vele csak a netto sokkal többet jövedelmező, és fordája egészében úgy is bajosan értékesíthető fel-enyedi fa-eladásában okoz, versenyt idézve elő, kárt, tehát szintén nem értékesíthető. Végre 400 hold apróbb, a többi birtokban elszórt, cseplősz erdő percellákból.

A legelőből 544 hold a birtokokban elszórva fekszik. Posságán van 1300 hold havasi legelő, miért ottani szokás szerint, 130 forintnál többet kapni nem lehet.

Az így leirt földbirtokból a központi kezelés költsé-

hogymost nincsen több nála, de nem felejtkezik el oskolánkról. Nehány év múlva vettem is a Gr. Kornis jószágfelügyelőjétől a tudósítást, hogy menjek ki Varsolcra, a fennemlített udvaritiszt végrendelete következtében az oskolát illető 1000 azaz ezer frt összegnek átvételére. Ezen összegnek felét tőkéül, melynek kamatja egy szegény jó tanulóknak évenként jutalomul adódjon, a másik felét pedig az új oskolai épület költségeire határozta vala a végrendelet. Készpénz alig tett pár ezer forintot, de annál több feküdt activ adóssági körlevelekben s midőn a szegény atyafiai arra kérének, hogy fogadjak obligatiokat választás szerint s a készpénzt hagyjam nékiok, kiválasztottam jó családbelieknek három darab kötelezvényeit, melyek együtt 1050 frtot foglaltak magukban s az atyafiai a felülmenő 50 frtot is örömet átengedték. Gondoltam, hogy azon előkelő férfiak, a különben csendes jellemű tisztartó iránt, nem voltak igen pontosak a kamatfizetésben; a minthogy a hátralék kamat valósággal is hélszáz frtot tett összesen.

(Folytatása következik.)

gein kívül kapható átlag netto jövedelmet, a jelenlégi viszonyok mellett magassabbra tenni nem lehet, mint a gazdaságok, szőlőkből 15,000 frtra, az erdőkből újból netto 14,000 frtra.

Ezekhez járul a téglá- és cserép-gyár tüzlet, melyből jelen építési pangás mellett, 1000 frt tiszta haszonnal, többre számítani nem lehet.

A tanügyi jövedelmek átlagban 2390 frtra tehetők, a kamarai járandóság pedig 172 frt 55 krt. tesz.

Zeyk József.

VIDÉKI ÉLETT.

A dézsi egyházmegyéből.

Visszapillantás a püspöki vizsgálatra.

Láposvidék, 1877. october hó.

(Folytatás.)

A dézsivel egyszerre még 7 egyházközségünk vizsgálatott meg. Ezekből feljegyzésre méltók a következők:

Girólt-Ormányban s a *kackói missionáriusi egyházcsoportban* a lelkészi állomás üres. Annál sajnosabb, mert ez utóbbinak 6 filiája van s a köröztetés mindkét állomásra sikertelen maradt, s pedig a girólt-ormányi 3 év alatt többször ismételtetett.

Megjegyzem itt, hogy egyházmegyénkben öt ürességben lévő papi állomás van, melyekbe évektől fogva hasztalan próbáljuk papot fogni. Pedig nem tudom, hogy egyikben is a fizetés a 300-at meg ne ütné, azt ellenben tudom, hogy egy pár helyt a 400-at eléri. E körülményben nemcsak az elszomorító, hogy pásztor nélkül maradó hiveink multhatlan sorsa az eloláhosodás, hanem az, hogy egyházkerületünk átlagosan számított közép fizetésű lelkészségeire már nem vállalkozik ember az újabb generatio közül. Cinizmus kellene hozzá, hogy valaki erdélyi reformált lelkészeink dotatiojával megelégedését nyilvánítsa. Hogy ezt én se tegyem, magamnak is megvannak ékesszóló argumentumaim. Am azért mégis több önérzettel s kevesebb gyalázkodással lehet e pályán keresztül küszködni, mint más, s pedig vajmi sok, pályáján a kenyérkeresetnek. És én megreszkírozom ama nézetem kifejezését, hogy papi-állomásaink évről évre üresen maradó temérdek száma (egyházkerületünk papi állomásainak 10 percentje ez órában üres) nemcsak azt kiáltja, hogy szegények vagyunk, hanem — a mi szegénységünknel nagyobb baj — azt is, hogy a kike *posztokra* vállalkoznának, többé nem a munka nemes voltát, hanem a jutalom nagyságát tekintik. Annyi igaz, hogy egy ilyen *gescheftelő* papi társaság is nagyon könnyen választana a reversális és gályarabság közt!

Némában, Kozárvártt, Dézsi-aknán és *Szinye-Mányában* még vannak lelkészeink, nem azért mintha a körülmények ezekben is több vigaszt nyujtanának, mint az előbbieken, hanem azért, mert még a régi jobb világban kijött lelkészeik, koruk és családi viszonyaik által ide vannak lánczolva. Különösen *dézsi-aknai* egyházunk biztat szomo-

ru jövővel. Jelenlegi lelkesze kínos és huzamos betegsége daczára is megteszi, a mit egy ember lelkiismeretességétől várni lehet. De mint mindennek, e hosszas nyomornak is vége lesz egykor. Vajha ne lenne egyszerismind vége deészaknai egyházközségünk önálló existenciájának is! Pedig e gyülekezet legnépesebb, legvallásosabb s legbuzgóbb gyülekezeteink egyike, melynek a múltban hírneves emberek s többnyire ezen megye esperesei voltak papjai. Ha még hozzá tesszük, hogy alapítványi és másnemű vagyona mindég pontosan volt kezelve, önként merül fel a kérdés, mi okozta ez egyházunk oly szegénységre jutását, mely reakényszerítette, hogy oskoláját kiközösítse, s mely papi állomásának jövőben leendő fenntartására nézve oly gyenge reménységet nyújt? Politikai főhatóságainkat, és pedig az abszolút kormányral egyenlő mértékben magyar felelős kormányunkat is, illeti e munka dicsősége, melyek midőn *cameraticum beneficium mainkat*, törvényes jogaink daczára, megvonták, a protestantismus s nemzetiségük azon lámpáit oltották ki sok helyt, miket táplálnok kellene. Mindent megmagyaráz azon körülmény, hogy deészaknai egyházunkban is a *cameraticumok*kal évenkénti ezer forint veszett el.

Egyedül *Kérő* nyújt vigasztalóbb képet. Meg kell említnem, hogy ez egyházunk magtári vagyona az összes traktusbeli egyházakét föléri, s oskolája, a főuri bőkezűséggel dotált husszufalvit kivéve, minden falusi oskoláink között legjobb. Elismerés érte az illetőknek, legnagyobb mértékben pedig a község fejér haju s ifju lelkü papjának!

Másnap (szeptember 10.) utunkat Lápos vidékének vettük. E vidéken csak két egyházközségünk van, de e két egyházközség mindenestre megérdemelte, hogy a vizsgáló bizottság 8 mfl. utat és egy napi időt szenteljen fölkeresésükre: mert M. Lápos és Domokos nemcsak legnépesebb s legmagyarabb gyülekezetei ez egyházvidéknek, de superintendentiánkban sem igen van több oly hitközség, mely protestans vallásához s magyar nemzetiségéhez való viszonyában sajtáságosabb, s hozzá tehetjük: örvendetesebb tanuságokat szolgáltatna, mint ez a két egyház.

Főgymnáziumaink tövében, magyar városok mellett, vannak falvaink, melyeknek lakói a közelmúltban is magyarok, kálvinista székelyek voltak. Az arc tyusát s ruhaviseletet most is megtartották. De ezeken s a torony érc kakasán kívül egyéb nem is emlékeztet, hogy nem vagyunk oláh faluban. Nemzeti nyelvökkel már oda jutottak, mint a modern zsidók a próféták nyelvével. csak egyes kiválóbb öregek értenek belőle egy pár szót. S pedig a mult idők pátronusainak szükmarkuságát s hazafiatlanságát sem vethetjük okúl; mert leggazdagabb egyházainkban, legjövödelmesebb s most sine curákká vált papi állomásaink körül fejlődtek oda a viszonyok, hogy a magyar protestans pap nincs többé kinek prédikáljon. Annál nagyobb tisztelet illeti e két egyházközség köznépét, mely egy több mint 10 □ mfl.nyi kompakt oláh vidék kellős közepébe ékelve, századokon keresztül épségben megtartja vallását, erkölcsét, nemzetiségét, mi ezeket érinti — minden experimentációra, sőt erőszak-

koskodásra, mai nap is csak egy felelete van: *nem hadduk* (értsd: nem hagyjuk).

r. l.

(Vége következik.)

A sepsii egyházmegyéből.

Nyilvános köszönet.

Kis-Borosnyó, 1877. oct. 15-én.

Kis-borosnyói egyházközségünk régi jegyzőkönyvei azt mutatják föl, hogy lételét s fenntartását legnagyobb részben a nemes Tompa családnak köszönheti. A vallásos buzgóság, áldozatkészség jelen időben is él e nemes családban.

Ma is az egyházi szolgák fenntartására köteles mennyiséget kétszeresen, sőt többszörösen is adják, látván, hogy csak így lehető az egyházközség fenntartása. Harang, szószék, úrasztala, orgona régebben, az úr asztalára kenyér és bor mostanig, e nemes család egyik vagy másik tagja által adatott.

A közelebbi évtized alatt elhunyt országos alszámvevő Tompa Simon úr is, 100 azaz száz o. é. forint alapítványt tett le készpénzben egyházközségünk pénztárába a serdülő ifjak erkölcsi életének fejlesztésére. És most közelebről az elhunytak méltó fia Tompa Imre úr, fényes jelét adta nemes szívének, hazafui emberszeretetének, s vallásos buzgóságának.

Ugyanis, nem említve a nemzeti közhasznu emberbaráti intézményekre hozott áldozatait, hanem csak azt a mely egyházközségünkben történt:

A székely „Mikó“-tanoda alapulásakor felhivatván egyházközségünk hivei az adakozásra, Tompa Imre úr nyitotta meg az aláírási ívet 100 azaz száz o. é. frt. alapítványával, később építési czim alatt 50 azaz ötven forinttal emelvé áldozatát. Egyházközségünk intelligens tagjai, kik egyszerismind a község értelmes részét teszik, a nevelés ügynek a kor kívánata szerint nagyobb lendületet kívántak adni, új iskolát az igényeknek megfelelőt építeni, de sem az egyháznak, sem a községnek arra alkalmas helyisége nem volt. Tompa Imre úr látva a szükséget, a község központján iskola helyiségnek elég alkalmas telket ajándékozott egyházközségünknek, oly szabad nyilatkozatával, hogy a midőn helyi viszonyaink nyelvi, vallási és nemzetiségi szempontból községi iskola felállítását igénylik, szabadon adhasa egyházunk e nyert telket a községi iskola helyiségnek használatára. S már pár év óta 4—5 ezer frt értékű diszes községi iskolaház áll e telken a község áldozatából, minden államsegély mellőzésével.

Tompa Imre úr e hazafias áldozatát ujabban is tetézte, ugyanis a megavult úrasztal helyét honi iparunk ágából zsobokj márványból igen diszes úrasztalt készítettett, s azt saját költségén helybe is hozatta, s egyházközségünknek ajándékozta.

Mindkét nagymérvű ajándékáért jegyzőkönyvben fejezte ki egyházközségünk hálás köszönetét, s meg is küldötte Kolozsvárt lakó adakozó úrnak ugyan, de kötelességemnek érzem ezennel nyilvánosan is köszönetet mondani.

Zajtalan, csendes, de nemes tettekben fényes életét nyujtsa Isten hosszura, jó egészségben.

Álbu Endre
kis-borosnyói ev. reform.
lelkész.

L A P S Z E M L E.

A „Protestáns egyházi és iskolai lap“ Zsedényi Ede beszédét közli, mellyel az ág. ev. egyetemes közgyűlést megnyitotta volt. Szépen fejtegeti e beszéd az egyház és állam közti viszonyt, mely az állam gyámkodása által nem csak szabad tevékenységében gátolja az egyházat, de, különösen a tanügy terén sok oly confusiora szolgáltat alkalmat, mely az egyház tekintélyét ok nélkül s igaztalanul csorbitja. Hozzászól a zsinattartás ügyéhez is, de egyelőre kétségbe vonja annak oportunitását mindaddig, míg a felekezetek egyenjogúságának s a szabad vallásgyakorlatnak kérdései véglegesen nem szabályoztatnak. Főlemlíti a mult évben a tanügyi fölmentvények s az evangelizáltak új házassága ügyében tett felirataik sikertelenségét, melyeket a miniszter ur saját hatáskörébe tartozóknak nyilvánított, s végre az alapítványok ügyére tér át. A mi a Baldácsi-féle alapítványt illoti, e részben ajánlja az egyházkerületeknek semminemű kezesség, szavatosság, per vagy költségnek erre vonatkozólag el nem vállalását. Jelenti, hogy a több év előtt tervezett közös protestáns theologia részére az ev. egyház hívei által aláírt adakozások ezennel visszaszerezettek; a külön ev. theologiai akadémiára pedig, azon esetben ha az Pozsony városában állíttatnék fel, gr. Pálffy János 16,000 forintot ajánlott. Méltó záradékot képez az elsősoroltakhoz magának az előadónak nagylelkű adománya, melyről t. olvasóink lapunk mult számának hírvonatában olvashattak.

A „Prot. egyh. és isk. lap“ legújabb számában a tiszántuli ref. egyházkerület két feliratát olvassuk a vallás és közokt. ministeriumhoz, a görög nyelv és a kormányzat főfelügyeleti jogczimen történő intézkedései ügyében. A két felirat tulajdonképpen kiegészíti egymást, ugyanazon kérdésnek elvi és konkrét oldalát ölelvén fel, s a prot. egyházigazgatás autonomiáját védve, az állam controlleriának gunyolt suprematiájával szemben. Középtanodai oktatási törvényeink hiánya nem először sodorta egyházunkat ama veszélybe, hogy legföltettebb létérdekei legyenek megtámadásnak kitéve, a vallás és közoktatási miniszter legújabb intézkedése azonban a tiszántuli reform. egyházkerülettel szemben, melyben a görög nyelv tanulása alóli fölmentvények kibocsátását saját jogkörébe tartozónak vindicálja, oly indokolatlan s minden józan gondolkozással annyira ellenkező elveket proklamál, miszerint csak köszönettel tartozhatnak az összes magyar protestantismus fentnevezett egyházkerületnek erélyes lépéséért e mindnyájunkat közlelő ügyben. A dolog elvi oldalától eltékelve, még ha a kormány a görög nyelvvel szemben antihumanisticus állást is foglalna el, physical lehetetlenség volna a tömegesen felmerülő

esetekben kifogástalanul s igazságosan intézkedni, annál inkább közoktatási állapotaink jelen zavart viszonyai közt. A felirat mindezt kellő részletességgel kimutatja s indokolja. Ámbár az ev. luth. egyház analog esete után nem nagy bizalommal tekinthetünk a felirat eredménye elé, mindazonáltal e körülmény is csak támogatásául szolgálhat azon hiedelmünknek, hogy a tiszántuli ref. egyházkerület helyesen jár el, ha bizonyítványai el nem fogadása esetében jogorvoslását e fontos ügyben az országgyűlésnél fogja kérelmezni.

K Ü L F Ö L D.

Németország.

(\ catholicus sajtó állapota)

Németország, Svájc és Ausztriában a catholicus sajtó kiterjedését a következő számadatok körvonalozzák. Poroszországban összesen 140 clericalis lap jelenik meg 379 ezer 900 példányban. Ausztriában 77 l.; 143,800 pl: Bajorországban 77 l.; 583,800 pl: Svájcban 53 l.; 138,600 pl: Hessenben 12 l.; 77,500 pl: Badenben 12 l.; 39,400 pl: Württembergben 11 l.; 42,700 pl: Szászországban 3 l.; 1700 pl: Elsass-Lotharingiában 1 l.; 10,000 pl: Oldenburgban 1 l.; 800 pl: s Hamburgban 1 l.; 700 példányban.

(A német kivándorlás ügye.)

Az Amerikába kivándorlott európaiak számának lapunk egyik közelebbi számában közölt statisztikai kimutatásából kitűnt, hogy Németország e célra a legnagyobb contingenszt szolgáltatja. A német-birodalom e nagy politikai nyavalyája most sincs szűnőben. Ujabban csak a szász királyságból valami 20 lutheranus család vándorolt ki, s Ford County és Kansas vidékén valami 5 sectio (3200 hold) földet megvásárolva, oda gyarmatot alapítani szándékozik. Tavaszra még több családot is várnak Dreza tájékáról, s akkor egy lutheranus templom építéséhez is hozzá kezdenek. A vállalat feje egy Ch. M. Israel nevű Possendorfi egyén, ki most Topekában (Kansas) települt meg. A kivándorlás különben Németország több tartományában mindennapi dolog.

Anglia.

(Könyvtárnok-gyűlés.)

Az összes európai könyvtárnokok gyűlése oct. 2-án ment végbe Londonban, a British Muzeum könyvtára igazgatójának elnöklete alatt. A conferentia kiállításal volt egybekötve. Képvisele volt itt az angol, skót és ír egyetemeken kívül Franciaország, Belgium, Olaszország, az egyesült államok és gyarmatok. Az összejövetel célja főkép a könyvtárak fejlesztésének és tovaterjesztésének ügye volt.

(Ritualista mozgalom.)

Az angol ritualisták, mint írják, tömegesen lépnek át a catholicus egyház kebelébe. Eddig csak megjárna, de a katholi:ált ritualisták egyszersmind szabad egyházzal is

álmodoznak, a német merev orthodoxok példájára, a mi azonban alighanem „jámbor óhajtság“ marad.

(Egy jótékony nő halála.)

A napokban halt el újra egyike azon mintaszerű nőknek, kikben Anglia olyan gazdag, mint talán egy ország sem. E nő, a jótékonyaságáról közmondásossá vált Lady Kenyon vala. Atyja dúsgazdag angol bankár volt, kinek összes vagyonát ő öröklé. Utóbbi időkben Bécsben elvonulva élt, ezeket adva ki jótékony czélokra. Halála is ott történt késő aggkorában; neve megérdemli, hogy halás érzéssel említessék az utódok által.

(Az indiai éhezők ügye.)

Az indiai éhezők számára, közadakozás útján, Angliában gyűjtött összeg, mint írják, folyó hó 1-sőjén már 7 millió frankot tett.

Svájcz.

(Nemzetközi vasárnapügyi conferentia.)

A lapunk közelebbi számai egyikében jelzett nemzetközi conferentiáról, a vasárnap megtartása ügyében, e conferentia hivatalos organuma a „Bulletin dominicale“ érdekes részleteket közöl. A gyűlésen Németország, Anglia, Belgium, Franciaország, Holland és Svájc mellett Magyarországnak is képviselve volt Szilassy J. által Losonczi. Az első ülés tárgyát főleg a delegáltak jelentései képezték, a vasárnap cultusának állásáról Europa különböző országaiban, melyek mindnyájan odamentek ki, hogy a vasárnap profanálása lehetőleg meggátoltassék. Szilassy ur jelentése Magyarországról, melyet az elnök fölhívására tett, azt hangsúlyozta, hogy ámbár minálunk politikai létkérdések egy ideig háttérbe szoríták a vasárnap kérdését, mindazáltal nem csökkenő érdekel kíséjük mindazon mozzanatokot, melyek ez ügyre vonatkoznak. Budapestön s Debreczenben e czélra Balogh ur kezdeményezése következtében külön bizottságok alakultak, s a „vasárnap és a munkás osztályok“ czimű genfi röpirat magyarrá fordítottat s 1300 aláírónak osztottat szét.

A második ülésben a vasutasok szálnalmas helyzete került szőnyegre, kik még vasárnap is megvannak fosztva minden nyugalomtól. E kérdés részletesebb tárgyalására egy külön bizottság neveztetett ki, s egyszersmind pályázat hirdettetett a legjobb e tárgyat illető műre. Végre miután a harmadik ülésben a conferentia belserveszete is czélszerűen szabályoztatott s a negyedik ülésben néhány kisebb rendű ügy intézetett el, a gyűlés, előmunkálait befejezve, eloszlott.

Egyiptom.

(Az egyiptomi ünneplésekről.)

Edvin de Leon, a Londonban ujabban megjelent „The Khedive's Egypt.“ czimű mű szerzője, ki Egyiptomban is sokáig lakott, mint az Egyesült Államok fő-konsula, a jelen uralkodó s általában a Mehemed-Ali dynastia reformtörkevéseit pártatlan s beható bíráló alá véve, a többek közt így nyilatkozik, az ünnepek tulszigoru megtartására vonat-

kozó őskeleti szokás felől: „Legnagyobb akadályául szolgál minden hivatalos működésnek az ünnepek roppant száma, nemcsak a felsőbb hivatalokra alkalmazott mahomedánok, de az alárendeltebb körben fungáló görögök, latinok, keresztény koptok s más nemzetiségek közt is, melyeknek közgazgatási részvételök, a mohamedán törökök igen csekély száma miatt, elkerülhetlen. Az ünnepek minden részről a legszigorubbant megtartatnak. Ennek következtése az, hogy a Rhamadan harmincz ünneppnapjától eltekintve is, melyeken az egész mohamedán Egyptom átalussza a napot s csak éjjel van ébren, évenként mintegy két hónap megy kárba, mely alatt a közgazgatás és nyilvános élet szünetel. Maga a khedive, ámbár hatalma korlátlan, hiában igyekszik ez ünnepi szüneteket megrövidíteni. A szokás hatalma keleten erősebb mint király és törvény, s Ismail pasa erélye is megtörik a hagyományok iránt való emez eldítéletes ragaszkodáson.

IRODALMI SZEMLE.

Megjelent a „Magyar protestans egyházi és iskolai figyelmező“ folyó évi október havi X-dik füzet. Tartalma: Az atomokról. Zollmann után Pápai Imre. Igazgatói jelentés a mármaros-szigeti hely. hit lyceum állásáról 1876—7. Szilágyi István. Szoboszlói Pap István véleménye a zsinattartásról. Révész Imre. Egyháztörténelmi tárcza. Egyházi és iskolai krónika. Rövid irodalmi szemle és könyvészet.

Megjelent és beküldetett szerkesztőségünkhöz: Egyházi munkálatok. Szerkeszté dr. Heiszler József, dombradi ev. ref. lelkész. Negyedik teljes kötet. Debreczen. Kiadja Telegdi Lajos. Tartalma: 44 különböző alkalmakra irt egyházi beszéd és homilia. A „műnek, melyet egyébiránt ismerettni is fogunk, ára 2 frt.

Aigner Lajos, derék kiadó, a következő munkákat küldte be szerkesztőségünkhöz: *Felámadás* után. Elbeszélés Margitai Dezsőtől. Ára 60 kr. *Ikafirkák*, Toth Kálmántól. Ára 60 kr. E kiadványok a *Magyar könyves ház* 38—43-ik füzetét képezik s mint a kiadó ur eddigi kiadványai, ugy ezek is az olvasó közönség pártolására kiválóan méltók. Kaphatók a kiadónál (Budapest, Váci-utca 1-ső szám.)

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HIREK.

Kolozsvárt, oct. 24.

— *Mindazokat, kik lapunk rendkívüli mellékletét még nem kapták kézhez, pár napi türelmre kérjük, tekintettel arra, hogy a becsomagolás s expedálás tetemes időt igényel s naponként 25—30 példánynál alig adható több a postára. Kolozsvárt 1877. okt. 24. A kiadó hivatal.*

— *Lelkész választások. Benedek Dénes, a.-polyáni lelkészársunkat a makfalvi másod osztályu egyházközség megválasztotta papjává; beköszöntőjét november hó első*

vasárnapján tartandja meg. A derékszékely egyházközség lerék lelkipásztort nyer benne s részünkről mind a választóknak, mind a választottnak őszintén gratulálunk. Ugyszintén *Zsigmond Lajos*, eddig k.-kendi lelkészársunknak is, kit a kericsedi egyház választott meg.

— *Gyászhir. Lőrinczi Dénes*, vajai ref. lelkészár-suuk, f. hó 19-én hosszas szenvedés után meghalt. Alig néhány évvel ezelőtt lépett ki pályájára, szép készütséggel, fiatal hévvel s néhai Albert János, ny. lelkész mellett sokszorozott buzgalommal munkálkodott, már akkor érezve, hogy romlandó testében el vannak hintve a halál magvai s az idő, mely hátra van, rövid. Bús sejtelve valósult s élete legszebb korában, 34-ik évében, fiatal özvegyet — K. Péterfi Antoniát — hagyva hátra, sirba szállott. Temetése f. hó 21-én közrészvét mellett ment végbe. Koporsója felett Rákosi Lajos, egyházmegyei főjegyző mondott buzgó imát. Nyugodjék csöndesen!

— *Tolnai Lajos ügyében*, a marosi egyházmegye köztörvényszéke, a főtiszt. püspök ur által, m. Bothos Kálmán úr elnöklete alatt kiküldött bizottság előleges vizsgálata alapján f. hó 23-án tartott ülésében nyilatkozott az iránt, ha a vádlottal szemben főnforog-é a közkereset elrendelésének szükségessége? Az eredményről lapunk közlelbbi számában értesítjük olvasóinkat.

— *A dunántúli ref. egyházkerület a következő művekre hirdetett pályázatot:* 1) Egy hit- és erkölcsstani tan-könyvre, mely az eddig használatban levő s ugynevezett ker.kis katechismus helyett, a népiskolákban kézikönyvvül használható legyen és hiven felölelje a hely. hitv. ev. ker. hitfelekezet tanítóit s valláserkölcsi igazságait. Nyelvezeté-re nézve a tanoncok értelmi fejlettségéhez alkalmazott, de a kor színvonalán álló legyen s terjedelme a 3—4 nyolczadrét nyomott ivet túl ne haladja. — 2) „Egy hiterősítő kézikönyvre“ (agonda), mely a ker. vallás tanítóinak rövid ismétlése mellett lehető világos ismeretet nyújtson a népiskolát végzett gyermeknek különösen a ker. vallás két sacramentomáról s tartalmazzon úrvacsorálási imákat is. — 3) Egy hit- és erkölcsstani vezérkönyvre a tanítók használatára, mely a ker. hit- és erkölcsstannak az 1) alatt körülirt szellembeni tanítási módszertanát tartalmazza. — Az elfogadásra érdemesített könyvet az egyházkerület mint tulajdonát kinyomatja, szerzője pedig a tiszta jövedelem 50 %-ját fogja élvezni mindaddig, migy a könyv vagy könyvek népiskolában használatni fognak. A pályaművek idegen kézzel leírva, névrentő levéllel ellátva, 1878 ik év augusztus hó 15-ig a dunántúli hely. hitv. egyházkerület püspökéhez Ó-Szönyre (Komárommegye) küldendők.

A főtiszt. püspök úr a következő körölvé-nyeket bocsátotta ki:

Köröztetnek :

1168—1877. Dézsi egyházmegyénkben: a) a *hagymás-láposi* papi állomás. Jövedelme: 18 hold can. portió tagosít-

va melynek jövedelme a hallgatók által fizetendő bérrrel együtt 400 forintra van számitva; tisztességes lakás nagy kerttel.

b) a *magyar-macskási* papi állomás. Jövedelme: 14 hold jó minőségű szántó és kaszáló, a kepevel együtt 300 frtot meghaladja; van fa-fizetés is; új papi lak, jó mellék épületekkel s egy hold nagyságu kerttel. A 20—22 tankötelet tanítani tartozik, kiktől külön fizetést kap.

c) a *pánczélcehi* papi állomás. Javadalma: 24 hold can. portió. A községi iskolában vallást tanítani köteles. *Pályázati határnap mindháromra november vége.* Folyamodványok esperes t. t. Nagy Lajos aához Dobokára (u. p. Válaszút) küldendők.

1177—1877. *Görgényi* egyházmegyénkben a *tancsi* kántor-tanítói állomás. Jövedelme: a bérből és can. portióból 233 frt 18 kr.; tisztességes lakás, gazdasági épületekkel s kerttel. *Pályázati határnap november 20-ika.* Folyamodványok esperes t. t. Benkő János aához M.-Péterlakára (u. p. Sz.-Régen) küldendők.

1189—1877. *Kézdi* egyházmegyénkben a *mátisfalvi* papi állomás. Javadalma: 400 o. é. frt.; tisztességes lakás gazdasági épületekkel s kerttel. *Pályázati határnap november 20-ika.* Folyamodványok esperes t. t. Szini János aához Albisba (u. p. Al-Csernáton) küldendők.

1208—1877. *K.-kalotai* egyházmegyénkben: a) a *m.-gyerőmonostori* papi állomás. Javadalma: egész bérfizetőktől (94) 2 nagy véka búza, 2 nagy véka zab, széna váltásban 1 frt., félbéresektől (31) egy-egy nagy véka búza: oly örökségtől hol egy vagy több kepe fizető van, a 60 éven feljül levő egyén — ilyen van 6 — fizet egy nagy véka búzát s ugyanannyi zabot; 50 szekér fa; az egyház minden papi földet megmivel, a gyalogosok (50) egy-egy kasza napszámot tesznek; özvegy asszonyoktól 3—3 sing vászon; az örökséget bíró özvegy nők, ha 15 éves fiok van egész bért, ha szegények fél bért fizetnek, ha nincs vetésők, meg van engedve, hogy búza helyett rozsot vagy tö rökébúzát fizessenek: stóla.

b) a *patai* papi állomás. Javadalma: 240 ezüst frt., Patában 11-, Kara leány-egyházban 24 hold tagosított bir-tok haszonélvezete; stola.

c) a *damosi* kántor-tanítói állomás. Fizetése: minden külön háztól 1 1/2 kis véka búza vagy rozs; az egyházköz-ség korcsmajának haszonbéréből 1/3 rész; mindhárom for-dulón egy 5 vékás föld megszántva; 2 vékás kender föld megszántva; egy szekér szénát termő kaszáló, 4 szekér fa, tanításért 30 frt., a czinteremnek a kántori lak felöli része. *Pályázati határnap mindháromra november 20-ika.* Folyamodványok esperes t. t. Szakács István aához Sz.-Lónára (u. p. Gyalu) küldendők.

Kolozsvár, október 17-én, 1877.

A szerkesztő postája.

Szabó Pál esperesnek. A közgyűlésről a tudositást nem kaptam meg.